

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МАЛИНОВСЬКИЙ АНДРІЙ ІГОРЕВИЧ

УДК 796.332.071.4

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З
ФУТБОЛУ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання та спорту

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.І. Малиновський

Науковий керівник Петровська Тетяна Валентинівна
кандидат педагогічних наук, професор,

Київ - 2020

АНОТАЦІЯ

Малиновський А.І. Особистісні детермінанти формування іміджу тренера з футболу як фактор професійного вдосконалення. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту (доктора філософії) за спеціальністю 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». – Національний університет фізичного виховання та спорту України, Київ, 2020.

В дисертації розглянута проблема формування професійного ефективного іміджу тренера з футболу на різних етапах професійного вдосконалення. Визначені соціальні та психологічні умови формування професійного іміджу тренера, який впливає на результативність сумісної діяльності, за результатами теоретичного аналізу це: бути учасником спільної діяльності та реальної соціальної групи; виконання соціальної ролі суб'єктом носієм іміджу важливої для загального успіху групи; наявність високої інтенсивної та складної взаємодії між суб'єктом носієм іміджу і членами групи; підвищені соціальні очікування від суб'єкта носія іміджу з боку членів групи щодо групового та персонального успіху сумісної діяльності та задоволення потреб; актуальний професійний імідж збігається з очікуванням (бажаним); емоційне забарвлення та ціннісно оціночне ставлення у суб'єкта сприйняття (спортсмена). Специфіка діяльності тренера з футболу, що супроводжує навчально-тренувальну та змагальну діяльність, повністю відповідає вимогам, при яких імідж тренера впливає на результативність спортивної діяльності спортсмена футболіста. Отже, нами теоретично обгрунтовані та визначені умови за яких імідж тренера як суб'єкта спортивної діяльності впливає на результат діяльності.

Експериментально визначені структурні, змістові та особистісні складові професійного іміджу тренера з футболу, які детермінують формування професійного іміджу тренера. Науково обгрунтована та запропонована технологія з корекції та формування професійного іміджу. Проведено педагогічний експеримент, який підтвердив ефективність запропонованої

технології щодо корекції особистісних детермінант та складових компонентів професійного іміджу тренерів з футболу.

Мета дослідження – науково обґрунтувати і розробити технологію, спрямовану на підвищення ефективності процесу формування та корекції професійного іміджу тренерів з футболу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

вперше

- визначені соціальні та особистісні детермінанти формування професійного функціонального іміджу футбольного тренера;

- визначені змістові характеристики та особистісні якості, що детермінують професійний функціональний імідж футбольного тренера;

- введено визначення та складові функціонального іміджу тренера, як професійного іміджу тренера який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності спортсменів;

- розроблена технологія формування та корекції професійного функціонального іміджу тренера з футболу у процесі професійного вдосконалення;

- визначені найбільш вагомі складові показників професійного іміджу тренера, які є універсальними для спортсменів футболістів;

підтверджені та уточнені відомості про складові професійного іміджу ефективного спортивного тренера;

доповнено дані щодо динаміки прояву важливих якостей тренера на різних етапах професійного вдосконалення та в залежності від віку та кваліфікації футболістів;

уточнено дані щодо кореляційної залежності між віком та стажем футболістів та сприйняттям важливих особистісних якостей тренера;

підтверджено доцільність вивчення ефективності змагальної діяльності спортсмена з точки зору функціонального та діяльнісного підходу з урахуванням стійких взаємозв'язків у системі «тренер – спортсмен».

В роботі обгрунтована актуальність проблеми, визначені предмет, об'єкт, мета та завдання дослідження, вказані етапи його організації та використані методи, дана характеристика наукової новизни та практичної значущості роботи, встановлено особистий внесок здобувача в спільно опублікованих наукових працях, наведені основні аспекти апробації результатів досліджень, вказана кількість публікацій.

Проведено аналіз теоретичних джерел з питань: визначення та структури іміджу в науковій літературі; структура іміджу спортивного тренера; етапи професійного вдосконалення тренера з футболу; вплив різних типів керівництва на ефективність управління спортивною командою; індивідуальні особливості тренера, які впливають на успішність спортсменів.

Представлені використані в ході проведення досліджень методи, обгрунтована доцільність їх використання, описана організація досліджень та надана характеристика контингенту випробуваних. Особливості дослідження такої складної та багатогранної системи, як імідж, вимагають використання цілої сукупності методів. Для вирішення поставлених завдань та досягнення поставленої мети дослідження використовувалась низка методів дослідження:

теоретичний аналіз та узагальнення даних літературних джерел; метод контент-аналізу даних; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний); соціологічні методи (анкетування, метод експертних оцінок);

методи математичної обробки даних: методи математичної статистики (абсолютні та відносні значення, суми, середнє арифметичне, різниця між середніми арифметичними значеннями), кореляційний аналіз, кластерний аналіз. Статистична обробка даних, зібраних у ході дисертаційного дослідження, здійснювалась за допомогою модульного програмного продукту SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

З метою аби визначити, які ж характеристики тренера є ефективними, було проведено експертне опитування серед провідних тренерів з футболу та футболістів різного рівня підготовки. Аби встановити які ж фактори формують та визначають імідж ефективного тренера було застосовано програмне

забезпечення SPSS, за допомогою якого обробляли результати анкетування та експертного інтерв'ю. Результати, отримані в ході анкетування стали передумовою для виділення п'яти основних груп, що є складовими професійного функціонального іміджу тренера з футболу. В процесі аналізу було виділено наступні структурні компоненти, що характеризують професійний імідж футбольного тренера: індивідуально-психологічні якості і характеристики; поведінку і взаємодію; соціальний статус і освіту; зовнішність; спеціальні знання і вміння.

В свою чергу кожна з виділених структурних компонентів іміджу тренера розподіляється на змістові характеристики, що в цілому складає модель професійного іміджу ефективного тренера з футболу.

Кожна з виділених структурних компонентів іміджу в свою чергу детермінована особистісними якостями та характеристиками особистості тренера, які були визнані важливими для ефективної тренерської діяльності та змагальної діяльності команди. До складу індивідуально-психологічних характеристик можна віднести наступні складові: мотиваційну; поведінкову; когнітивну; атенційну; моральну; емоційну; психомоторну; стресостійкість.

Виявлені результати дозволили припустити, що цілеспрямована корекція особистісних якостей, що детермінують професійний імідж, може позитивно відбитися на процесі професійного вдосконалення тренера.

В зв'язку з вирішенням поставлених задач розглянуто результати проведення педагогічного експерименту з визначення вагомих соціальних та особистісних детермінант формування професійного іміджу тренера в процесі професійного вдосконалення. З метою аби визначити, які ж характеристики тренера є ефективними в процесі роботи із командами різного рівня підготовки та футболістами різного віку та стажу, було проведено опитування серед футболістів команд різного рівня підготовки. Аби встановити які ж фактори формують професійний функціональний імідж тренера в залежності від рівня підготовки команд, було застосовано кореляційний та кластерний аналіз, за допомогою якого обробляли результати анкетування футболістів гравців

команд як аматорського, професійного рівня, так і прем'єр ліги. Порівняння структурних та змістовних характеристик професійного функціонального іміджу серед тренерів різної професійної категорії, зокрема В, А та PRO, дозволило зробити висновок про відсутність суттєвих достовірних розбіжностей, що свідчить про його універсальність. За результатами емпіричного дослідження визначені найбільш вагомі характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу: визнання та прийняття у професійному середовищі; професіоналізм та освіченість; цілеспрямованість, амбіційність та вмотивованість на результат; організованість та організаційні якості; спеціальні та дидактичні вміння. Отримані результати дозволили розробити технологію формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу. Спеціально організований та проведений педагогічний експеримент, дозволив визначити вплив запропонованої технології на корекцію особистісних якостей, що детермінують професійний імідж.

Описано розроблені педагогічні заходи щодо формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу, які представлені нами у вигляді технології, а саме, як система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань по формуванню уявлення про структуру, змістові складові та особистісні якості які формують професійний імідж. При розробці технології нами були враховані принципи науковості, процесуальності та дієвості. Запропонована технологія формування та корекції іміджу тренера розроблялась під конкретний педагогічний задум, в основі якого лежить ідея автора і вміщує комплекс послідовних модулів. Технологія розрахована на 6-8 годин організованих тренінгових занять та самостійне опрацювання тренером. Обраний алгоритм, тривалість і зміст підтвердили свою ефективність після закінчення досліджень.

В кінці роботи проведено узагальнення експериментальних даних та теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична і теоретична значущість проведеної роботи. В

процесі дисертаційного дослідження були отримані три групи даних: результати, які підтверджують існуючі дані, доповнюють та є абсолютно новими.

Визначені індивідуально психологічні особливості особистості тренера, які є детермінантами формування дієвого професійного іміджу та їх прояв при роботі з командами різного рівня та віку, можуть бути використані в процесі формуванні та корекції професійного іміджу тренера з футболу.

Ключові слова: футбол, професійний імідж, тренер, футболіст, корекція, особистісні якості.

ABSTRACT

A. Malynovskyi. Personal determinants of forming a football coach image as a factor of professional improvement. - On the rights of the manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Physical Education and Sports (Doctor of Philosophy), specialty 24.00.01 - "Olympic and Professional Sports". National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, 2020.

The dissertation deals with the problem of forming the professional effective image of a football coach at different stages of professional improvement. The social and psychological conditions of a coach professional image formation that influence the effectiveness of a collaborative activity have been determined. According to the study the conditions involve being a part of collaborative activity and a existing social community; the performance of social role by the subject as an image carrier which is important for the overall group success; the group high intensity and complex interaction between the image carrier and the group members; increased social expectations from the subject, the image carrier by the group members regarding the group and personal success of the collaborative activity and demands satisfaction; the current professional image coincides with the expected (desired) one; emotional coloring and value and evaluation attitude of the subject (sportsman).

The peculiar feature of a football coach activity, who guides training and competitive activities, fully meets the requirements according to which the coach's

image affects the footballer's sport activity performance. Thus, we have theoretically grounded and determined the conditions under which the coach's image as a subject of sport activity influences the performance.

The structural, meaningful and personal components of a football coach's professional image, which define the formation of a coach's professional image have been experimentally determined. The proposed technology for professional image correction and formation has been scientifically grounded. The pedagogical experiment was conducted to confirm the effectiveness of the proposed technology for the correction of personal determinants and components of football coaches' professional image.

The purpose of the research is to give scientific ground and develop the technology aimed at increasing the efficiency of the football coaches' professional image formation and correction.

The scientific novelty of the obtained results is that:

- social and personal determinants of the formation of a football coach's professional functional image have been defined;
- meaningful characteristics and personal qualities that define the professional functional image of a football coach have been determined;
- the definition and components of a coach's functional image as a professional image of a coach who is able to encourage the efficiency of sportsmen's competitive activity have been introduced;
- the technology of formation and correction of a football coach's professional functional image in the process of professional improvement has been developed;
- the most significant components of a coach's professional image, which are universal for football players have been defined;
- the information about the components of an effective sport coach's professional image has been confirmed and specified;
- data on the manifestation dynamics of the coach's important qualities at different stages of professional improvement and depending on the players' age and qualification have been completed;

- data on correlation between footballers' age and experience and perception of important coach's personal qualities have been specified;
- the relevance of studying the effectiveness of sportsman competitive activity from the point of view of functional and activity approach considering persistent interconnections in the system "coach - sportsman" has been confirmed.

The thesis represents the significance of the problem studied, the subject, object, purpose and objectives of the research which have been determined, the stages of research organization and methods used, the characteristic of scientific novelty and practical importance of the work, the personal applicant's contribution to the co-authored published scientific papers and the main aspects of the results evaluation and the number of publications.

The research introduces the analysis of theoretical sources on the following issues: the definition and structure of the image in the scientific literature; the structure of sports coach image; the stages of football coach's professional improvement; the impact of different types of leadership on the effectiveness of a sports team management; individual features of the coach that affect the sportsmen's successful performance.

The study represents the methods used in the research and their relevance, giving the description of the research organization, and the characteristics of the experiment group. The peculiar features of the study of such a complex and multifaceted system, as image, require the use of a relevant set of methods. A number of research methods have been used to solve the set objectives and achieve the set research goal:

- theoretical analysis and review of scientific sources data; a content analysis method; pedagogical experiment (ascertaining and formative); sociological research (surveys, method of expert assessments);
- quantitative methods of research data evaluation: methods of mathematical statistics (absolute and relative values, sums, arithmetic mean, difference between arithmetic mean values), correlation analysis, cluster analysis. Statistical processing of data collected during the research was carried out

using the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) modular software product.

In order to determine which coach's characteristics are effective, an expert survey has been conducted among the leading football coaches and players of different proficiency levels. To determine which factors shape and define the image of an effective coach, SPSS software has been used to process the survey and expert interview results. The findings obtained from the questionnaire set as background to identify five major groups that are part of the professional functional image of the football coach. The following structural components that characterize the professional image of a football coach have been identified in the process of analysis. They include: individual psychological qualities and characteristics; behavior and interaction; social background and education; appearance; special knowledge and skills.

Further, each of the selected structural components of the coach's image has been divided into meaningful characteristics, which as a whole is a model of professional image of an effective football coach. Each of the selected structural components of the image, in turn, is determined by the personal qualities and characteristics of the coach's personality, which were recognized as essential for the effective coaching and competitive team activities. The individual psychological characteristics include the following components: motivational; behavioral; cognitive; intentional; moral; emotional; psychomotor; stress resistant.

The findings support the prediction that the purposeful correction of personal qualities that determine the professional image can positively affect the process of the coach's professional improvement.

According to the set objectives we have considered the results of the carried out pedagogical experiment defining the significant social and personal determinants of the formation of a coach's professional image in the process of professional improvement. In order to determine which coach's characteristics are effective in training teams of different proficiency levels and players of different age and experience, the survey among team players of different proficiency levels has been

conducted. To find out which factors shape the professional functional image of the coach, depending on the level of teams training, we carried out a correlation and cluster analysis due to which the results of the survey held among of the amateur and professional team players as well as the Premier League have been evaluated.

Comparative analysis of structural and content characteristics of professional functional image among coaches of different professional categories, B, A and PRO in particular, made it possible to conclude that there are no substantial differences, which proves its universalism. According to the results of empirical research, the most important characteristics aiming to form a positive effective professional image of a coach while training players of different age and experience have been identified. Among them: recognition and acceptance in the professional environment; professionalism and education; commitment, ambition and results- driven motivation; self-discipline and organizational skills; special and didactic skills. The obtained results allowed us to develop the technology of formation and correction of the football coach's professional image. The specially planned and conducted pedagogical experiment gave ground to evaluate the impact of the proposed technology on the correction of personal qualities that determine the professional image.

The pedagogical measures aiming to form and correct the professional image of the football coach have been presented as the technology, which involves the system of methods, techniques, steps, the sequence of which provides the formation of the awareness of structure, content components and personal qualities which shape a professional image. While developing the technology we have taken into account the principles of scientificity, procedure and efficiency. The proposed technology of the formation and correction of the coach's image has been developed under the specific pedagogical concept, which is based on the idea of the author and contains a set of consistent modules. The technology is made for 6-8 hours of organized training sessions and individual coach learning. The chosen algorithm, duration and content have confirmed the technology effectiveness after the completion of research.

At the end of the thesis we introduce the summary of the experimental data and theoretical analysis which has been conducted, the main results of the dissertation and practical and theoretical significance of the research. In the course of the study, three sets of data have been obtained: results that confirm the existing data, the ones that add new information to the data already available and completely new ones.

The defined individual psychological characteristics of a coach's personality, which serve as determinants of forming an effective professional image and the characteristics manifestation in training teams of different levels and ages, can be used in the process of forming and correcting a professional image of a football coach.

Keywords: football, professional image, coach, footballer, correction, personal qualities.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Петровська Т, Малиновський А. Соціально-психологічні складові іміджу спортивного тренера як суб'єкта спортивної діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74):74-7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі літературних наукових джерел, узагальненні, систематизації даних, визначенні мети та завдань дослідження. Внесок співавтора – в консультації щодо методологічних засад вивчення проблеми іміджу в спорті.*

2. Петровська Т, Малиновський А. Творчість та індивідуальний стиль як детермінанти професійного становлення спортивного тренера. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;6(76):88-91. Фахове видання

України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі літературних наукових джерел, узагальненні, систематизації даних. Внесок співавтора – в консультації щодо концепції визначення детермінант іміджу спортивного тренера в процесі професійного становлення.*

3. Петровська Т, Малиновський А. Структура функціонального іміджу успішного тренера з футболу. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2016;22:132-9. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні, структуризації результатів самостійно проведеного констатувального експерименту. Внесок співавтора – у допомозі при систематизації відповідей респондентів за певними показниками.*

4. Малиновський А, Петровська Т. Особистісні детермінанти іміджу успішного тренера з футболу. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2016;23:132-8. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні змістових характеристик іміджу. Внесок співавтора – у консультуванні при систематизації особистісних детермінант іміджу.*

5. Петровская Т, Малиновский А. Социально-психологические составляющие функционального имиджа тренера по футболу. Наука в олимпийском спорте. 2017;2:39-44. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні мети та завдань дослідження; узагальненні та систематизації даних, отриманих у результаті самостійно проведеного констатувального експерименту. Внесок співавтора – в допомозі у структуризації експериментальних даних.*

6. Малиновський А, Петровська Т. Спеціальні вміння в структурі іміджу тренера з футболу під час роботи з командами різного рівня. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2017;27:205-8. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у систематизації спеціальних умінь тренера. Внесок співавтора – у консультуванні при складанні структури спеціальних умінь тренера з футболу.*

7. Малиновський А, Петровська Т. Соціально-психологічні складові в структурі іміджу тренера з футболу під час роботи з командами різного рівня. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2017;28:217-23. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні та порівнянні результатів самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні структурних компонентів іміджу тренера з футболу. Внесок співавтора – у консультації при визначенні структури іміджу тренерів при роботі з командами різного рівня.*

8. Малиновский А, Петровская Т. Личностные детерминанты формирования функционального имиджа тренера по футболу при работе с командами разного уровня. Наука в олимпийском спорте. 2018;1:66-72. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні та порівнянні результатів самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні вагомих характеристик іміджу. Внесок співавтора – у допомозі при визначенні та порівнянні вагомих детермінант іміджу тренерів при роботі з командами різного рівня.*

9. Малиновський А. Організованість та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018;1(95):36-40.

Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

10. Petrovska T, Sova V, Khmel'nitska I, Borysova O, Imas Y, Malinovskiy A, Tereschenko L. Research of football coach's professionally important qualities in football player's perception [Internet]. Journal of Physical Education and Sport. 2020;20(1):435-40. Наукове періодичне видання іншої держави (Румунії), яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus. Available from: <https://efsupit.ro/images/stories/februarie2020/Art%2063.pdf>
DOI:10.7752/jpes.2020.s1063 *Особистий внесок здобувача полягає у систематизації та узагальненні результатів дослідження. Внесок співавторів – допомога в обробці результатів дослідження.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Малиновський АІ. Формування іміджу тренера з футболу як фактора успішності професійного становлення. В: Молодь та олімпійський рух: зб. тез доп. 9-ї Міжнар. наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2016 Жовт 12-13; Київ. Київ: НУФВСУ; 2016. с. 141-2. Доступно: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_2016-1.pdf

2. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Технологія формування іміджу успішного тренера з футболу. В: Рибалко ЛМ, редактор. Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи. Матеріали 2-ї Всеукр. наук.-практ. конф.; 2016 Листоп 24; Полтава. Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка; 2016. с. 40-2. *Особистий внесок здобувача полягає у складанні змісту технології формування та корекції іміджу тренерів з футболу. Внесок співавторів – у консультації при визначенні загальних принципів та структури технології.*

3. Малиновський АІ. Особистісні детермінанти формування іміджу тренера з футболу. В: Молодь та олімпійський рух: зб. тез доп. 10-ї Міжнар. наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2017 Трав 24-25; Київ. Київ: НУФВСУ;

2017. с. 138-9. Доступно: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_2017_na_sayt.pdf

4. Малиновський АІ. Організованість у структурі іміджу тренера з футболу під час роботи з командами різного рівня. В: Молодь та олімпійський рух: зб. тез доп. 11-ї Міжнар. конф. молодих вчених [Інтернет]; 2018 Квіт 10-12; Київ. Київ: НУФВСУ; 2018. с. 173-4. Доступно: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/rozklad/zbirnyk_tez_2018.pdf

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Петровська Т, Малиновський А. Соціально-психологічні складові іміджу тренера з футболу як суб'єкта спортивної діяльності. Психологічний часопис: збірник наукових праць Національної академії педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. 2017;3(7): 135-44. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні складових іміджу. Внесок співавтора – у допомозі при систематизації соціально-психологічних складових іміджу.*

ЗМІСТ

ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З ФУТБОЛУ ЯК ФАКТОРУ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ	26
1.1. Теоретичні положення дослідження іміджу в науковій літературі	26
1.2. Структура іміджу спортивного тренера	32
1.3. Етапи професійного вдосконалення тренера з футболу	39
1.4. Вплив різних типів керівництва на ефективність управління спортивною командою	48
1.5. Індивідуальні особливості тренера, які впливають на успішність спортсменів	54
Висновки до розділу 1	58
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	60
2.1. Методи дослідження	60
2.1.1. Теоретичний аналіз та узагальнення даних літературних джерел	60
2.1.2. Метод контент-аналізу даних	60
2.1.3. Педагогічний експеримент	61
2.1.4. Соціологічні методи	62
2.1.5. Метод експертних оцінок	62
2.1.6. Методи математичної статистики	63
2.2. Організація дослідження	65
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ІМІДЖУ ЕФЕКТИВНОГО ФУТБОЛЬНОГО ТРЕНЕРА	72
3.1. Структура іміджу ефективного тренера	72
3.2. Змістовні складові та індивідуально психологічні детермінанти іміджу успішного тренера	76

Висновки до розділу 3	91
РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З ФУТБОЛУ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИ РОБОТІ ІЗ КОМАНДАМИ РІЗНОГО РІВНЯ	93
4.1. Зв'язок між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера	94
4.2. Особистісні детермінанти професійного іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня	97
4.2.1. Спеціальні уміння в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня	99
4.2.2. Організованість та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня	102
4.2.3. Статус та професійна освіта в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня	105
4.2.4. Особливості поведінки в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня	108
4.2.5. Когнітивна та емоційна складова в структурі іміджу тренера з футболу при роботі із командами різного рівня	114
4.2.6. Моральні та вольові якості в структурі іміджу тренера з футболу при роботі із командами різного рівня	113
4.3. Особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера з футболу на етапах професійного вдосконалення	114
4.4. Технологія корекції професійного функціонального іміджу тренера з футболу та її ефективність	122
Висновки до розділу 4	129
РОЗДІЛ 5. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА КОРЕКЦІЇ	133

ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З ФУТБОЛУ

РОЗДІЛ 6. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ	150
ДОСЛІДЖЕННЯ	
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	159
ВИСНОВКИ	163
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ	168
ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	185

ВСТУП

Актуальність дослідження. Футбол вже давно переріс із звичайних змагань у комерційну гру, де одним із правил є візуальна та особистісна привабливість, як окремих гравців та тренера, так і команди в цілому. Тому питання дослідження впливу іміджу у спорті в цілому, та у футболі зокрема, на кар'єру професійних гравців та тренерів залишається актуальним [26, 108, 109]. Сучасні дослідження та аналіз спортивного іміджу розглядають структуру та фактори іміджу спортсмена та тренера здебільшого з точки зору поведінки, комунікації та самопрезентації. При цьому, на наш погляд, недостатньо уваги приділяється вивченню особливостей взаємодії тренера та спортсмена [26].

Психологічною особливістю спільної діяльності тренера і спортсмена як педагогічної системи є те, що її ефективність визначається не стільки тим, як її оцінює тренер, а переважно тим, яку оцінку спортсмен дає тренеру і системі відносин між ними [55, 94]. Дослідження, які здійснювалися раніше та ті, що проведені останнім часом, все частіше присвячуються не тільки вивченню проблем, що стосуються окремо тренера або спортсмена, а вивчення проблем взаємовпливу даних суб'єктів спортивної діяльності.

Виходячи з визначення професійного іміджу тренера, як емоційно забарвленого психічного образу в сприйнятті спортсменів, який здатен спонукати до підвищення результативності дій спортсменів (Т.Н.Бушуєва, 2007), актуальним та недостатньо вивченим в сучасній психології спорту та теорії спортивного тренування залишається питання взаємного впливу тренера і спортсмена. Останнім часом в цьому напрямку здійснювались певні дослідження вітчизняними та зарубіжними науковцями [21].

Так дослідження, що проводилося на прикладі кваліфікованих плавців, продемонструвало наявність приросту результату спортсмена залежно від стилю керівництва тренера [55]. Дослідження зі спортсменками-підлітками ігрових видів спорту підтверджують, що спортсменки не завжди можуть

продемонструвати високий спортивний результат, якщо образ «ідеального тренера» не збігається з його справжніми характеристиками [98, 115]. Вивчався образ («image») ідеального тренера та варіанти відхилення від ідеального образу в сприйнятті спортсменів різних видів спорту та кваліфікацій [97, 98, 99].

Подібна концепція у підході до вивчення іміджу як феномена інтерсуб'єктної взаємодії прослідковується у роботах Є.Б.Перелигіної (2002) [91]. Дослідження підкреслюють наступну залежність: чим більше місце в професійній діяльності суб'єкта займає інтерсуб'єктна взаємодія і чим складніше форми цієї взаємодії, тим сильніше виражена залежність між іміджем суб'єкта і результативністю спільної діяльності (Є.Б.Перелигіна, 2002) [91]. Вивчалися структура іміджу тренера з ігрових видів спорту (Т.Н.Бушуєва, 2007) [21]; психологічні засади професійного становлення тренера (Н.Ю.Воляннюк, 2006) [25]; формування професійної компетентності тренерів з футболу (В.В. Ніколаєнко, 2014; А. С. Звездин, А. С. Полицькая, Л. Н. Рогалева, 2014) [84].

Дослідження Т.Н.Бушуєвої, яка вивчала структуру іміджу тренера у ігрових видах спорту, також підкреслює важливість проблеми формування ефективного іміджу тренера, тобто дієвого образу, який реально сприяє підвищенню результативності змагальної діяльності спортсменів, при цьому має гуманістичну спрямованість на визнання загальнолюдських цінностей і врахування потреб спортсменів (Т.Н. Бушуєва, 2007) [21]. У цьому зв'язку імідж в певній мірі зумовлює успішність тренера, отже, може розглядатися як фактор підвищення результативності змагань. На сьогодні, існує гостра необхідність виявлення засобів, форм і методів формування такого ефективного іміджу у процесі професійної підготовки спортивних тренерів.

У дослідженнях Ушко Ю.Д. (2007) проблема формування авторитету тренера з футболу розглядалась в тому числі і з врахування ролі іміджу [132]. Таким чином проблема впливу тренера на результативність спортсмена вивчалась в різних аспектах та з різних точок зору та концепцій, але отримані

результати досліджень потребують доповнення, систематизації та узагальнення. Адже проблема професійного іміджу тренера з футболу в процесі його професійного становлення не є достатньо вивченою, при цьому актуальність її вирішення представляє теоретичний інтерес та практичну значущість, що і визначило тематику нашого дослідження.

Це дасть змогу визначити конструктивні і неконструктивні сторони професійного іміджу тренерів з футболу різної кваліфікації, та визначити перспективні напрями для створення умов підвищення успішності тренерської діяльності за допомогою формування оптимальних типів іміджу (Г. В. Пантелєєва, 2010) [90].

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно науково-дослідної теми 2.19 «Технології психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» на 2016-2020 рр. (номер державної реєстрації 0116U001627) відповідно до Плану науково дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-20120 р.р. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національного університету фізичного виховання і спорту України (протокол №7 від 01.02.2016 року). Вклад здобувача як співавтора теми полягає у обґрунтуванні структурної моделі функціонального іміджу тренера з футболу; обґрунтуванні та розробці методики діагностики особистісних детермінант формування професійного іміджу футбольного тренера; розробці технології формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу.

Мета дослідження – науково обґрунтувати і розробити технологію, спрямовану на підвищення ефективності процесу формування та корекції професійного іміджу тренерів з футболу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу та дані мережі Інтернет з проблеми формування професійного іміджу і його впливу на результативність діяльності та розробити теоретичну модель іміджу тренера з футболу.

2. Дослідити соціальні та психологічні чинники, що детермінують професійний імідж тренера.

3. Визначити особистісні детермінанти формування професійного іміджу тренера з футболу.

4. Визначити найбільш вагомі фактори формування професійного іміджу тренера.

5. Розробити, обґрунтувати та впровадити технологію формування і корекції професійного функціонального іміджу тренера з футболу процесі професійного вдосконалення.

Об’єкт дослідження – професійний імідж тренера з футболу як складової професійного вдосконалення.

Предмет дослідження – зміст та структурні компоненти професійного іміджу тренера з футболу та індивідуально психологічні особливості особистості тренера, які детермінують позитивний професійний імідж.

Методи дослідження: теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел та даних мережі Інтернет; метод контент-аналізу даних; педагогічний констатувальний експеримент; педагогічний формувальний експеримент, в ході якого буде обґрунтована та впроваджена програма педагогічних заходів формування та корекції професійного іміджу тренера; соціологічні методи: анкетування; метод експертних оцінок; методи математичної обробки даних: методи математичної статистики (абсолютні та відносні значення, суми, середнє арифметичне, різниця між середніми арифметичними значеннями), кореляційний аналіз, кластерний аналіз.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

уперше

- визначені соціальні та особистісні детермінанти формування професійного функціонального іміджу футбольного тренера;

- визначені змістові характеристики та особистісні якості, що детермінують професійний функціональний імідж футбольного тренера;

- введено визначення та складові функціонального іміджу тренера, як професійного іміджу тренера, який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності спортсменів;

- розроблена технологія формування та корекції професійного функціонального іміджу тренера з футболу процесі професійного вдосконалення;

- визначені найбільш вагомі складові показники професійного іміджу тренера, які є універсальними для спортсменів-футболістів;

підтверджені, уточнені та доповнені: відомості про складові професійного іміджу ефективного спортивного тренера;

дані щодо динаміки прояву важливих якостей тренера на різних етапах професійного вдосконалення та в залежності від віку і кваліфікації футболістів; щодо індивідуально-психологічних якостей тренера, які детермінують позитивний професійний імідж;

дані щодо кореляційної залежності між віком та стажем футболістів, й сприйняттям важливих особистісних якостей тренера;

доцільність вивчення ефективності змагальної діяльності спортсменів з точки зору функціонального та діяльнісного підходу з урахуванням стійких взаємозв'язків у системі «тренер - спортсмен»;

дані, що характеризують особливості впливу позитивного іміджу на процес професійного становлення тренера.

Практичне значення полягає у розробці педагогічної технології, спрямованої на підвищення ефективності процесу формування професійного іміджу тренерів з футболу. Практичні результати досліджень впроваджено у навчальний процес кафедри педагогіки і психології Національного університету фізичного виховання і спорту України при викладанні дисциплін «Педагогічна майстерність», що підтверджується актом впровадження від 11 квітня 2017 року та у тренувальний процес Національних збірних команд з футболу U-18 та U-21, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Особистий внесок автора у спільних публікаціях полягає у розробці та обґрунтуванні основних ідей та напрямів дослідження, проведенні вимірювань та інтерпретації результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на VIII, IX, X Міжнародних наукових конференціях молодих учених «Молодь і Олімпійський рух» (Київ, 2015 – 2017); XIX Міжнародній конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2016); Всеукраїнській науково-практичній конференції (Полтава, 2016), науково-методичних конференціях кафедри педагогіки і психології Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, 2014-2020).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані у 15 наукових працях, з них 9 статей представлено у фахових виданнях України (5 включено до міжнародної наукометричної бази); 1 праця у зарубіжному виданні, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus; 4 публікації апробаційного характеру; 1 публікація додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із анотацій, вступу, шести розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та 12 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок друкованого тексту. Дисертація ілюстрована 19 рисунками та 19 таблицями. У роботі використано 203 джерела спеціальної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З ФУТБОЛУ ЯК ФАКТОРУ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

1.1. Теоретичні положення дослідження іміджу в науковій літературі

Сутність іміджу як категорії вивчається на стику наук. Активно вивчають природу, структуру та фактори формування іміджу фахівці з менеджменту та маркетингу, соціологи та політологи [17], психологи [26].

Поняття «імідж» у звичному для нас розумінні, є підсумком тривалого еволюційного розвитку. В процесі еволюції це поняття стало органічно кореспондуватися з особистістю політичного лідера, політичною партією тощо. Для з'ясування еволюційних змін щодо сутності даного поняття звернемося, насамперед, до філогенетичного аналізу проблеми [34].

Досить часто спрощено плутають терміни «образ» та «імідж», роблячи останній своєрідною калькою від «образу». Проте між цими соціальними явищами є досить помітна відмінність. А саме: образ формується переважно природним шляхом, тоді як імідж значною мірою є штучним утворенням [34].

Проблематика поняття образу успішного правителя турбувала людей з давніх часів. Мислителі та філософи різних епох задумувалися над тим, якими особистими та професійними якостями необхідно володіти правителю. Зрозуміло й те, що правителями завжди обирали людей досвідчених, мудрих, справедливих, але кожен з них володів певним, характерним конкретно для нього набором якостей. Конфуцій, Лао Цзи, Протагор, Платон, Н. Макіавеллі, Т. Мор та інші у своїх працях ставили у безпосередню залежність благополуччя цілих народів від відповідності правителя створеному ними ідеальному іміджу[34].

Так, у Платона ідеальний державець повинен вміти поставити в центр уваги інтереси держави, володіти наступними якостями: гарною пам'яттю,

здатністю до пізнання, великодушністю і тонкістю почуттів, бути «другом і родичем істини, справедливості, мужності й розсудливості».

Одним з перших, хто зробив значний внесок у розвиток моделей іміджу лідерів, був китайський мислитель Лао Цзи. Філософія даоського світосприйняття одна з перших намагалась запропонувати чітку систему формування позитивного образу правителя серед населення. «Найкращий правитель той, про якого народ знає лише те, що він існує. Дещо гірші ті правителі, які вимагають від народу їх любити й підносити. Ще гірші ті, яких народ боїться, найгірші ж ті правителі, яких народ зневажає» [62].

Так, принцип «не діяння» – головний в його системі поглядів, сприяє уникненню необґрунтованих рішень, не переобтяжує громадськість концентрацією уваги на особистості лідера, що дозволяє уникати поширення конкурентами негативної інформації. До того ж, Лао Цзи наголошує на необхідності гнучкого, поступливого стилю поведінки: «Жорсткий лідер... не зможе владнати живий процес в групі. Те, що гнучке, матиме тенденцію до зростання» [62].

Саме спеціалісти галузі економіки та політології вперше звернули свою увагу на феномен іміджу керівника, як фактора успішної реалізації цілей. Політологам відомі роботи Нікколо Макіавеллі «Государ» і Г. Лебона «Психологія соціалізму», в яких дано науково-прикладне обґрунтування практичної цінності цього феномена. Макіавеллі переконливо показав, яке значення для державної особи має володіння відповідною «личиною» (маскою), а Лебон інтерпретував сенс іміджування як засобу досягнення політичного успіху завдяки ефекту «особистої чарівності». Видатний мислитель Нового часу, Н. Макіавеллі, називав імідж «личиною», яка є необхідною, і більшість людей судять про державця саме за нею. Так, він вважає, що «маси захоплюються впливовістю та успіхом» [34].

Перший етап формування уявлень про імідж охоплює значний період часу від початку 60-х до кінця 80-х років XX століття. Головна особливість цього етапу стосовно вітчизняної науки полягає у тому, що поняття «імідж» ще

не було поширеним. Його заміняли розгляд особистісних якостей керівника, управлінських функцій планування і контролю, психологічного клімату колективу, питання ідеологічної та професійної підготовки керівників. Підготовка кадрів керівників для країни була одним з головних завдань і напрямків діяльності відповідних структур держави. Таке визначення державного завдання висувало на перший план дещо «ідеальний» тип керівника, який був підібраний точно за існуючими критеріями [34].

На початку 90-х років з'явилася література, де вивчався більш адаптований до вітчизняних умов тип керівника і приділялась увага таким факторам, як одяг, манери, зовнішність та привабливість керівника. Серед вчених, які займалися цими питаннями, можна назвати В.М.Шепеля [143, 144], А.М. Омарова [87], В.І. Лебедєва [63] та інших.

На рівні суспільної свідомості поняття «імідж» тільки почало входити до активного лексикону, але в побутовому розумінні його зміст варіював у дуже широких межах. У цей час під іміджем розумілися лише його зовнішні атрибути без уваги до внутрішніх факторів. В цей же час за кордоном з'явилося дослідження Р. Баумейстера із самопрезентації, яке базується на припущенні, що кожна людина зацікавлена у тому враженні, яке вона справляє на оточуючих. Поняття самопрезентації закономірно наближало науку до розгляду іміджу [13, 14].

Після 1992 року розпочався другий етап, для якого було характерно збільшення видань, що розглядають імідж, обговорення змісту поняття в наукових колах. В цей час все більше уваги приділяється психологічним проблемам взаємовідносин в колективі, питанням спілкування між людьми і психологічним бар'єрам, які перешкоджають оптимальному взаєморозумінню, а керівник опиняється в центрі уваги психологів. Серед вітчизняних дослідників, які розкрили психологічні особливості керівника, дослідили процеси міжособистісного сприйняття та становлення його іміджу можна назвати О.О. Бодальова, Н.Г. Любимову, Р.Л.Кричевського, Є. Соловійова [18], а серед зарубіжних - Л. Браун [19], М. Вудкока, Д. Френсіс, Д.Фрасера та

інших. На цьому етапі, що триває сьогодні, актуальними виявилися не лише зовнішні атрибути, але й внутрішні, суттєві характеристики іміджу.

У розумінні іміджу на сьогодні немає однозначної теоретичної концепції, тому в науковій літературі досі співіснують різноманітні визначення цього поняття. Основними з них є такі: імідж – це надзвичайно яскраво емоційно забарвлений образ чогось або когось, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу, йому характерні значні регуляторні [19]. Імідж – це особливий психічний образ, який сильно й певним чином впливає на емоції, поведінку та відносини особистості чи соціальної групи. Імідж – це маніпулятивний, привабливий, легко трактований психічний образ, що виникає при адекватному сприйнятті чогось або когось, впливає на емоційну сферу людини і подекуди на її підсвідомість, а через них – на пояснювальні механізми свідомості і поведінки, вибір людини [143, 144. 145]. .

Іміджу, як спеціально сконструйованому, маніпулятивному, але все ж особливому психічному образу, що має характер стереотипу, притаманні такі загальні характеристики. Імідж як ідеальний об'єкт, що виникає в масовій свідомості, не підлягає прямому виміру, оцінити його можливо лише за характером ставлення людей, що виявляється у спілкуванні, діяльності, виборі. Імідж як ідеальне утворення є нестійким феноменом, що вимагає постійного „підкріплення” рекламою і різноманітними цільовими суспільними акціями. [17] Імідж як стереотип містить обмежене число компонентів, складність конструкції якого тільки заважає його сприйняттю і визначає неоднозначне ставлення до нього. Імідж є образом прагматичним, тобто зорієнтованим на обмежене коло завдань, що відповідають цілям особистості фахівця, організації чи особливостям певної ситуації її розвитку [2, 12]. Іміджу як образу цілісному і несуперечливому, що відповідає однозначним узагальненим уявленням, властива варіабельність, оскільки через динамічність ситуації його трансляції та необхідності внесення коректив є неприйнятною абсолютна жорстка і незмінна його конструкція.

На думку А.Ю. Панасюка [88, 89] імідж включає не тільки природні властивості особистості, але і спеціально вироблені, створені і сформовані.

Цілісність іміджу залежить від внутрішньої психологічної узгодженості його соціально-психологічних компонентів (емоційної спрямованості особистості, поведінкових реакцій, проявів характеру, наявних ділових якостей) та виявляється в узгодженні уявлень про цілі діяльності керівника, засоби вирішення управлінських завдань, вербальні та невербальні компоненти спілкування [54].

Іноді іміджем називають набір значень і вражень, завдяки яким у людей складається уявлення про об'єкт, вони запам'ятовують його і починають відноситися до нього певним чином або завдяки яким об'єкт стає відомим. При цьому, як правило уточнюється, що об'єктом іміджу частіше за все є людина, група людей або компанія [145].

З точки зору утворення та функціональних особливостей імідж є соціально-психологічною категорією. Введення поняття соціально-психологічного іміджу спонукає до вивчення саме соціально-психологічних механізмів його утворення та розвитку. Соціально-психологічний імідж керівника об'єднує в собі не тільки соціальний статус, соціальні зв'язки цього керівника, але і його психологічні особливості та якості [9,11].

Аналіз публікацій [1,4,10], в яких вивчається феномен іміджу керівника, дозволяє виділити такі його основні особливості, як гнучкість, цілісність, залежність від очікувань оточуючих щодо особистості керівника.

В літературі поняття «імідж» розглядають не лише як зовнішні атрибути людини, зовнішність та поведінку, але також внутрішній зміст особистості, її психологічним тип, риси якого відповідають запитам часу і суспільства [26].

У цьому зв'язку В.М. Шепель доходить висновку, що імідж – це збірне поняття. Це образ та форма прояву людини, завдяки якій напоказ виставляються найвагоміші особистісно-ділові характеристики. Серед останніх відносно іміджу керівника нового типу автор виокремлює такі:

- комунікабельність (здатність легко сходитися з людьми),

- емпатійність (здатність до співпереживання),
- рефлексивність (здатність зрозуміти іншу людину),
- красномовність (здатність впливати словом);
- моральні цінності, психічне здоров'я, вміння долати конфлікти, вміння спілкуватися;
- життєвий і професійний досвід особистості (включаючи інтуїцію в ситуації спілкування) [143].

О.О. Леонтьєв акцентує увагу на тому, що самопрезентація, яка розгортається у процесі спілкування, належить до бажання особистості подати бажаний образ як для зовнішньої аудиторії (інших людей), так і для власної внутрішньої аудиторії, тобто для самого себе. Тому в ситуації самопрезентації людина керує враженнями, які вона викликає в оточуючих, виражає свою позицію щодо самовизначення, виявляючи себе як певний тип особистості. Крім того, навмисно чи ні, цілеспрямовано або побічно вона виправдовує або захищає себе для того, щоб підтримати свою самооцінку і підтвердити свій Я-образ. Отже, автор доходить висновку, що правомірно виділити три основних мотиви самоподачі: прагнення до розвитку відносин; самоствердження особистості; необхідність відповідати професійному плану (іміджу) [64].

Схожа думка підтримується І. Криксуною, яка стверджує, що самопрезентація чи стратегія самоподачі має за мету такий вплив на оточуючих, який забезпечує досягнення максимально сприятливого враження про власну персону. У зв'язку з цим певні аспекти поведінки людини спеціально спрямовані на встановлення контакту, підтримку свого позитивного образу в очах навколишніх, досягнення відповідності цьому образу. Тому кожна людина, піклуючись про власний імідж, приділяючи йому особливу увагу, тим самим турбується про самоствердження, працює над наближенням життєвих цілей до їх реалізації [60].

Таким чином, можна зробити висновок, що різні автори висловлюють схожі трактування поняття іміджу та його складових. Водночас, всі вони

одноставні у думці, що імідж – це поняття збірне, багатофакторне та залежне як від носія іміджу, так і від оточуючих його людей.

1.2. Структура іміджу спортивного тренера

Учені переконливо обґрунтували, що важливим чинником, котрий сприяє підвищенню результативності діяльності змагань спортсменів, є ефективний імідж (образ) їх тренера [21, 24, 28]. На розвиток сучасних соціокультурних процесів особливий вплив чинить імідж провідних діячів спорту. Їх імідж, як елемент комунікаційної стратегії спортивних компаній, входячи в суспільний простір, створює хвилю уваги суспільства до спорту в цілому. В умовах жорсткої конкуренції в цій сфері імідж клубу і його керівників набув статусу одного з основних ресурсів, що зумовлюють економічну і соціальну перспективу клубного бренду. Тому образ особи в спорті має принципове значення: він впливає на створення стійкого кола прихильників бренду і наближає наступну хвилю глобального інтересу, здійснювану за допомогою технологій і жанрів нових медіа [31,58] .

Заслуга в розширенні і поглибленні наукових уявлень про сутнісні характеристики іміджу належить вітчизняним вченим. З метою конкретизації поняття «імідж спортивного тренера» було проаналізовано підхід до визначення основного поняття як феномену, який може виступати в якості потужного засобу не тільки взаємодії, але і впливу на людей, що відображають такий імідж у своїй свідомості, задля успішного досягнення загальних цілей [48,]. В аспекті розглянутого підходу дуже важливим видається наступне положення: засоби педагогічної взаємодії правомірно відносити до важелів впливу, користуючись якими керуючі суб'єкти здатні цілеспрямовано впливати на антропосинергетичні процеси, які позитивно впливають на результати спільної діяльності. Зазначене дозволяє розглядати імідж тренера як засіб і фактор психолого-педагогічного впливу, що визначають результативність змагальної діяльності [32, 33].

Імідж спортивного тренера в узагальненому вигляді визначається як цілеспрямовано сформований образ-уявлення, що має характер стереотипу і чинить емоційно-психологічний вплив на певних осіб. Відповідно такого трактування основного поняття і думок відомих вчених, була визначена його психолого-педагогічна сутність, яка полягає в тому, що імідж як особливий психічний образ, цілісно відображає особистісно-професійні якості тренера. Він може виступати засобом педагогічного впливу на учнів. Дія іміджу заснована на сильному враженні на емоційну сферу людини (іноді на його підсвідомість), а через них – на свідомість, поведінку і результати спільної діяльності [20, 37].

У спеціальній науковій літературі про спорт, у тому числі медіа джерелах, присвячених спорту, узагальнений досвід дослідників, що вивчали вплив різних характеристик і властивостей особистості спортсмена/тренера на формування персонального іміджу і іміджу клубного бренду [33,].

На основі аналізу проблеми дослідження були визначені важливі складові формування іміджу спортивного тренера в процесі підготовки і здійснення професійної діяльності:

- а) імідж обов'язково повинен цілеспрямовано та ефективно формуватися і змінюватися залежно завдань змагальної діяльності;
- б) необхідно, щоб імідж відбивав уявлення про ідеальний (бажаний) стан тренера при наявності пріоритетних якостей, що мають інструментальне значення для психолого-педагогічного впливу на спортивний колектив;
- в) слід передбачити можливість оперативного відображення в іміджі тренера вимог конкретної змагальної чи тренувальної ситуації.

Сучасний погляд на тренувальний процес передбачає не тільки аналіз процесу впливу тренера на спортсмена і результати змагальної діяльності, але і певний інтерес до особистості того хто керує цим процесом, тобто тренера [20].

Отже, тренер як суб'єкт спортивної діяльності та взаємодії є носієм певних динамічних характеристик або іміджу. Однією з головних характеристик іміджу є активність та здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість у собі [20]. Імідж має

певну функціональність з точки зору впливу на професійну діяльність. Тренер є учасником спортивної діяльності, елементом комунікативної спортивно-педагогічної системи тренер-спортсмен [4,].

Імідж – феномен багатфакторний. Він виступає таким, оскільки з одного боку впливає на людину декількома каналами одночасно, а з іншого – людина звикає оперувати багатфакторними структурами, кожна з яких може оброблятися і окремо [143].

У науковому використанні поняття «імідж» з'явилося на початку 60-их років минулого століття. У відповідності до тлумачного словника Вебстера, імідж являє собою штучну імітацію чи подачу зовнішньої форми певного об'єкта. Він є образним уявленням про людину, товар чи соціальний інститут, яке спрямоване на формування у суспільній свідомості за допомогою реклами чи пропаганди [144].

Другий підхід полягає у тому, що термін «імідж» має англomовне походження та найбільш часто вживається для визначення того образу, ореолу, котрий конструюється та створюється з метою викликати бажані зміни у свідомості та поведінці людей, чинити на них певний соціально-психологічний вплив [15, 16].

З точки зору психології, імідж – це емоційно забарвлений образ когонебудь або чого-небудь, який носить характер стереотипу та охоплює масові верстви населення [22].

З точки зору соціології, імідж – уявне положення однієї людини стосовно інших. В певній мірі імідж тотожний поняттю «соціальний стереотип», котре частіше формується стихійне та безконтрольно. Сучасна імеджелогія виділяє кілька можливих типів іміджу, котрі можуть бути розглянуті стосовно спорту: дзеркальний, поточний, бажаний, а також особистісний, корпоративний, множинний, позитивний, негативний, професійний.

1. Дзеркальний. Цей тип іміджу, характерний нашій власній уяві про себе. Він, як правило, позитивний, адже психологічна оцінка спортсмена чи тренера

у переважній більшості випадків, завищена. На перше місце індивід виносить власні позитивні якості, в той час як негативні займають другий план.

2. Поточний. Цей тип іміджу характеризує погляд на спортсмена, тренера чи команду зі сторони. Саме в цій сфері знаходить своє застосування Public Relation (PR) – діяльність з налагодження зв'язків з громадськістю та формуванню бажаного іміджу. Упередження формує імідж людини чи організації не в меншій мірі, ніж реальні вчинки. Це не просто погляд публіки, це можуть бути погляди вболівальників, фанатів, журналістів ітд. Тому найважливішим завданням тут стає не стільки сприятливий, як вірний, правильний тип іміджу.

3. Бажаний – відображає ідеал, до якого прагнуть спортсмени та тренери-початківці а також нові спортивні структури чи команди. Про них є ще дуже мало інформації, яка доступна широкому загалу, тому певніше, що саме бажаний імідж може виявитися єдино можливим. Такий підхід зустрічається в інформації про нові команди та спортивні клуби.

4. Особистісний – характеризує систему уявлень про образ конкретної людини. Особистісний імідж формується в свідомості, в першу чергу під дією засобів масової інформації та в спорті стосується конкретного спортсмена, тренера чи спортивного.

5. Корпоративний – це імідж спортивної організації та спільних результатів її роботи. Він включає в себе репутацію організації, її успіхи, ступінь стабільності. Подібний тип іміджу важливий для спортивних команд, клубів, ліг, котрі використовують власну символіку, уніформу та атрибутику. Вболівальник повинен впізнавати символіку своєї команди.

6. Множинний – формується при наявності ряду незалежних структур замість єдиної корпорації. До досягнення хорошого єдиного іміджу прагнуть наприклад у конкретному виді спорту, представниками якого є багато спортивних клубів. В такому випадку кожна структурна одиниця працює на єдиний результат.

Існує і зворотній процес, коли невдача в одній сфері перекреслює та нівелює іміджеві характеристики в іншій.

7. Позитивний – це імідж спортсмена, тренера, команди, котрий заслуговує суспільного схвалення, корисний, суттєвий. Позитивний імідж характерний для тих спортсменів, які користуються заслуженою любов'ю та повагою любителів спорту [19, 60].

8. Негативний – імідж який тимчасово чи постійно притаманний спортсмену чи команді, а отже і тренеру. Такий тип іміджу передбачає наявність якостей, котрі заперечуються суспільством. Негативний імідж створюється опонентами, суперниками чи навіть самими об'єктами іміджу з метою привернути увагу. Такий варіант може конструюватися свідомо, адже малоймовірно, що він виникає спонтанно.

9. Професійний – тип іміджу, котрому повинні відповідати представники різних професій. У спорті це може бути імідж спортсмена, тренера, менеджера. «Секрет успіху професійного іміджу має пряму залежність від того, наскільки вдасться створити образ, який відповідає сподіванням інших людей » (106, С.103). Таким чином, імідж являє собою достатньо складний феномен, який складається різного роду фактори, котрі необхідно брати до уваги, оскільки уявлення людини також відбувається по декількох каналах.

Проблема іміджу у спорті є багатогранною та змістовною, її можна аналізувати з різного ракурсу (табл.1.1.). Проблема іміджу у спорті може розглядатися в педагогічному, соціологічному, політичному, психологічному та інших аспектах [1, 7, 8, 10, 17, 19, 21].

Таблиця 1.1

Аналіз особливостей формування іміджу у спорті

Імідж	Вияв	Формування	Проблеми	Сфера існування
Спортивний імідж країни	Суспільна думка, інформація у ЗМІ (в країні та за кордоном), представництво у міжнародних організаціях	За допомогою державних програм, фінансування, ЗМІ, НОК, діяльності крупних клубів, видатних спортсменів	Фінансові, політичні, расові, національні, регіональні, історичні, термінологічні	Історична, духовна, культурна, економічна, політична, філологічна.
Імідж спортивної команди	Уявлення вболівальників, любителів спорту, тренерів, інформації ЗМІ	Через ЗМІ, вболівальників, тренерів, менеджерів, інтеграція у різноманітні турніри	Фінансові, соціальні, психологічні, юридичні, економічні	Педагогічна, юридична, соціально-психологічна, економічна
Імідж тренера	Уявлення вболівальників, любителів, спортсменів, інформація ЗМІ	Через освіту, досвід, акредитацію, підвищення кваліфікації	Фінансові, соціально-психологічні, педагогічні	Педагогічна, психологічна, соціальна
Імідж спортсмена	Уявлення вболівальників, любителів, тренерів, інформація ЗМІ	Через освіту, виховання, діяльність тренера, система підготовки, ЗМІ	Фінансові, соціально-психологічні, педагогічні	Педагогічна, психологічна, психофізіологічна, соціальна

В педагогічному аспекті проблема іміджу у спорті має надзвичайно важливе значення для виховання молоді , адже високий рівень розвитку спорту та фізичної культури в країні створює впевненість у тому, що вона має високий рівень культури, освіти, науки, забезпечена кваліфікованими педагогічними та спортивними кадрами.

Соціологічні аспекти проблеми відображають прагнення вивчити закономірності виникнення та розвитку спорту в країні, розглянути вплив

спорту на різноманітні соціальні групи, відмінні за складністю своєї соціальної системи.

Політологічний аспект цієї проблеми в основному пов'язаний з вивченням закономірностей формування політичного іміджу країни за рахунок використання високого авторитету її спортсменів, окремих видів спорту, досягнення спортивних команд на різного роду змаганнях, впливу суспільних об'єднань та політичних партій, особливостей процесу формування іміджу спорту в залежності від форм державного правління (монархія, республіка), політичних режимів (тоталітаризм, авторитаризм, демократія), форм державного устрою (унітарна держава, федеративна) та віросповідання. Рівень розвитку спорту в державі є показником його демократизації, можливостей та успіхів [46, 47].

Психологічна сторона проблеми пов'язана з вивченням таких питань, як роль пізнавальних функцій психіки у створенні іміджу, особливостей створення іміджу як системи яскравих вражень, сприйняття та уявлення, роль мислення, емоцій, пам'яті, мовлення, уявлення в процесі створення іміджу спортсмена чи тренера у залежності від проявів його темпераменту, характеру, сили волі, можливостей саморегуляції, самонавіювання в корекції особистості тренера, спортсмена; значення для формування таких якостей як комунікабельність, емпатія, рефлексія, роль невербального спілкування в процесі створення іміджу, особливостей дії буденної та теоретичної свідомості, ефектів фасцинації, атракції та психологічних властивостей кольору.

Психологічний аспект проблеми іміджу у спорті пов'язаний з виробленням ефективних моделей поведінки спортсменів, тренерів, спортивних керівників, менеджерів з урахуванням психології натовпу, пошуком та вивченням засобів з метою формування іміджу особистості [49, 51].

Значну роль в процесі формування іміджу у спорті відіграють емоції та відчуття, які безпосередньо пов'язані з відчуттям, сприйняттям та уявленням. В першу чергу це здійснюється через емоційні переживання, наприклад перемоги чи поразки команди. Переживання та невдачі можуть з'їхати на рівень

банальної психології (звинувачення тренера). Аналіз та пошук причин невдач завжди емоційно забарвлений [52].

Прагнення людей до слави та визнання зрозуміле, але ці амбіції повинні бути підкріплені відповідною культурою, моральною мотивацією вчинків, науковою та професійною компетентністю. Носії такої культури – інтелектуального непересічні особистості. Саме це дозволяє досягнути їм великих успіхів у своїй професійній діяльності.

Поняття іміджу наближене до поняття персоніфікації, але включає не лише природні риси особистості, але й спеціально створені. Крім того, є свідченням як зовнішнього так і внутрішнього образу людини, його психологічного типу.

Імідж, в кінцевому підсумку – це враження, яке справляє особистість, організація на одну чи декілька суспільних груп. Знання того, як будуть сприйняті та інтерпретовані будь-які факти, відомості та дії відносно особистості чи організації тією чи іншою групою людей, є важливою психологічною основою управління іміджем у спортивній системі [53].

1.3. Етапи професійного вдосконалення тренера з футболу

Проблеми формування педагогічної майстерності, професіоналізму і особистості тренера-викладача є актуальними для сучасної теорії і практики підготовки фахівців, оскільки трансформація системи цінностей в суспільстві потребує від представників психолого-педагогічних наук перегляду деяких традиційних уявлень про організацію, форми та засоби навчально-тренувального процесу, а також системи відношень зі спортсменами та учнями [157]. Не виключенням є і сфера фізичної культури і спорту [157, 61, 151, 152]. Становлення та трансформація суспільства суттєво підвищує вимоги до рівня знань, професіоналізму, компетентності працівників. Особистість фахівця в галузі фізичної культури повинна розглядатись з позиції суб'єкта діяльності, оскільки всіляка діяльність передбачає індивіда, що діє, суб'єкта цієї діяльності,

психічні властивості якого проявляються та формуються в діяльності [7, 151, 153].

Однією із головних умов формування педагогічної культури та формування педагогічної та професійної майстерності постає проблема формування педагогічної спрямованості особистості як потреби самореалізації саме в спортивно-педагогічній діяльності. Формування такої потреби можна вважати одним із головних завдань виховання та підготовки професійного тренера-викладача. Високі вимоги до особистості фахівця галузі фізичного виховання визначається тим, що в процесі навчально тренувальної діяльності розвиваються не тільки фізичні якості учня, а й в значній мірі формується особистість [54]. Тренер олімпійського чемпіона В.В. Петровський зазначає що тренер-викладач несе професійну, моральну та юридичну відповідальність за здоров'я спортсменів, їх виховання, ефективність тренувального процесу [94].

Одною з актуальних питань сучасної психології праці є проблема психологічної оцінки професійної придатності суб'єкта праці, вивчення й забезпечення трудової діяльності людини з урахуванням критеріїв відповідності між собою характеристик суб'єкта й об'єкта праці, їх придатності для виконання трудових завдань [61]. З позицій психології професіоналізму, що знаходиться на стику психології праці й акмеології, визначаються деякі етапи еволюції критеріїв (ознак) розуміння, пояснення й оцінки професійної придатності людини. Акмеологічний підхід до вивчення етапів професійного становлення особистості полягає в тому, що він включає в себе показники професіоналізму і компетентності, здатності особистості до самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації [150].

На початку XX сторіччя цими ознаками були здібності, навички, уміння – інваріантні якості, актуалізовані, властиві винятково суб'єктові. Із середини сторіччя це вже комплекс взаємозалежних, але різних за своєю природою особливостей суб'єкта, що дістали назву професійно важливі якості (здатності, знання, навички, психічні процеси, індивідуально-психологічні характеристики, мотивація й ін.). Починаючи з 70 - х років XX сторіччя вводиться поняття

«компетенція», як коло повноважень посадової особи; коло питань, в яких конкретна особа має знання, досвід, що спочатку одержало своє обґрунтування, розвиток і практичне використання в рамках кадрового менеджменту. У 80 - х роках ХХ сторіччя у науковий ужиток уводиться поняття компетентність як сукупність прямих і непрямих професійних і життєво важливих характеристик суб'єкта як професіонала в широкому сенсі слова. А також проводяться дослідження компетентності як наукової категорії стосовно до освіти, де в загальному контексті психології праці професійна компетентність стає предметом спеціального всебічного розгляду й виділення різних її видів [152, 153]. Однак, не зовсім розробленою ще й досі постає проблема розмежування понять: компетенція, компетентність, професіоналізм, майстерність.

Перша шкала дозволяє оцінити ступінь представленості в професійній діяльності спортивного педагога категорій: творчість – нормативність. Ця шкала відображає динаміку та зміст професійного становлення за критерієм розрізнення таких понять як творчість (вихід за межі професії) та нормативність (виконання діяльності нормативно схвалюваним способом).

Друга шкала дозволяє оцінити ступінь представленості в професійній діяльності складових: мотиваційно-потребової та операційно-технічної сторони діяльності. Процес професіоналізації особистості разом з набуттям професійного досвіду, професійної ідентичності наповнюється особистим психологічним змістом [44, 170]. Основними характеристиками професіонала як суб'єкта діяльності є особистісні мотиви і цілі які утворюють внутрішню детермінацію професійної поведінки й діяльності, направляючи в такий спосіб активність суб'єкта щодо специфіки змісту конкретної професійної діяльності. В процесі професійного становлення суб'єкта професійної діяльності загострюється протиріччя між потребами в творчому удосконалюванні діяльності й нормативними операційно-технічними способами її здійснення. Це протиріччя вирішується шляхом формування індивідуального стилю діяльності, тобто по мірі освоєння професії особистість усе більше поринає в професійне середовище, а професійна діяльність починає характеризуватися

індивідуальними, особистісними стилями виконання – володіння професією у формі майстерності. Саме поняття професіоналізм, майстерність наділяється ознаками найвищого прояву творчості та найменшого прояву нормативності.

Отже за показниками факторів: творчість діяльності – нормативність діяльності та потребово-мотиваційна детермінація діяльності, операційно-технічна детермінація діяльності, процес професійного становлення відбувається по мірі підвищення змісту творчості та мотиваційної складової в діяльності за наступною послідовністю оволодіння професійними здатностями: кваліфікація, компетенція, компетентність, професійний досвід, професіоналізм, майстерність (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Соціально психологічні та особистісні детермінанти етапів професійного становлення тренера-викладача

Нормативно схвалювана діяльність, способи виконання якої відображені в посадових інструкціях	Мотиваційно-потребова сторона діяльності, яка відображає внутрішню детермінацію професійної поведінки
Кваліфікація як нормативно схвалювана діяльність, способи здійснення якої відбиті в посадових інструкціях, кваліфікаційних характеристиках та засвоєні фахівцем.	Професійний досвід як внутрішньо детермінована психологічна система, яка дозволяє оптимізувати діяльність завдяки сформованості у фахівця власного когнітивного стилю, ціннісно-мотиваційного, емоційного ставлення та поведінкового репертуару і стильової саморегуляції.
Компетенція як коло повноважень обумовлене кваліфікацією фахівця в межах яких він може здійснювати професійну діяльність	Професіоналізм як інтегративна характеристика професійно зрілої особистості, яка володіє нормами професії як в мотиваційному, так і в інструментальному планах, з високою продуктивністю і якістю виконує свою трудову діяльність, відзначається розвинутими професійними перспективами, самостійно будує сценарій свого професійного життя, розвиває свою особистість й індивідуальність засобами професії, збагачує досвід професії оригінальним творчим внеском, сприяє підвищенню престижу своєї професії у суспільстві та суспільного інтересу до неї.

Продовження таблиці 1.2	
Компетентність як сформована якість, професійна або особистісна характеристика фахівця, яка дозволяє не тільки вирішувати певні завдання в межах компетенції, а й приймати рішення у складній або варіативній ситуації.	Педагогічна майстерність як поєднання високого професіоналізму з педагогічною спрямованістю особистості; особистості яка володіє педагогічною культурою, технологією навчання, виховання та міжособистісною компетентністю.

Проблема професійного становлення особистості безпосередньо пов'язана з питаннями освоєння професійної діяльності, з питаннями розвитку й реалізації особистості на різних етапах її професійного шляху. У процесі професійного становлення, по мірі зростання професіоналізму змінюється й професійна самосвідомість.

Імідж є результатом свідомої роботи. Особливо це стосується ситуацій, де він є частиною професійного успіху. Найбільшого значення формуванню позитивного суспільного уявлення приділяють у політиці, поп-культурі та бізнесі [55]. А також — у професійному спорті, де імідж спортсмена та тренера є брендом, який приносить значні прибутки.

Безумовно, досягнення вершин професіоналізму пов'язане з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних характеристик праці фахівця; з розвитком його індивідуально типологічних якостей; особистісних потенціалів (інтелектуальних, моральних); визначенням умов і факторів, що сприяють розвитку психологічних якостей, і таких, які є протипоказаннями. Існуючі дослідження [43] показують, що в процесі професійного становлення у тренера формуються й проявляються не лише знання, уміння й навички, але й такі змістовні характеристики: індивідуальний стиль діяльності, педагогічні позиції, професійна спрямованість, особистісна й професійна ідентичність і т. ін. При цьому на всіх етапах професійного становлення виникають і потребують свого вирішення певні труднощі й протиріччя, обумовлені, з одного боку специфікою діяльності, з іншого — індивідуально психологічними особливостями самої

особистості. І досягнення вершин професіоналізму діяльності й особистості залежить не тільки від розвиненості професійно значимих особистісних характеристик, але багато в чому обумовлене тим, наскільки сама особистість готова переборювати, вирішувати протиріччя, реалізовувати особистісний задум, будувати життєву стратегію, якій моделі професійного становлення надається перевага. Дослідження даної проблеми дозволило виявити основні етапи професійного становлення особистості. Особливий інтерес представляють ті з них, на яких відбувається здійснення повної суб'єктності, реалізації себе як суб'єкта професійної діяльності. Дослідження, проведені А.А. Деркачем, Є.Ф. Зеером, Е.А. Климовим, А.К. Марковою та ін., дозволяють узагальнити існуючі підходи й виділити для розгляду такі етапи [35, 36, 45, 54]:

- етап адаптації (виділяється у всіх запропонованих періодизаціях);
- етап професіоналізації (виділений на основі підходу Евальда Фридриховича Зеера, що визначає його як етап первинної й вторинної професіоналізації; у дослідженнях Аеліти Капітонівни Маркової цей період представлений як етап самоактуалізації у професії; за Є.О. Климовим – стадія інтерналу);
- етап професійної майстерності (ідентичний етапу, виділеному Е.Ф. Зеером; виходячи з періодизації, запропонованої А.К.Марковою, відображає інтеграцію таких етапів: гармонізація людини із професією; перетворення, збагачення людиною своєї професії, вільне володіння декількома професіями, творче самовизначення себе як особистості; за Євгеном Олександровичем Климовим – поєднання стадій майстерності, авторитету й наставника) [35, 36, 45]. Формування фахівця відбувається поступово на різних етапах професійного становлення, до яких відносять певні стадії (Е. А. Климов).

Стадія оптації (від 11-12 до 14-18 років) – це стадія підготовки до життя, до праці, свідомого й відповідального планування й вибору професійного шляху; відповідно, людина, що перебуває в ситуації професійного самовизначення називається оптантом. На цьому етапі в процесі профорієнтації

дорослі повинні визначити схильність до діяльності в сфері людина-людина, якщо йдеться про педагогічну діяльність. В статусі оптанта цілком може опинитися й доросла людина, наприклад, безробітний або в ситуації перепідготовки.

Стадія професійної освіти або адепта. Це професійна підготовка, яку проходить більшість випускників шкіл у вищих або середніх спеціальних навчальних закладах, а так само у випадку післядипломної освіти. На цьому етапі формується формальна кваліфікація фахівця. При цьому під категорією кваліфікація фахівця маємо на увазі формальну кваліфікацію, як нормативно схвалювану діяльність, способи здійснення якої вже склалися, відбиті в посадових інструкціях, кваліфікаційних характеристиках. В умовах відсутності професійного досвіду спортивного педагога саме вона виконує функцію регламентації діяльності фахівця нормативно схвалюваним способом.

Стадія адаптанта – це входження в професію після завершення професійного навчання, що триває від декількох місяців до 2-3 років. Або, на нашу думку, може реалізовуватись в процесі проходження професійної практики і завершувати професійну освіту. Особа адаптується до професії на соціальному, психологічному та психофізіологічному рівнях. На цьому етапі професійного становлення особа, яка отримала на етапі професійної освіти певну кваліфікацію, виконує професійну діяльність в межах компетенції (кола повноважень) та демонструє рівень компетентності. – адаптація, на якій відбувається осмислення сутнісної характеристики тренерської діяльності як феномена; засвоєння нової соціальної ролі; формування професійно значимих характеристик; перевага адаптивної моделі професійного становлення й спрямованості на досягнення вузько особистісних цілей (можлива перевага формальної педагогічної спрямованості); перевага емоційного й афективного компонентів у структурі власної позиції тренера та наставника; наявність окремих видів компетентностей, що представляють відносну автономність, що відповідає низькому рівню професіоналізму; відсутність індивідуального стилю

діяльності; наявність репродуктивного рівня професійної діяльності й здійснення переходу до адаптивного рівня (умовна тривалість – до 3 - 5 років).

Стадія інтернала (у середині професії) – входження в професію в якості повноцінного колеги, здатного стабільно працювати на достатньому професійному рівні. На цих етапах формується професійна компетентність. Компетентність виступає як сформована якість, професійна або особистісна характеристика фахівця, яка дозволяє їй (або навіть дає право) не тільки вирішувати певні завдання в межах компетенції, а й приймати рішення, виносити судження у складній або варіативній ситуації. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини.

Отже, набуттям кваліфікації та формуванням компетентності повинен завершуватись етап професійного навчання. Наступні етапи професійного становлення формуються в процесі набуття професійного досвіду.

Стадія майстра – особистість усе більше поринає в професійне середовище, діяльність все більше насичується власним сенсом та творчим, особистісним стилем виконання. Професійний досвід дозволяє оптимізувати професійну діяльність завдяки вдосконаленню та розвитку мотиваційного, поведінкового, емоційного, когнітивного компонентів структури особистості. Формується власний когнітивний стиль як система засобів і індивідуальних прийомів для організації власної діяльності. Та власна система стильової саморегуляції як прийоми енергетичного та емоційного забезпечення підтримки організму та психіки. професіоналізація, що характеризується усвідомленим сприйняттям вимог професії до особистості й діяльності; повною ідентифікацією із професією; перевагою моделі професійного розвитку, що проявляється в здатності вийти за межі традиційної практики, проявляти творчість; високим рівнем компетентності у сфері професійної діяльності й міжособистісних відносин, що є показником професіоналізму; здатністю до об'єднання компетентності із професійно важливими якостями; прагненням до виконання діяльності на рівні зразків і еталонів на основі сформованих професійно значимих особистісних характеристик; спрямованістю на

досягнення соціально значимих цілей, на процес і результат діяльності; гнучким стилем діяльності; сформованістю педагогічної позиції, адекватної цілям і завданням вищої освіти, і перевагою в її структурі афективного, когнітивного й поведінкового компонентів; здійсненням переходу від адаптивного до евристичного рівня професійного становлення.

Стадія авторитету означає, що працівник став майстром своєї справи, вона характеризується активністю, творчістю, індивідуальним стилем. Проявляє надситуативну професійну активність, феномен якої полягає в тому, що працівник самостійно ставить перед собою високу планку, вищу, ніж вимагає від нього ситуація. Саме це і дає відчуття справжнього суб'єкта професійної діяльності. Удосконалення професійного досвіду формує найвищий рівень оволодіння професією у формі високого професіоналізму та майстерності. Формується професіоналізм, діяльність виходить за межі нормативності, все більше керується мотиваційно-потребовою сферою особистості. Професіоналізм як інтегративна характеристика професійно зрілої особистості, яка володіє нормами професії як в мотиваційному, так і в інструментальному планах, з високою продуктивністю і якістю виконує свою трудову діяльність, відзначається розвинутими професійними перспективами, самостійно будує сценарій свого професійного життя, розвиває свою особистість й індивідуальність засобами професії, збагачує досвід професії оригінальним творчим внеском, сприяє підвищенню престижу своєї професії у суспільстві та суспільного інтересу до неї.

Стадія наставника – вищий рівень роботи будь якого фахівця. Ця стадія цікава тим, що працівник виявляє собою не просто чудового фахівця у своїй галузі, але перетворюється у Вчителя, здатного передати кращий свій досвід. Таким чином, вищий рівень розвитку будь якого фахівця – це педагогічний рівень. Очевидно, що етапи професійного становлення на рівнях майстра, авторитету, наставника характеризуються таким рівнем розвитку професійної самосвідомості, при якому конкретна трудова діяльність є основним засобом професійної, творчої та особистісної самореалізації. Для цього етапу є

характерним прийняття власної професії як місії; високий рівень професіоналізму діяльності й особистості, що проявляються в здатності на високому рівні майстерності здійснювати керівництво командою, здійснювати спілкування й отримувати гарантований очікуваний результат, перевагу у структурі когнітивного, поведінкового й прогностичного компонентів; перехід від евристичного рівня професійної діяльності до креативного; сталий індивідуальний стиль діяльності, що забезпечує формування індивідуального іміджу, авторитету в очах колег і підопічних. Сформовані на основі сучасних вимог суспільства й професійного співтовариства соціальні позиції, які відповідають еталону професійної особистості й діяльності; сформованість високого рівня особистісних професійно значимих якостей; здатність адекватно оцінювати свої індивідуально психологічні характеристики й корегувати їх; здатність і готовність виконувати роль наставника, передавати свій досвід іншим і т.д. При цьому необхідно враховувати деякі особливості. Однією з таких є те, що в жодній іншій професії не мають такої значимості етапи становлення, які передують професійній самореалізації, тому що успішне засвоєння такої специфічної діяльності, як педагогічна, вимагає від людини наявності певних здібностей, установок, ціннісних орієнтацій, спрямованості й т. ін. [35, 36, 45].

1.4. Вплив різних типів керівництва на ефективність управління спортивною командою

Виділяють три основні типи керівництва: авторитарний, демократичний і ліберальний. Цей перелік умовний, бо типів керівництва може бути більше і вони залежать також і від індивідуально-особистісних якостей тренерів, від досвіду їхньої роботи і спілкування зі спортсменами.

1) Авторитарний стиль роботи тренера характеризується високою централізацією керівництва, великою вимогливістю, жорстким контролем, чітким виконанням поставлених завдань. Працюючи із спортсменами,

авторитарний тренер вимагає чіткого виконання й підпорядкування його вимогам, не любить прояви самостійності та ініціативи, жорстко карає порушників дисципліни, не терпить заперечень і обговорень своїх наказів.

Слід зазначити, що авторитарний стиль керівництва, на думку спортивних психологів, є найбільш підходящим у спортивній практиці.

Наковці також виділяють авторитарно-диктаторський і адміністративно-диктаторський стиль керівництва тренера.

Авторитарно-диктаторський – всі вказівки віддаються у вигляді ультимативних розпоряджень і жорстких наказів до виконання. Відхилення від вказівок розглядається як непокора і карається адміністративними санкціями: догани, стягнення, позбавлення грошових премій, пільг та ін..

Адміністративно-диктаторський тренер визнає тільки свою абсолютну владу, ні з ким її не поділяє, його слово вважається законом для всіх, найменший прояв самостійності розглядається як грубе порушення субординації і дисципліни. Такий тренер добре ставиться до тих спортсменів, які з ним не сперечаються, виконують усі його розпорядження і підтримують його починання.

Демократичний стиль керівництва передбачає опору тренера на своїх помічників, на розподіл функцій між ними та уважне ставлення до спортсменів.

Демократичний керівник намагається керувати командою таким чином, щоб спортсмени відчували себе відповідальними за досягнення поставленої мети, проявляли самостійність та ініціативу в досягненні цих цілей. Такий тренер орієнтується на думки команди, рахується із їхніми побажаннями, особливо з думкою капітана команди, і тому спортсмени охоче обговорюють із ним свої особисті проблеми, відчують себе самостійними і охоче діляться думками щодо вдосконалення спортивної майстерності.

Тренер з демократичним стилем керівництва добре обізнаний із внутрішнім життям команди, добре знає турботи і тривоги своїх спортсменів. Впевненість у своїх силах, тактовність, колегіальність – ось головні риси тренера демократичного стилю керівництва.

Ліберальний стиль керівництва передбачає незначну участь тренера в управлінні командою. Тренер намагається якомога менше втручатися у справи команди, надаючи спортсменам змогу самим приймати рішення і коригувати свою поведінку. Контроль за діяльністю спортсменів здійснюється епізодично, у своїх вимогах він непослідовний, основною своєю функцією вважає надання спортсменам інформації та консультативних порад, однак воліє це робити тільки у тих випадках, коли спортсмени самі звертаються до нього за порадами або за допомогою.

В основному його зауваження і похвала носять формальний характер, він не любить втручатися у з'ясування стосунків з приводу порушення дисципліни і невиконання завдань. У команді, якою керує ліберальний тренер, спортсмени в основному самі по собі, тому очікувати високих результатів дуже важко, якщо тільки у команді не зібралися дуже самостійні і вольові спортсмени [26, 23, 29, 39].

Отже, слід пам'ятати, що у спортивній практиці рідко зустрічається тільки якийсь один з перерахованих стилів керівництва. Як уже згадувалося, стиль керівництва багато у чому залежить від індивідуальних особливостей тренера, а також від соціально-психологічних феноменів навколишнього середовища.

За однакової системи виховання й освіти, рівня спортивної майстерності людей (у тому числі й колишніх висококласних спортсменів) можуть сформуватися не тільки різні за стилем, а й за фахом тренери. Але, як вважають провідні теоретики спорту, тренери-практики та спортивні психологи, теоретичні обґрунтування успіху тренерської діяльності не завжди збігаються із практичним станом речей.

Зміст і спрямованість діяльності тренера-педагога у спорті має свої специфічні особливості, які розкриває вже саме поняття "тренер-педагог". Тому, очевидно, окрему характеристику повинна отримати як педагогічна, так і тренерська діяльність [35, 36, 45, 48, 55].

Зокрема, серед особливостей педагогічної діяльності тренера називають високий рівень нормативності та відповідності державним освітнім стандартам

Визначають такі особливості тренерської діяльності [57, 59, 58]:

- провідна роль тренера, його вплив на особистість спортсмена, що висуває додаткові вимоги як до особистості тренера, так і до його професійних якостей;
- безперервна відповідальність за фізичне і психічне благополуччя своїх учнів, а також за їх виховання і становлення як особистості у спорті та у соціумі;
- оскільки стосунки в системі "тренер-спортсмен" опосередковані успіхом та постійним зростанням результатів учнів, такі взаємозв'язки часто нетривалі і пов'язані з переходом спортсмена до інших тренерів;
- підвищений рівень впливу фактору стресу в діяльності тренера, що позначається на його душевному стані, здоров'ї та знижує ефективність професійної діяльності;
- нерегламентованість діяльності тренера часовими та функціональними рамками, коли виникає необхідність роботи зранку до пізнього вечора, у святкові та вихідні дні, до того ж формальні обов'язки тренера поширюються й на ті сфери, які, здавалося б, не входять до обов'язків тренера (вихователь, психолог, адміністратор тощо);
- протиріччя між необхідністю знати все про спортсменів, допомагати їм, бути наставником і радником та неможливістю скорочувати дистанцію, що може перетворити ділові стосунки між тренером і спортсменом на неформальні, емоційні;
- необхідність бути пропагандистом власної сфери діяльності вимагає від тренера завжди мати хорошу фізичну форму, тим самим стимулюючи власним прикладом своїх учнів до занять спортом, легко, без надмірних зусиль виконуючи та демонструючи той чи інший руховий елемент, вправу чи дію. Вважають, що тренер начебто опосередковано діє під час змагань, однак він бере участь у спортивній боротьбі, у процесі підготовки до неї спортсменів та керування ними в межах, обумовлених правилами змагань.

Останнє твердження особливо актуальне, бо визначає надійність діяльності тренера, пов'язаної з його функціональними можливостями, працездатністю, що проявляється у збереженні оптимальних параметрів його діяльності [61]. А саме у процесі тривалої діяльності, за умов наявності сильних позитивних або негативних емоцій, в умовах жорсткого ліміту часу, під час швидкої та різкої зміни ситуацій.

Управління поведінкою і діяльністю спортсменів на рівні формальної структури здійснює тренер. Він є тією людиною, в руках якого зосереджено офіційне керівництво спортивним колективом. Діяльність тренера як офіційного керівника команди досить багатогранна. Аналіз цієї діяльності дозволяє виділити наступні основні функції тренера [8, 27].

А) Інформаційна функція. Тут тренер розглядається як фахівець, що володіє необхідними знаннями в галузі спорту та суміжних дисциплін: теорії і методики спортивного тренування, педагогіці, психології, фізіології та ін. Дуже важливо, щоб тренер постійно стежив за новітніми досягненнями в галузі розвитку сучасної спортивної науки.

Б) Навчальна функція. В. В. Лобановський: «Тренер повинен вчитися все життя. Якщо зачерствів, перестав учитися – значить, перестав бути тренером .

Тренер, як людина, що постійно працює з колективом виконує функції педагога. Під його керівництвом спортсмени вдосконалюють свої рухові навички та вміння, удосконалюють фізичні якості, розучують техніко-тактичні комбінації.

У порівнянні з іншими педагогічними професіями діяльність тренера ускладнюється тим, що йому часто доводиться навчати спортсменів таким діям, які вони самі зараз не в змозі виконати на необхідному рівні.

В) Виховна функція. Тренер своїм прикладом впливає на розвиток і формування особистості спортсменів, на виховання у них високої свідомості і відповідальності за виконання поставлених цілей. Дуже важливо, щоб тренер мав соціально-позитивні риси і був професіоналом у своїй справі. Однак

більшість тренерів як дитячо-юнацьких, так і дорослих іноді забувають, з ким вони працюють .

Г) Керівна функція. У тренерській діяльності ця функція є центральною. У ній найбільш повно розкривається професіоналізм і майстерність тренера. Як керівник команди тренер несе відповідальність за всіх членів команди, за формування та досягнення високих спортивних результатів, за націленість команди на останні.

Д) Адміністративна функція. В обов'язки тренера входить виконання ряду адміністративно-господарських обов'язків: організація та проведення зборів і змагань, оренда приміщень і спортивних споруд, знаходження спонсорів, забезпечення спортсменів інвентарем та ін. [30].

Багатоох провідних теоретиків спорту та спортивних психологів цікавили різні аспекти особистості тренера та їх вплив на ефективність керівництва командою та підготовкою спортсменів (І.Є. Турчин, Д.А. Тишлер, А.В.Тарасов, А.П.Бондарчук, С.М. Войцеховський, Г.В. Ложкін, Н.Ю. Волянчук). Вони окреслили коло найбільш значущих особистісних та професійних якостей у період їхніх найвищих досягнень. На думку І.Н. Решетень та М.І. Фролової, спортсмени-розрядники й майстри спорту вважають найбільш значимими комунікативні якості тренера, у яких безпосередньо проявляється його ставлення до них (доброта, чуйність, справедливість, тактовність, дружелюбність). Проте, якщо зі зростанням майстерності спортсменів вони змінюються, спортсмени збірних команд країни оцінюють тренерів із функціональної точки зору. Вони вважають найбільш значимими властивості, що відбивають професійно-ділову підготовку тренерів (високий рівень компетентності з питань методики тренування, творче ставлення до роботи, знання тактики, ведення спортивних поєдинків, вміння налаштувати спортсмена на боротьбу, підтримувати дисципліну на зборах, вимогливість).

Також важливе значення має і розуміння тренерами спортсменів. Воно передбачає уміння тренера проникнути у внутрішній світ учнів, знайти потрібні

форми звернення до них. Порозуміння тренерів та його вихованців зумовлює їхню соціально-психологічну сумісність. Нерозуміння тренером учнів веде до загострення негативних стосунків між ними, які проявляються у неповазі до особистості учня, упередженої думки тренера про нього, у недостатній увазі до його потреб, невитриманості та брутальності вчителя, офіційності тону, підвищених інтонацій у розмові, мінливості у настрої тренера тощо. У процесі спортивно педагогічної діяльності протиріччя між потребою вдосконалення і нормативними вимогами до її виконання вирішується шляхом формування власного індивідуального стилю діяльності, що характеризується індивідуальним способом вирішення професійних завдань тобто на рівні майстерності.

Аналіз наведених даних свідчить, що поняття професійний досвід, професіоналізм, педагогічна майстерність більш точно відбивають соціально-психологічну сутність педагогічної й тренерської діяльності, які наділяються ознаками найвищого прояву творчості та найменшого прояву нормативності, основних характеристик професіонала як суб'єкта діяльності, мотиви і цілі якого відображають внутрішню детермінацію професійної поведінки.

1.5. Індивідуальні особливості тренера, які впливають на успішність спортсменів

Дослідження сфери професійної діяльності тренера, як педагога, пред'являє до нього певні групи вимог (за Л.С. Шафрановою, Ф.Д. Забугіним).

1. Наявність високого рівня розвитку фізичних якостей: міцне здоров'я, витривалість, стабільна нервова система, виразний та гучний голос.

2. Стійка та стабільна нерво-психічна сфера: здатність розподіляти увагу одночасно на кілька процесів, неперервність уваги (здатність зберігати увагу протягом тривалого часу, не знижуючи її через втому), стійкість (здатність не послабляти увагу під впливом зовнішніх вражень), спостережливість, пам'ять (точність, швидкість запам'ятовування, тривалість

утримання інформації, швидкість пригадування), мислення (поєднання творчого та аналітичного типів мислення, самостійність, точність і тонкість суджень, спритність і винахідливість, критичне ставлення до своєї та чужої роботи), розвинена уява (здатність швидко та яскраво представляти той чи інший об'єкт), здатність відновлювати неповні враження та уявлення про нього, активна фантазія, конструктивна комбінаторна фантазія, художня чуйність, сприйнятливості до краси.

3. Вольові якості: цілеспрямованість, вміння наполегливо досягати мети, терпіння, здатність володіти собою, готовність відповідати [97].

До структурних компонентів здібностей тренера у професійній діяльності можна віднести: аналітичні здібності (швидкий підбір можливих варіантів стратегії та тактики рішення спортивних і педагогічних завдань); диференційна чутливість; ймовірнісне прогнозування; спроможність до узагальнення, виявлення педагогічних закономірностей в навчально-виховному процесі, творчий та різноманітний характер ведення тренування, оперативність у вирішенні різноманітних завдань під час тренування і поза ним; короткочасна пам'ять; широта і гнучкість конструктивних рішень в ході навчально-виховного процесу; використання різноманітних методичних прийомів навчання дітей і способів педагогічного впливу.

Аналізуючи особистісні властивості спеціальних педагогічних і професійних здібностей тренерів по футболу різного рівня майстерності можна констатувати що:

1) для тренерів високого рівня майстерності характерним є високий рівень розвитку всіх видів досліджуваних здібностей, причому провідними компонентами є спеціальні здібності. У тренерів яскраво виражена педагогічна спрямованість, відповідальність до справи й любов до дітей, вони намагаються опанувати психолого-педагогічними знання й досвід своїх колег. Відрізняються належною самокритичністю і принциповістю у відносинах з колегами по роботі. Зазвичай, це вдумливі працелюби та професіонали своєї справи [187, 190];

2) тренерів середнього рівня майстерності характеризує досить високий рівень розвитку всіх видів здібностей, але провідними компонентами є переважно ті, які визначають аналітично-синтетичні здібності мисленнєвої діяльності. Відповідально націлені на роботу, зацікавлені педагогічною професією та любов'ю до дітей, тренери ніяк не встановлюють ділові стосунки зі своїми підлеглими та колегами по роботі. Досвід майстрів своєї справи вони помітно ігнорують, недооцінюють досягнення науки. Для таких тренерів характерний низький рівень самокритики, вони хочуть приховати недоліки у власній роботі [154].

3) тренерів низького рівня майстерності характеризує неоднорідність розвитку спеціальних здібностей. Так, рівень проєктивних здібностей значно нижчий ніж у двох інших груп, рівень рефлексивних і спортивних здібностей значно нижчий рівня цих здібностей у тренерів-майстрів та особливо не відрізняється від рівня цих здібностей у тренерів середньої групи [44, 164, 165].

Тренери низького рівня майстерності ніяк не реагують на передовий досвід колег та досягнення сучасної психолого-педагогічної науки. Перевагами можна назвати те, що у них яскраво виражена любов до своєї праці, до вихованців, але особливу схильність вони проявляють лише тільки в спортивній діяльності, при цьому не проявляючи інтересу до винаходів та відкриттів сучасної спортивної психології та не аналізуючи професійну діяльність найкращих тренерів сучасності. Негативними рисами є те, що вони постійно конфліктують з юними спортсменами, батьками та керівництвом, несамокритичні, постійно чимось незадоволені, безпідставно посиляються на складнощі у своїй роботі, замість того, аби шукати об'єктивні шляхи виходу із ситуації, що склалася [178].

Кожного разу, коли мова йде про діяльність спортсмена або спортивної команди, постає питання про людину, яка здійснювала б керівництво такою діяльністю, визначала б форми та методи, спрямовувала б і корегувала її перебіг, тобто про людину-керівника, функції якої у спортивній команді виконує тренер.

Керівництвом називають інтегруючі дії організації або посадової особи (у даному випадку тренера), спрямовані на поєднання зусиль, дій організацій або спеціалістів [40, 191, 193, 194]. Основними відмінними рисами керівника є:

- вплив на суб'єктів керування, використовуючи переважно владу та посадові повноваження;
- реалізація функцій постановки цілей, завдань, чіткий контроль за ходом їх виконання;
- вибір соціального об'єкта керівництва – групи людей (спортивний клуб, команда, спортсмен, тренерський склад, лікарі, масажисти та ін.);
- вибір варіантів дій, опосередкований посадовими повноваженнями та функціональними обов'язками.

Ефективність керівництва залежить від ступеня виразності й оптимального ефективного поєднання в особі тренера вроджених задатків та здібностей набутого професійного і життєвого досвіду, які у цілому складаються із впливу таких факторів:

- 1) Емоційна врівноваженість тренера і стійкість та послідовність структури його поведінки, що формує у спортсменів відчуття впевненості та створює у них систему цілепокладання;
- 2) Адекватність соціально-психологічних настанов тренера спортсменам, що сприяє об'єктивному оцінюванню та ефективності їхньої діяльності;
- 3) Стабільність статусів та ролей, що створює у спортсмена почуття стабільності власного становища у команді, тим самим формуючи впевненість у собі та корисності власних дій [195];
- 4) Відповідність між стилем керівництва і рівнем організації команди, що сприяє покращенню взаємодії в системі тренер – спортивна команда [40].

Висновки до розділу 1

Термін «імідж» до сьогодні не має однозначної теоретичної концепції, тому в науковій літературі досі співіснують різноманітні його визначення. Основними з них є такі: імідж – це надзвичайно яскраво емоційно забарвлений образ чогось або когось, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу, йому характерні значні регуляторні властивості. Імідж - це особливий психічний образ, який сильно й певним чином впливає на емоції, поведінку та відносини особистості чи соціальної групи. Оскільки імідж - це емоційно забарвлений образ-уявлення, що дозволяє найбільш візуально проявляти особистісні та ділові якості людини. Саме тому до професії тренера та до іміджу тренера суспільство висуває такі високі вимоги.

Імідж спортивного тренера в узагальненому вигляді визначається як цілеспрямовано сформований образ-уявлення, що має характер стереотипу і чинить емоційно-психологічний вплив на певних осіб. Відповідно такого трактування основного поняття і думок відомих вчених, була визначена його психолого-педагогічна сутність, яка полягає в тому, що імідж як особливий психічний образ, цілісно відображає особистісно-професійні якості тренера.

Імідж успішного тренера можна розглядати як емоційно забарвлений психічний образ-уявлення, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з груповим та персональним спортивним успіхом, із задоволеністю потреб та який здатен спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності спортсменів.

Виділяють три основні типи управління командою чи колективом: авторитарний, демократичний і ліберальний. Така типологія керівництва характерна для усіх соціальних інституцій, в тому числі застосовують її і для різних типів управління спортивною командою. Даний перелік умовний, бо типів керівництва може бути більше і вони залежать також і від індивідуально-особистісних якостей тренерів, від досвіду їхньої роботи і спілкування зі спортсменами. Управління поведінкою і діяльністю спортсменів на рівні формальної структури здійснює тренер. Він є тією людиною, в руках якої

зосереджено офіційне керівництво спортивним колективом. Вивчення сутнісних характеристик і виконуваних професійним іміджем функцій дозволило виявити основну теоретичну передумову формування іміджу спортивного тренера – завдяки спонукальній функції імідж може служити фактором підвищення результативності змагальної діяльності підопічних спортсменів.

На основі аналізу проблеми дослідження були визначені важливі складові формування іміджу спортивного тренера в процесі підготовки і здійснення професійної діяльності:

а) імідж повинен обов'язково цілеспрямовано формуватися відповідно завдань ефективної змагальної діяльності;

б) необхідно, щоб імідж відображав уявлення про ідеальний (бажаний) образ тренера при наявності пріоритетних якостей, що мають інструментальне значення для психолого-педагогічного впливу;

в) слід передбачити можливість оперативного відображення в іміджі тренера вимог конкретної ситуації.

Загалом ефективність керівництва залежить від ступеня виразності й оптимального та ефективного поєднання в особі тренера вроджених задатків та здібностей набутого професійного і життєвого досвіду.

Результати досліджень, представлені у розділі, відображені у публікаціях автора [99, 103].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Особливості дослідження такої складної та багатогранної системи, як імідж, вимагають використання цілої сукупності методів. Для вирішення поставлених завдань та досягнення поставленої мети дослідження ми використали низку методів дослідження, а саме:

- теоретичний аналіз та узагальнення даних літературних джерел;
- метод контент-аналізу даних;
- педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний);
- соціологічні методи: анкетування;
- метод експертних оцінок;
- методи математичної статистики.

2.1.1. Теоретичний аналіз та узагальнення даних літературних джерел

Попередній теоретичний аналіз наукової та методичної літератури, узагальнення досвіду теорії та практики спортивної психології дозволив нам сформулювати мету нашого дослідження, визначити завдання, за допомогою яких ми реалізовували мету. Всього в ході дослідження було проаналізовано 203 літературних джерела.

2.1.2. Метод контент-аналізу даних

Методологічною основою більшості досліджень у сфері спортивної педагогіки є аналітичний підхід, який має на меті вивчення окремих питань чи якоїсь певної проблематики. Саме тому наше дослідження було неможливим без глибокого аналізу та вивчення питань структури та значення іміджу у вітчизняній та зарубіжній літературі. Адже лише базуючись на знаннях про об'єкт дослідження можливе подальше планування відповідної системи впливів з метою досягнення бажаних результатів.

Контент-аналіз наукової та методичної літератури, узагальнення передового досвіду практики спортивної психології дозволили сформулювати мету нашого дослідження, визначити завдання, за допомогою яких ми реалізовували мету. Аналіз літературних джерел дозволив систематизувати механізми впливу іміджу на результативність спортивної діяльності, який ґрунтується на теоретичних положеннях та дослідженнях іміджу, його активності та функціональності. Теоретичні дані, отримані в результаті аналізу, допомогли при обробці та інтерпретації експериментальних даних, отриманих в результаті проведеного педагогічного експерименту.

2.1.3. Педагогічний експеримент

У системі методів, які використовувалися у дослідженні, центральне місце зайняв педагогічний експеримент, який складався з двох етапів – констатувального та формувального. На першому етапі констатувального експерименту проводилося анкетування за допомогою розробленої відкритої анкети (Додаток В) з метою визначення найбільш значущих характеристик особистості успішного тренера та застосовувався метод експертних оцінок. Метод контент-аналізу використовувався для узагальнення, структуризації і систематизації відповідей респондентів експертів за певними показниками, що дозволило виокремити структурні і змістовні складові іміджу успішного тренера з футболу, визначити вагомі особистісні якості тренера та сформувати анкету для спортсменів футболістів (Додаток Г).

Другий етап констатувального експерименту полягав у проведенні анкетування футболістів за розробленою анкетною з метою виявлення кореляційних взаємозв'язків з такими характеристиками респондентів, як вік та стаж гравця. На даному етапі експерименту ми визначали наявність кореляційного взаємозв'язку між віком, стажем ігрової діяльності спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, яку надали респонденти (Додаток Д).

На етапі формувального експерименту розроблені педагогічні заходи щодо формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу

представлені нами у вигляді технології, а саме, як системи способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань по формуванню уявлення про структуру, змістові складові та особистісні якості які формують професійний імідж. Авторська технологія, яка була запропонована тренерам з футболу, довела свою ефективність в позитивних змінах у показниках функціонального іміджу, що знайшло відображення у відповідних актах впровадження.

2.1.4. Соціологічні методи

Анкетування – один із методів, що відносять до групи соціологічних. Анкетування проводилося анонімно у два етапи. Отримана в результаті анкетування зворотня інформація, дозволяє внести корективи в важливі характеристики, що формують функціональний професійний імідж. Результати анкетування стали передумовою для виділення п'яти основних груп, що є складовими функціонального іміджу тренера з футболу, а також стали підставою для другого етапу дисертаційного дослідження. Запропонована футболістам анкета (Додаток Г) методом семантичного диференціалу дозволила вивчити особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера по футболу при роботі з командами різного рівня, а також визначити ступінь прояву кожної іміджевої характеристики у свого тренера (Додатки И, К). В даному дослідженні спортсмени оцінили актуальний імідж 32 тренерів (Додаток Е).

2.1.5. Метод експертних оцінок

Експертиза – це оцінка якісних показників шляхом з'ясування думок експертів. У нашому дослідженні ми застосовували групову експертизу, в ході якої експерти давали відповіді на поставлені питання розробленої анкети. Згідно методики групової експертизи, вона складалася з таких етапів:

- формулювання завдань;
- відбір та комплектація групи експертів;
- складання плану експертизи;
- проведення опитування експертів;

- аналіз та обробка отриманої інформації.

З метою дослідження складових іміджу успішного тренера з футболу було здійснено опитування експертів у галузі спорту та футболу зокрема.

В експертному опитуванні в якості експертів прийняли участь 19 тренерів, зокрема, діючі тренери команд: «Тракай», Литва; «Дніпро», Черкаси; «Крумкачі», Білорусь; «Іллічівець»; «Сталь», Кам'янське; Національної молодіжної збірної України з футболу U-21; экс-тренер «Динамо», Київ. За результатами експертних оцінок отримані характеристики професійного іміджу тренера по футболу, які методом контент аналізу текстових характеристик було узагальнено, структуровано і систематизовано за певними показниками, що дозволило сформувати авторську анкету для футболістів, що містить 108 характеристик функціонального іміджу тренера (Додаток Г).

2.1.6. Методи математичної статистики

Статистична обробка даних, зібраних у ході дисертаційного дослідження, здійснювалась за допомогою модульного програмного продукту SPSS (аббревіатура англ. Statistical Package for the Social Sciences – статистичний пакет для соціальних наук). Дане програмне забезпечення дозволило оцінити задовані відповіді експертів на питання авторської анкети №1 та проаналізувати відповіді експертів. Всього було отримано 601 відповідей експертів стосовно професійного іміджу тренера з футболу.

А також програмне забезпечення SPSS дозволило оцінити задовані відповіді спортсменів на питання авторської анкети №2.

Кореляційний аналіз – це статистичне дослідження (стохастичної) залежності між випадковими величинами (англ. Correlation – взаємозв'язок). У найпростішому випадку досліджують дві вибірки (набори даних), у загальному – їх багатовимірні комплекси (групи). Мета кореляційного аналізу – виявити чи існує істотна залежність однієї змінної від інших. Головні завдання кореляційного аналізу:

1. Оцінка за вибірковими даними коефіцієнтів кореляції.

2. Перевірка значущості вибірових коефіцієнтів кореляції або кореляційного відношення.

3. Оцінка близькості виявленого зв'язку до лінійного.

Інтерпретація коефіцієнтів кореляції (r).

У даному дисертаційному дослідженні було поставлено за мету дослідити чи є кореляційний зв'язок між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, яку надали респонденти (Додаток Д).

Всі показники розраховувались за коефіцієнтом кореляції Пірсона (2.1), оскільки дані були у метричній (числовій) шкалі.

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) \cdot (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \cdot \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (2.1)$$

де x_i та y_i – вибірові середні арифметичні значення,

n – об'єм вибірки.

Кластерний аналіз (англ. Data clustering) – задача розбиття заданої вибірки об'єктів (ситуацій) на підмножини, що називаються кластерами, так, щоб кожен кластер складався з схожих об'єктів, а об'єкти різних кластерів істотно відрізнялися. Завдання кластеризації відноситься до статистичної обробки, а також вирішує широке коло завдань.

У нашому дослідженні ми використовували кластерний аналіз для виконання наступних завдань:

1. Розробка типології або класифікації.
2. Дослідження корисних концептуальних схем групування об'єктів.
3. Породження гіпотез на основі дослідження даних.
4. Перевірка гіпотез або дослідження для визначення, чи дійсно групи, виділені тим чи іншим способом, присутні в наявних даних.

Таким чином, спираючись на такі ознаки, як вік, стаж та професійне середовище (ліга, до якої відноситься спортсмен) було сформовано наступні групи для порівняння (табл 2.1).

Таблиця 2.1

Групи, що прийняли участь у дослідженні

Ліга	Кількість респондентів	Відсоток респондентів від загального числа опитуваних
Юнацька збірна команда України з футболу U-17	19	19,8
Юнацька збірна команда України з футболу U-19	8	8,3
Молодіжна збірна команда України з футболу U-21	21	21,9
Інші ФК	25	26,0
ФК "Шахтар", м. Донецьк	23	24,0
Всього Σ	96	100,0

2.2. Організація дослідження

Дослідження проводилося протягом 2016-2018 років у три етапи.

На першому етапі (жовтень 2015 року – січень 2016 року) для розв'язання поставлених завдань використано методи теоретичного аналізу й узагальнення даних науково-методичної літератури, методи вивчення й узагальнення досвіду практичної роботи фахівців. Сплановано проведення педагогічного експерименту. Етап був присвячений аналізу та узагальненню даних спеціальної на навчально-методичної літератури з обраної теми дослідження. Отримана інформація дозволила нам сформулювати мету, завдання, окреслити предмет та об'єкт дослідження.

На другому етапі (лютий 2016 р. – березень 2016 р.) проведено перший етап констатувального експерименту. Проведено анкетування, у якому прийняли участь 42 респонденти у віці від 18 до 75 років, серед них: експерти телеканалу «Футбол» і тренери в минулому, діючі тренери з футболу, представники Федерації футболу України, представники футбольних клубів, представники приватних спортивних клубів, представники Дитячих юнацьких спортивних шкіл, представники Футбольної академії раннього розвитку, спортсмени-футболісти. В анкетуванні прийняли участь 23 спортсмени футболісти як суб'єкти сприймання та формування професійного іміджу тренера. Професійний імідж тренера, як носія соціальної ролі важливої для успіху команди, в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб спортсмена і здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності. Однією з головних характеристик іміджу тренера є активність і функціональність як здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість в собі. Такий імідж є предметом нашого дослідження і визначається нами як функціональний.

Усі опитувані були поділені на різні категорії за віком (рис.2.1.), стажем професійної діяльності (рис.2.2.) та місцем роботи. Метою констатуючого експерименту було формування структурних та змістових складових іміджу успішного тренера з футболу на основі отриманих відповідей респондентів.

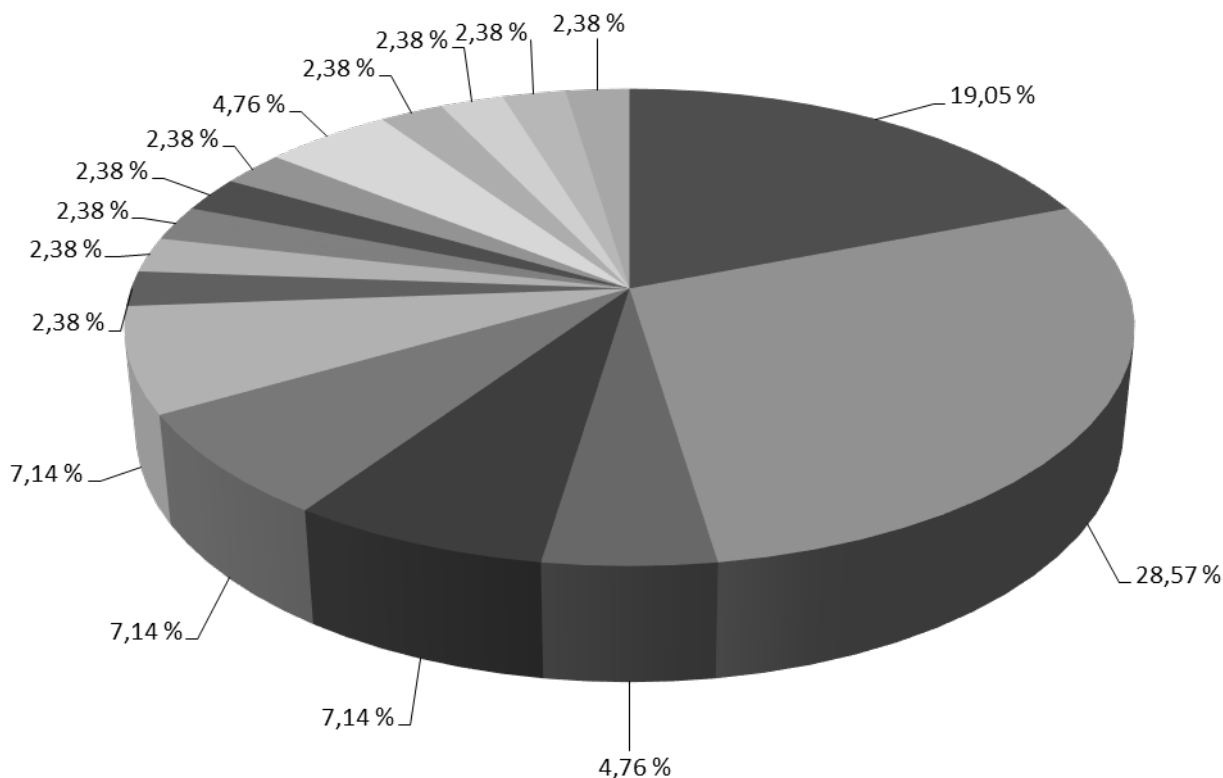

Рис. 2.1 Розподіл респондентів за віком у відсотковому співвідношенні

Примітка*

%	19,50	28,75	4,76	7,14	7,14	7,14	2,38	2,38	2,38	2,38	2,38	4,76	2,38	2,38	2,38	2,38
Вік респондентів, роки	18	19	20	21	22	23	41	44	46	48	50	58	59	64	66	76

Щодо професійної діяльності опитуваних, слід сказати, що в нашому дослідженні приймали участь респонденти, які працюють у різних закладах, тобто дослідженнями була охоплена значна частина спеціалістів сфери освіти та фізичної культури і спорту.

Стаж професійної діяльності у всіх респондентів також був різним, що дозволяє оцінити ставлення до проблем іміджу з точки зору спеціалістів різної кваліфікації (рис. 2.2).

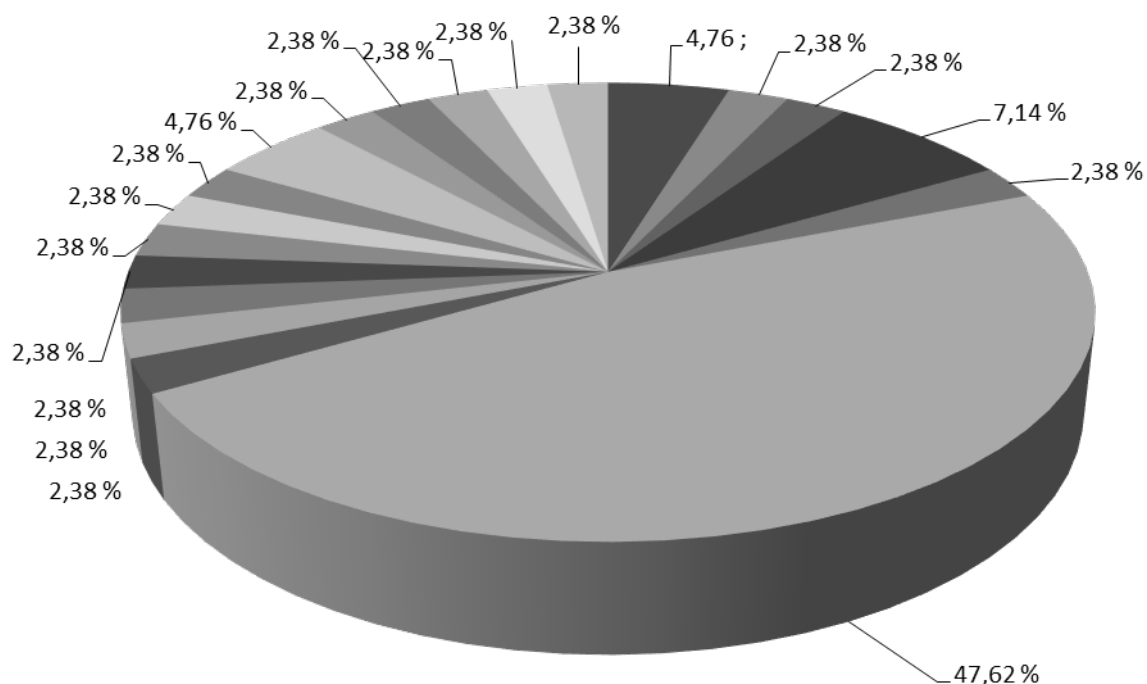

Рис. 2.2 Розподіл респондентів за стажем у відсотковому співвідношенні

Примітка *

%	4,76	2,38	2,38	7,14	2,38	47,62	2,38	2,38	2,38	2,38	2,38	2,38	2,38	4,76	2,38	2,38	2,38	2,38	2,38
Стаж, роки	2	1	1	3	1	20	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1

За аналогією до методики М. Куна «Хто Я» [3, 87] для визначення структури особистісної ідентичності, респондентам пропонувалось відповісти на відкрите питання анкети: Хто Він (Який Він) успішний тренер з футболу (додаток В). За результатами відповідей респондентів отримані функціональні характеристики та якості успішного тренера з футболу, які були проаналізовані, узагальнені, структуровані та систематизовані за певними показниками, що дозволило сформувати структурні та змістові складові іміджу успішного тренера з футболу.

Після проведення початкового тестування проводилась математична обробка отриманих даних та інтерпретація результатів констатуючого етапу експерименту.

На *третьому етапі* (квітень 2017 року – серпень 2018 року) здійснювалося опитування респондентів в рамках другого етапу констатувального експерименту (Додаток Г). З метою дослідження іміджу успішного тренера з футболу було здійснено опитування футболістів різного віку та стажу, зокрема у дослідженні прийняло участь 96 спортсменів, що входять до складу 33 футбольних клубів України (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл респондентів, що прийняли участь у дослідженні, за командами

№	Назва клубу або команди	Кількість респондентів	Відсоток респондентів
1	Без команди	1,00	1
2	U-17, юніорська збірна України	9,00	9,4
3	ФК "Динамо", м. Київ	10,00	10,4
4	ФК "Чорноморець", м. Одеса	3,00	3,1
5	ФК "Карпати", м. Львів	5,00	5,2
6	ФК "Олімпік", м. Донецьк	2,00	2,1
7	ФК "Шахтар", м. Донецьк	26,00	27,1
8	ФК "Дніпро", м. Дніпро	3,00	3,1
9	ФК "Волинь", м. Луцьк	3,00	3,1
10	U-21	2,00	2,1
11	ФК "Валенсія", м. Валенсія	1,00	1
12	ФК "Искра", с.Скориківка	1,00	1
13	ФК "Юніор"	1,00	1,0
14	ФК "Моноліт", м. Київ	1,00	1,0
15	ФК "Джуніорс", с. Шпильки	1,00	1,0
16	ФК "Чемпіон Дарниця", м.Київ	1,00	1,0
17	ФК "Агродім", с. Кунашівка	1,00	1,0
18	ФК "Поділ", м. Київ	1,00	1,0
19	ФК НУФВСУ	1,00	1,0

Продовження таблиці 2.2

20	ФК "Зірка", м. Кропивницький	1,00	1,0
21	ФК "Арсенал", м. Київ	1,00	1,0
22	ФК "Смена Оболонь", м. Київ	1,00	1,0
23	ФК "Партизан"	1,00	1,0
24	ДЮСШ 15	2,00	2,1
25	ФК "Рошен", м. Вінниця	1,00	1,0
26	ФК "Любомир", с. Ставище	1,00	1,0
27	ФК "Оболонь - Бровар 2", м. Київ	1,00	1,0
28	ФК "Оболонь", м. Київ	1,00	1,0
29	ФК "Старт"	2,00	2,1
30	ДЮСШ - 22, м. Київ	1,00	1,0
31	ФК "Попільня", Житомирська обл.	1,00	1,0
32	ФК "Черкаський Дніпро", м. Черкаси	8,00	8,3
33	ФК "Десна", м. Чернігів	1,00	1,0
	Всього	96,00	100,0

Респондентами були спортсмени у віці від 16 до 36 років (рис.2.3).

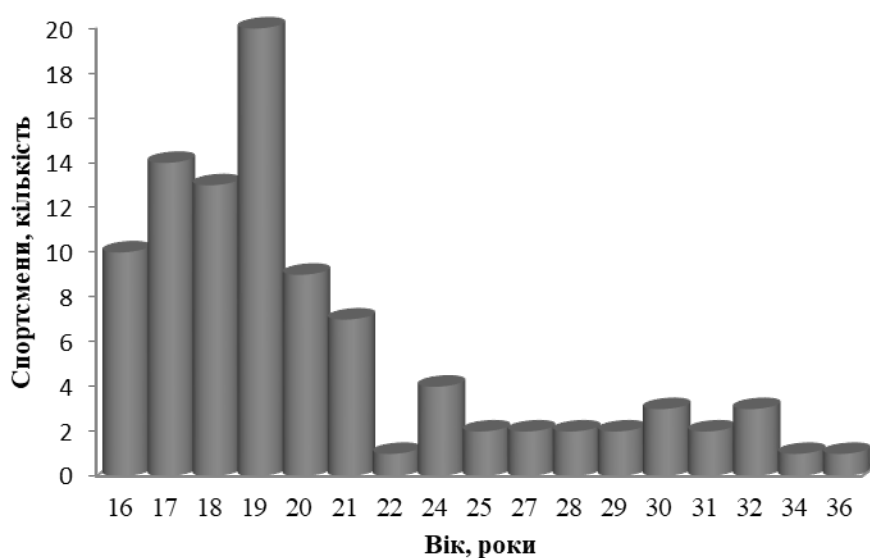

Рис. 2.3. Вік спортсменів, що приймали участь у дослідженні

Професійний стаж спортсменів, що прийняли участь у дослідженні коливається від 2 до 21 року (рис.2.4).

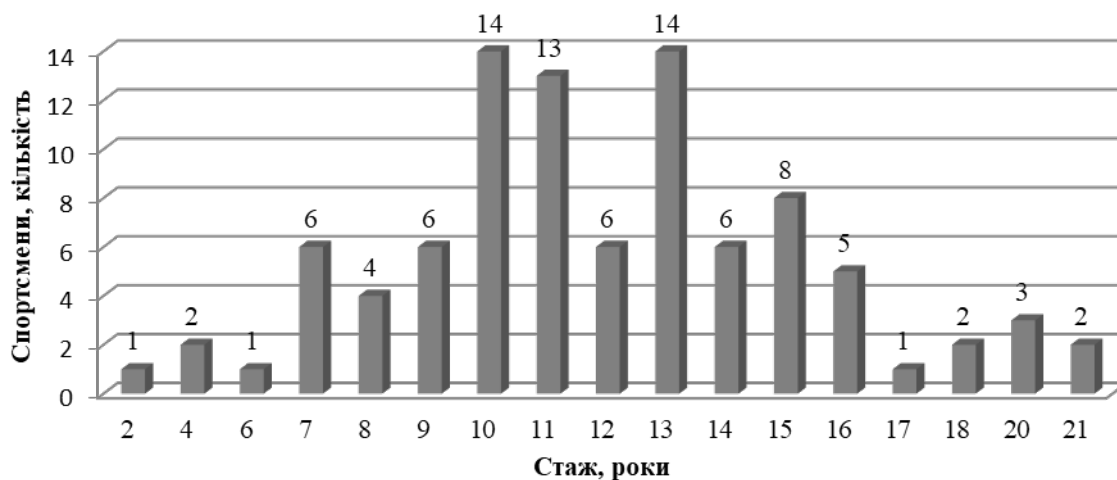

Рис. 2.4. Стаж спортсменів, що приймали участь у дослідженні

Базуючись на таких показниках як вік, стаж та професійне середовище було сформовано групи для порівняння.

Таким чином респондентами стали спортсмени:

- які представляють 3 Національні збірні команди України з футболу різного віку – юнацька збірна U-17, юнацька збірна U-19 та молодіжна збірна U-21;
- спортсмени різних футбольних клубів України;
- спортсмени ФК Шахтар, м. Донецьк, які представляють вищу лігу.

У ході дослідження спортсмени-футболісти дали оцінку іміджу 32 тренерів (Додаток Е).

На цьому етапі здійснювався формувальний експеримент щодо розробки педагогічних заходів для формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу, представленого у вигляді авторської технології.

Крім того, на третьому етапі узагальнено отримані результати роботи, сформульовані загальні висновки, оформлено текст дисертаційної роботи, апробовано та впроваджено у практику результати власних досліджень. Здійснено остаточне оформлення тексту дисертаційної роботи та автореферату.

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ІМІДЖУ ЕФЕКТИВНОГО ФУТБОЛЬНОГО ТРЕНЕРА

3.1. Структура іміджу ефективного тренера

Спортивну діяльність можна розглядати як взаємодію спортсмена і тренера, результативність якої багато в чому залежить від психологічних аспектів їх взаємної роботи як особистостей. Особливістю спільної діяльності тренера і спортсмена як педагогічної системи є те, що її ефективність визначається не стільки тим, як її оцінює тренер, а головним чином тим, яку оцінку спортсмен дає тренеру і системі відносин в цілому. Тренерська діяльність це процес безперервної взаємодії тренера та спортсмена. Успіх та кінцевий результат цієї діяльності визначається цілою низкою факторів. Їх можна розділити на дві категорії. Перша – це набір професійних та особистісних характеристик тренера, як організатора і керівника тренувального і змагального процесу. Сюди відноситься рівень знань тренера в сфері його професійної діяльності. Його знання з анатомії, біохімії, фізіології, теорії спортивної діяльності; психології, педагогіки, дидактики, комунікативні, прогностичні, здібності, емпатія. Також сюди безумовно відносяться його особистісні характеристики: тип темпераменту, характер, здібність протидіяти стресу, зацікавленість не лише спортивними здібностями своїх підопічних, але й активна участь тренера у їх позазмагальній діяльності.

Друга категорія характеризує особистість спортсмена, як безпосереднього учасника даної взаємодії. Тут важливими є рівень тренуваності, стан функціональних систем організму, а також характер та тип темпераменту. Тренер та спортсмен разом працюють для досягнення поставленого результату. Вони постійно впливають один на одного. Ефективність спільної діяльності і буде основним важелем, який призведе до плідної співпраці. І навпаки, якщо їхня взаємодія не буде ідеальною, досконалою, якщо тренер не буде враховувати індивідуальні особливості спортсмена, а підопічний не буде

сприймати тренера як керівника і наставника, то сподіватися на досягнення поставленої мети їм не доведеться.

Якість управлінських рішень у цій системі залежить насамперед від особистості тренера, від його професійних навичок та вмінь, інтуїції, того, як його сприймають спортсмени та чи надають йому зворотній зв'язок для оперативного контролю та реагування на ситуацію, яка складається у команді. Професійний імідж тренера, як сукупність численних соціальних і особистісних характеристик в сприйнятті спортсменів багато в чому визначають ефективність їхньої спільної діяльності.

Для того, аби визначити, які ж характеристики тренера вважають провідними самі тренери і спортсмени, ми запропонували їм взяти участь у анкетуванні, та порівняли дані ними відповіді. Аби встановити які ж фактори формують та визначають імідж ефективного тренера ми застосували програмне забезпечення SPSS, за допомогою якого обробляли результати анкетування та експертного інтерв'ю. Результати, отримані в ході анкетування стали передумовою для виділення п'яти основних груп, що є складовими функціонального іміджу тренера з футболу.

Проаналізувавши отримані результати, ми виділили наступні категорії, що характеризують імідж футбольного тренера:

- індивідуально-психологічні якості і характеристики;
- поведінку і взаємодію;
- соціальний статус і освіту;
- зовнішність;
- спеціальні знання і вміння.

В свою чергу кожна з виділених структурних одиниць іміджу тренера розподіляється на підструктурні одиниці, схематично зображені на рисунку (рис. 3.1.).

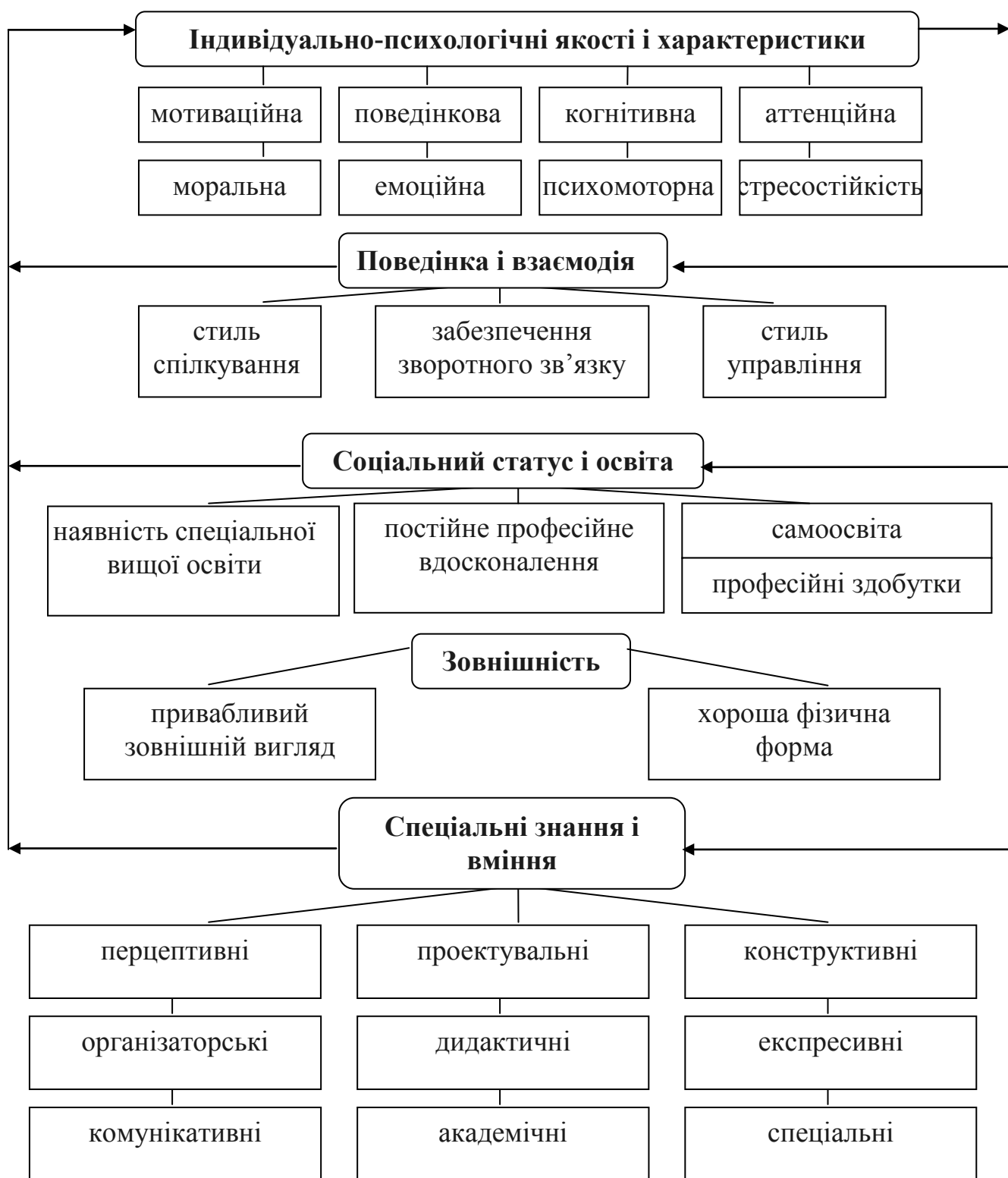

Рис. 3.1. Структурна модель іміджу футбольного тренера за результатами власних досліджень

В результаті аналізу інформації, отриманої в ході проведення власних досліджень, нам вдалося виділити структурну модель іміджу футбольного

тренера. До цієї моделі увійшли наступні складові, які представлені на рисунку. Якщо докладніше спинитися на кожній підструктурі, то до складу індивідуально-психологічних характеристик можна віднести наступні складові:

- Мотиваційну;
- Поведінкову;
- Когнітивну;
- Атенційну;
- Моральну;
- Емоційну;
- Психомоторну;
- Стресостійкість.

Щодо особливостей поведінки та взаємодії то тут слід виділити особливості індивідуального стилю спілкування, забезпечення зворотнього зв'язку у системі «тренер-спортсмен» та стилі управління командою.

Така індивідуальна характеристика особистості, як соціальний статус та освіта, має прямий зв'язок від наявності та рівня професійної освіти, постійного професійного самовдосконалення шляхом підвищення кваліфікації та самоосвіти та здобутків у професійній діяльності, які мають пряму залежність від наявності та ступеня значущості попередніх факторів.

Важливу роль у створенні іміджу віддають зовнішньому вигляду тренера, а саме привабливій зовнішності та хорошій фізичній формі.

І нарешті базу в даній ієрархії складають спеціальні знання та вміння, які відіграють важливу роль у створенні індивідуального іміджу. Сюди відносять такі структурні елементи: перцептивні, організаторські, комунікативні, проектувальні, дидактичні, академічні, конструктивні, експресивні та спеціальні здібності.

3.2. Змістовні складові та індивідуально психологічні детермінанти іміджу успішного тренера

Сучасний погляд на спортивну діяльність передбачає не тільки аналіз процесу впливу тренера на спортсмена і результати змагальної діяльності, але і певний інтерес до особистості того, хто керує цим процесом, тобто спортивного тренера та тренера по футболу зокрема [21]. Футбол вже давно переріс зі звичайних змагань в комерційну гру, де одним з правил є візуальна і особистісна привабливість гравців, тренера та команди в цілому. Особистість тренера у футболі приваблива і цікава як уболівальникам, так і спортивним експертам. Підвищений справедливий інтерес до персони топових світових футбольних тренерів сформував певні образи кожного з них: Жозе Моуріньо («Манчестер Юнайтед») – зарозумілий, провокативний, одіозний; Хосеп Гвардіола («Манчестер Сіті») – харизматичний, ідейний, перфекціоніст; Мірча Луческу («Зеніт») – системний, спритний, вимогливий; Дієго Сімеоне («Атлетіко», Мадрид) – імпульсивний, пристрасний, завзятий; Арсен Венгер («Арсенал», Лондон) – інтелігентний, стриманий, чемний; Юрген Клопп («Ліверпуль») – переконливий, енергійний, шоу-мен; Антоніо Конте («Челсі») – послідовний, хваткий, експресивний; Карло Анчелотті («Баварія») – лоцманський, затребуваний, терплячий; Зінедін Зідан («Реал», Мадрид) – безтурботний, методичний, реаліст; Луїс Енріке («Барселона») – фундаментальний, консервативний, сучасний; Йоахім Лев (збірна Німеччини) – педантичний, консеквентний, урівноважений.

Незважаючи на існуючі уявлення про характеристики провідних футбольних тренерів, проблема дослідження впливу іміджу в спорті на кар'єру тренера в наш час актуальна і недостатньо вивчена. Але ж професійний імідж багато в чому визначає ефективність тренера. Ряд авторів підкреслюють важливість проблеми формування ефективного іміджу (образу) тренера, тобто дієвого, такого що реально сприяє підвищенню результативності змагальної діяльності спортсменів, при цьому має гуманістичну спрямованість на визнання

загальнолюдських цінностей і задоволеність спортсменів тренувальною та змагальною діяльністю [21, 149].

Психологічний і соціальний феномен впливу іміджу на результативність взаємодії «тренер-спортсмен» полягає в такій його прагматичній функції, як передача інформації про ділові та професійні якості суб'єкта у вигляді його іміджу адресату, в якості якого виступає певна соціальна група [. Оскільки імідж тренера з точки зору виконання різних соціальних ролей (людини, громадянина, особистості, професіонала) може істотно відрізнятись, відзначимо, що предметом дослідження був професійний імідж успішного тренера з футболу.

На сьогодні з'явилася необхідність виявлення засобів, форм і методів формування шляхів ефективного іміджу тренера в процесі професійної підготовки фахівців. Теоретичним обґрунтуванням нашого дослідження стала гіпотеза, що своєрідне поєднання індивідуальних якостей і поведінки тренера визначає формування позитивного професійного іміджу і в свою чергу впливає на змагальну успішність спортсмена і команди. Адже те, як сприймають свого наставника підопічні, вболівальники, загальний тренерський склад команди, формує сприйняття команди в цілому, впливає на її результативність та успішність під час змагального сезону. Постать тренера є ключовою у взаємодії «тренер – спортсмен». Тренер здійснює безпосереднє керівництво підготовкою спортсменів. Від рівня його професійної майстерності залежить рівень підготовленості гравців. Від здатності тактично мислити, змінювати стратегію залежно від умов гри, швидко та продуктивно реагувати на ігрову ситуацію залежить результат у спортивному змаганні. Від його людських якостей, емпатії, інтуїції залежить психологічний стан спортсмена та настроїв команди в цілому. Тому надважливо, щоб тренер це насамперед розумів та був у змозі керувати своїми поточними станами та відповідав еталонному уявленню про ідеального, функціонального наставника команди.

Вплив іміджу на результативність спортивної діяльності ґрунтується на теоретичних положеннях і дослідженнях іміджу, його активності та

функціональності. Виходячи з визначення професійного іміджу тренера, як емоційно забарвленого психічного образу в сприйнятті спортсменів, який здатний спонукати до підвищення результативності дій спортсменів [21], актуальним і недостатньо вивченим в сучасній психології спорту та теорії спортивного тренування залишається питання про змістовні характеристики іміджу ефективного тренера.

Базуючись на положеннях теорії функціональних систем П.К. Анохіна, можна вважати систему «тренер - спортсмен» такою, де зміни в одній ланці системи призводять до зміни всієї системи [4]. Взаємодія суб'єктів з точки зору концепцій соціального впливу і соціального пізнання розглядається в зв'язку з поняттями: Я-концепція, Я-образ і образ іншої людини [3, 156]. Міжособистісне сприйняття є необхідною складовою взаємодії. Момент взаємного пізнання (сприйняття) і його продукт, як образ іншої людини, так чи інакше включені в будь-які відносини, які пов'язують людей між собою [3].

У соціальній психології, на відміну від загальної психології, імідж розглядається не з точки зору процесу сприйняття, а в контексті характеристик суб'єкта і об'єкта сприйняття в умовах реальної соціальної групи. Це можна трактувати наступним чином: імідж це не тільки те, як позиціонує себе сама особистість, якою вона бачить себе зі сторони, це її образ через призму бачення інших членів суспільства. Образ іншої людини впливає на якість і зміст взаємодії і формується через форми міжособистісного відображення: конкретно-чуттєвого відображення (зовнішній вигляд), узагальненого відображення (поняття), афективного відображення (відносини), конкретно-інструментального (діяльність) [3, 168]. Тобто образ формується на основі нашого зовнішнього вигляду, того, як ми ставимося до самого себе та до оточуючих, того, як ми себе поводимо у соціумі. Вивчення поняття образу в процесі взаємодії стосувалося більше проблем формування Я - образу і Я - концепції. Тим часом в процесі спортивно педагогічної взаємодії важливу роль і вплив на результат діяльності має сприйняття спортсменом образу (англ.- image) тренера [21]. Саме тут на перше місце виноситься бачення та уявлення

про тренера з боку його підопічних, як вони його характеризують та яким бачать. Як вони його сприймають, як кожен спортсмен трактує поведінку свого наставника. Обов'язковим є врахування цього процесу у динаміці. Тобто імідж, образ, хоч і формується та з часом закріплюється, але все таки може зазнавати певних змін під впливом умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Можуть зазнавати змін певні характеристики іміджу, якщо особистість приходить до думки змінити власну поведінку та підхід до стилю спілкування та управління командою. Отже, тренер як суб'єкт спортивної діяльності та взаємодії є носієм певних динамічних характеристик або іміджу. Однією з головних характеристик іміджу є активність і здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість в собі [21]. Це може здійснюватися як методом безпосереднього впливу через бесіди, настанови, поради, тощо, так і бути цілком природним результатом неусвідомленого наслідування поведінки тренера, якщо він володіє високим авторитетом та повагою серед своїх підопічних. Імідж має певну функціональність з точки зору впливу на професійну діяльність. Тренер є учасником спортивної діяльності, елементом комунікативної спортивно-педагогічної системи тренер-спортсмен [21]. Тому є науковий і практичний інтерес до вивчення структури іміджу тренера з футболу та індивідуально психологічних особливостей особистості тренера, що детермінують функціональний професійний імідж тренера. Дослідження підкреслюють наступну залежність: чим більше місце в професійній діяльності суб'єкта займає інтерсуб'єктна взаємодія і чим складніші форми цієї взаємодії, тим сильніше виражена залежність між іміджем суб'єкта і результативністю спільної діяльності [156]. Необхідно відзначити, що важливою особливістю і умовою формування активного функціонального іміджу є така умова як об'єкт-суб'єктна взаємодія, тобто наявність спілкування, комунікативної взаємодії в процесі виконання діяльності. Адже саме в процесі спілкування відбувається обмін думками, досвідом, відбувається підсвідоме наслідування та

примірювання різних соціальних ролей під власну особистість, відбувається звикання тренера до спортсмена і навпаки.

Таким чином, у формуванні іміджу беруть участь всі учасники взаємодії, як носій іміджу (тренер), так і суб'єкти сприйняття іміджу (спортсмени), у поданні яких виникає образ успішного іміджу. Саме в цьому процесі і полягає взаємозв'язок між досягненням соціально значущих цілей і іміджем. Підкреслимо, що для формування функціонального професійного іміджу тренера необхідна наявність інтерсуб'єктної взаємодії при досягненні соціально і особистісно значимих цілей. Наприклад, уявлення про тренера у вболівальників і телеглядачів швидше можна назвати образом, який сформувався поза процесом взаємодії і може не співпадати з його іміджем у спортсменів. Тому представлені вище характеристики відомих світових тренерів можна віднести до розряду образу і вони можуть відрізнятися від професійного іміджу в сприйнятті футболістів.

Оскільки Я - образ і образ іншої людини є активним і формується в процесі комунікації, інтеракції, то структуру образу або іміджу можна визначити, відповівши на питання «Хто Я» або «Хто Він». Ця концепція вивчення структури особистісної ідентичності запропонована послідовником Дж. Міда М. Куном, згідно з якою ідентичність особистості можна структурувати, тобто розкласти на певні складові. [Андреева ГМ. Социальная психология. М.: Аспект Пресс, 2001]. Імідж має певну функціональність з точки зору впливу на професійну діяльність. Тренер є учасником спортивної діяльності, елементом комунікативної спортивно-педагогічної системи «тренер-спортмен». Дослідження, проведені М. Куном, Макпарландом, продемонстрували що в структурі Я - Образу переважають характеристики особистості, які відображають її соціальні ролі і відносини. Це підтверджується і в дослідженнях Теджфела про те, що приналежність до групи і соціальна роль в ній переважає і є пріоритетною в структурі Я - Образу і має ціннісну складову [156]. Це явище в соціальній психології отримало назву соціальної ідентичності та категоризації. Виходячи з цього в структурі іміджу як образу іншої людини

відображаються: категоризація як приналежність до певної соціальної групи і соціальна роль в ній, соціальні очікування, а також мотиваційна, когнітивна, афективна, вольова і поведінкова складові особистості носія соціальної ролі, які мають своє емоційне забарвлення і ціннісно-оціночне ставлення у суб'єкта сприйняття [155].

Таким чином, узагальнюючи теоретичні дослідження умов формування активного функціонального іміджу, що впливає на результативність спільної діяльності, можна зробити висновок що формування професійного іміджу тренера відповідає необхідним умовам: спортивна команда є реальною соціальною групою, в якій здійснюється професійна діяльність в умовах високо інтенсивної інтерсуб'єктної взаємодії учасників; приналежність до спортивної команди і роль тренера в ній для досягнення високого спортивного результату є пріоритетною цінністю для спортсменів.

Отже, професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливої для досягнення успіху команди, може вивчатися з точки зору його сприйняття як констатація (актуальний образ), як емоційно забарвлене ставлення, як інструментальна оцінка діяльності та з точки зору бажаної функціональності (ідеальний образ). Імідж тренера може розглядатися як фактор підвищення ефективності групової взаємодії в тому випадку якщо актуальний професійний імідж збігається з очікуванням і ідентифікується з груповим успіхом і задоволеністю потреб спортсменів. Тобто іншими словами – успішний тренер, успішна команда, успішний спортсмен. Погоджуючись з визначенням професійного іміджу тренера, даного Т.Н. Бушуєвою, як емоційно забарвленого психічного образу, відзначимо що вимагає уточнення визначення функціонального іміджу успішного тренера. Під терміном «функціональний імідж» ми маємо на увазі ефективний професійний імідж тренера як носія соціальної ролі, що є важливою умовою для досягнення успіху команди, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб спортсмена і який здатний викликати підвищення результативності змагальної діяльності.

Взявши за основу методику для визначення структури особистісної ідентичності М. Куна «Хто Я», респондентам пропонувалося відповісти на відкрите запитання анкети: «Хто Він (який Він)» успішний тренер по футболу.

За результатами відповідей респондентів отримані характеристики і якості успішного тренера з футболу (всього 601 характеристика), які методом контент аналізу текстових характеристик було узагальнено, структуровано і систематизовано за певними показниками, що дозволило сформулювати структурні і змістовні складові іміджу успішного тренера з футболу (рис.3.2).

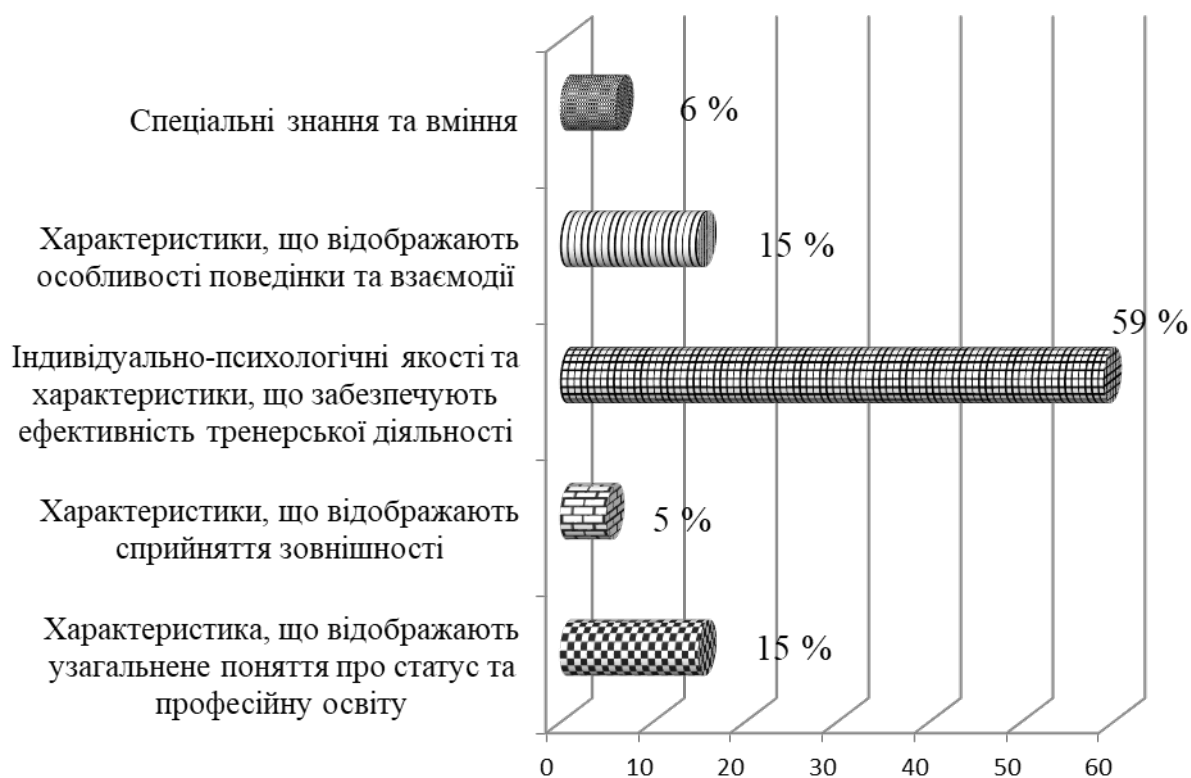

Рис. 3.2. Структура функціонального іміджу футбольного тренера

Отже, тренер як суб'єкт спортивної діяльності та взаємодії з членами команди є носієм певних динамічних характеристик або іміджу. Одними з головних характеристик іміджу тренера є активність і функціональність як здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість в собі і звичайно виконання безпосередньо першочергових

тренерських функцій – ефективне керівництво тренувальною та змагальною підготовкою спортсменів задля досягнення найвищого спортивного результату. Саме такий імідж можна назвати функціональним.

У структурі функціонального іміджу успішного футбольного тренера методом аналізу і узагальнення визначені наступні структурні елементи: характеристики, що відображають узагальнене поняття про статус і професійну освіту тренера (15%); характеристики, що відображають сприйняття зовнішності тренера (5%); індивідуально-психологічні якості і характеристики, що забезпечують ефективність тренерської діяльності (59%); характеристики, що відображають особливості поведінки і взаємодії (15%); спеціальні знання і вміння (6%).

Найменшу увагу респоненти виділили на таку характеристику функціонального іміджу як сприйняття зовнішності тренера, адже дійсно, уявлення про ідеальний зовнішній вигляд у всіх людей різні, тут не може існувати єдиної думки щодо того, як повинен виглядати ідеальний тренер. Для когось це може бути ідеальна фізична форма, для інших це риси обличчя, а ще хтось може не приділяти увагу зовнішньому вигляду, адже вважає, що цей показник не може характеризувати професійність тренера.

Наступна за рангом характеристика це спеціальні знання та вміння – лише 6 %. На нашу думку це пов'язано з тим, що саме ця характеристика найгірше піддається діагностиці, її найважче визначити та перевірити. Крім того самі респонденти мають різний рівень спеціальних знань, а це в свою чергу також може впливати на вибір їхньої відповіді, адже хтось може вважати, що власного ігрового чи теоретичного досвіду уже достатньо для того, аби здійснювати керівництво командою, а хтось вважає, що межі досконалості не існує, тому постійно підвищує свою професійну майстерність та працює над самовдосконаленням.

Наступні за рангом показники це узагальнене поняття про статус і професійну освіту тренера та показники, що відображають особливості поведінки і взаємодії (по 15% кожен). Щодо питань статусу та професійної

освіти можна зробити висновок, що не завжди високий соціальний статус супроводжує навіть найкращих професіоналів, а професійна освіта дає змогу завоювати авторитет та досягти успіху лише в тому випадку, якщо тренер правильно реалізує отримані базові знання на практиці. Щодо особливостей поведінки та взаємодії слід відзначити, що це суто суб'єктивна характеристика і залежить від світосприйняття респондентів, для когось взаємодія є важливою та необхідною, а хтось вважає, що формальних відносин тренер-спортсмен цілком достатньо. Звертають на себе увагу певні відмінності в структурі іміджу успішного тренера в поданні самих тренерів і їх підопічних – футболістів (рис.3.3.).

Рис. 3.3. Структура функціонального іміджу футбольного тренера в розрізі груп «Тренер» та «Спортсмен»

Примітка:

■ - тренер; ■ - спортсмен.

Таким чином в структурі функціонального іміджу успішного футбольного тренера найбільший відсоток (59%) належить індивідуально психологічними якостями та характеристиками, які забезпечують ефективність тренерської діяльності. Адже імідж успішного тренера формують в першу

чергу його психологічні характеристики, витримка, професіоналізм, стресостійкість, вміння гідно вийти зі складної ситуації, тип темпераменту, індивідуальний підхід до гравців і таке інше.

Характеристиками, що відображають узагальнені поняття про статус і професійну освіту, віддають перевагу 63% тренерів і 37% футболістів. Характеристикам зовнішності в іміджі успішного тренера з футболу тренери (53%) і спортсмени-футболісти (47%) приділяють майже однакову увагу. Також однастайними у своїх думках тренери (52%) і футболісти (48%) виявилися у визначенні впливу індивідуально-психологічних якостей на успіх тренера. Деякі відмінності були виявлені у сприйнятті вкладу особливостей поведінки тренера і характеристик його спілкування. Відповідно цим характеристикам віддають перевагу тільки 38% тренерів та 63% спортсменів. Також для спортсменів (70%) позитивний імідж тренера залежить від спеціальних знань і умінь тренера, на відміну від тренерів, які цій характеристиці надають найменше значення в формуванні успішного іміджу (30%).

Кожен зі структурних компонентів іміджу має певне змістове наповнення, що включає перцептивну, когнітивну, афективну і поведінкову складові особистості носія іміджу, які мають своє емоційне забарвлення і оціночне ставлення у суб'єкта сприйняття.

Розглянемо змістовні складові структури іміджу тренера по футболу з точки зору його бажаної функціональності, які були отримані в результаті статистичної обробки даних за допомогою модульного програмного продукту SPSS (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Структура і змістовні компоненти іміджу успішного тренера по футболу

Складові структури іміджу	Змістовні складові іміджу	n=42		
		Кількість відповідей	Процент відповідей	Процент респондентів
Статус та професійна освіта	Авторитет у спортивному середовищі	25	4,16	59,52
	Професіоналізм та освіта	63	10,48	150,00
	Всього	88	14,64	209,52
Сприйняття зовнішності тренера	Зовнішня презентабельність	18	3,00	42,86
	Рівень здоров'я та фізична форма	12	2,00	28,57
	Всього	30	4,99	71,43
Індивідуально-психологічні якості та характеристики, які забезпечують ефективність тренерської діяльності	Мотиваційні	35	5,82	83,33
	Організаційні, відношення до діяльності	108	17,97	257,14
	Когнітивні, інтелектуальні, аттенційні	60	9,98	142,86
	Емоціональні	20	3,33	47,62
	Стресостійкість	31	5,16	73,81
	Моральні	73	12,15	173,81
	Вольові	19	3,16	45,24
	Психомоторні якості	8	1,33	19,05

Продовження таблиці 3.1

Всього	354	58,90	842,86	
Особливості поведінки та взаємодії	Общение и отношение к спортсмену	90	14,98	214,29
	Всього	90	14,98	214,29
Спеціальні знання та вміння тренера	Дидактичні вміння	11	1,83	26,19
	Спеціальні знання	14	2,33	33,33
	Педагогічні здібності, виховна та розвивальна функції	14	2,33	33,33
	Всього	39	6,49	92,86
Всього		601	100,00	x

Так само розглянемо якості і характеристики, які детермінують змістовні складові функціонального, а отже ефективного іміджу тренера по футболу. Авторитет в спортивному середовищі (4,16%); професіоналізм і освіта (10,48%) детерміновані за оцінками експертів наступними показниками: авторитетна і шанована в спортивному і футбольному середовищі особа, перспективний і успішний тренер, везучий, щасливий, фартовий, матеріально забезпечений, професіонал у своїй справі, компетентний, зі знанням предмету професійної діяльності, має багатий досвід, кваліфікований, утворений, всебічно розвинений, ерудит.

Зовнішня презентабельність, привабливість, демонстрація успішності (3%); демонстрація доброго здоров'я і фізичної форми (2%) детерміновані за оцінками експертів наступними показниками: стильний, охайний, сексуально привабливий, харизматичний, здоровий, без шкідливих звичок, веде здоровий спосіб життя, фізично підготовлений, атлетичний, спортивний.

До індивідуально психологічних якостей тренера за оцінками експертів і в результаті аналізу і узагальнення, включені наступні складові іміджу: мотиваційні (5,82%); організаційні (17,97%); когнітивні, інтелектуальні, аттенційні (9,98%); емоційні (3,33%); стресостійкість (5,16%); моральні (12,15%); вольові (3,16%); психомоторні якості (1,33%), які детерміновані за оцінками експертів певними якостями і характеристиками тренера.

Мотиваційна складова іміджу детермінована наступними характеристиками: цілеспрямований, мотивований на результат, амбітний, жадає перемоги, сконцентрований на професії, фанатично любить свою роботу, високо зацікавлений в діяльності, патріотичний.

Організаційна складова іміджу детермінована наступними характеристиками: хороший управлінець і менеджер, вміє організувати і ідейно надихнути, прямолінійний і жорсткий, відповідальний, організований і дисциплінований, самостійний в ухваленні рішень, пробивний, пунктуальний і педантичний, акуратний, бере до уваги кожную дрібницю, працьовитий, наполегливий, може виконати будь-яке завдання, авторитарний, демократичний, впевнений в собі, з почуттям самоповаги, самокритичний, вміє прощати і карати спортсмена, прислухається до порад і вміє слухати, суворий і вимогливий, вміє мотивувати спортсмена і команду.

Когнітивна, інтелектуальна та аттенційна складові іміджу детерміновані наступними характеристиками: талановитий, обдарований, розумний, інтелектуальний, аналітик, спостережливий, зосереджений і уважний в процесі тренування і змагань, розважливий, володіє тактичним мисленням, демонструє тактичну гнучкість під час змагань, має стратегічне мислення і здатність до інтуїтивного прийняття рішень, філософське ставлення до дійсності, креативний, з творчим підходом до діяльності, здатний врахувати індивідуальні особливості спортсмена, сучасний, відкритий для нової інформації з бажанням вчитися.

Емоційна складова іміджу детермінована наступними показниками: позитивно налаштований, життєрадісний оптиміст, емоційний та з почуттям гумору.

Стресостійкість, як складова іміджу, детермінована наступними характеристиками: стресостійкістю в процесі змагань, психологічною та емоційною стійкістю і контролем емоцій та поведінки, стриманістю, врівноваженістю, спокійністю та холоднокрівністю у стресових ситуаціях.

Моральна складова іміджу детермінована наступними характеристиками: людяний і розуміє проблеми і стан спортсмена, поважає колег і спортсменів, порядний, дотримується корпоративної етики та солідарності, справедливий і об'єктивний, толерантний і тактовний, вихований, культурний, чесний, безкорисливий, щедрий, відданий.

Вольова складова іміджу детермінована наступними характеристиками тренера: відстоює свою точку зору до кінця, наполегливий і завзятий, сильний духом, сміливий, ризиковий, рішучий лідер.

Психомоторні якості як складова іміджу детерміновані наступними характеристиками тренера: лабільний зі швидкою реакцією у різних ситуаціях, бадьорий, енергійний і активний.

Особливості поведінки та взаємодії детерміновані наступними характеристиками спілкування і ставлення до спортсмена (14,98%): відкритий, відвертий, добрий, доброзичливий, довірливий, комунікабельний, товариський, терплячий, турботливий, підтримує у важку хвилину уважний до спортсмена, суворий і вимогливий.

До спеціальних знань і вмінь тренера за оцінками експертів і в результаті аналізу та узагальнення, включені наступні складові іміджу (6,49%): дидактичні, виховні, розвиваючі та гуманістичні, психологічні та педагогічні, які детерміновані за оцінками експертів наступними вміннями та здібностями тренера: вміє доступно донести інформацію спортсменам, добре поставлена образна мова, стежить за своєю вимовою, знає анатомію і фізіологію людини, знає історію та теорію футболу, читає новітню літературу на спортивну

тематику, володіє методикою навчання і тренувального процесу, володіє загальними знаннями з психології, вмілий психолог, допомагає в становленні особистості спортсмена, бере участь в житті футболіста, дає поради, мотивує, грамотний педагог, любить дітей і працює з молоддю.

Отримані нами в результаті теоретичного аналізу та емпіричного дослідження змістовні складові функціонального іміджу успішного тренера з футболу можемо порівняти з дослідженнями функціонального іміджу тренера ігрових видів спорту [21] (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Порівняльна характеристика детермінант іміджу ефективного
спортивного тренера з урахуванням рейтингу**

Детермінанти іміджу тренера ігрових видів спорту за рейтингом, Т.Н. Бушуева, 2007	Детермінанти іміджу тренера по футболу за рейтингом, Т.В. Петровська, А.И. Малиновський, 2016
Авторитет	Організаційні якості та відношення до діяльності
Поведінка в процесі змагань	Комунікативні якості та ставлення до спортсмена
Ставлення до спортсмена	Моральні якості
Поведінка в процесі тренувань	Професіоналізм та рівень освіти
Вольові якості	Інтелект, когнітивні, аттенційні якості
Лідерська поведінка	Мотивація
Комунікативні якості	Стресостійкість
Інтелект	Визнання і авторитет в спортивному середовищі
Моральність	Емоційні якості

Продовження таблиці 3.2

Ставлення до спорту	Вольові якості
Ставлення до колег	Зовнішня презентабельність
Ставлення до себе	Педагогічні, дидактичні здібності
Зовнішність	Фізична форма і психомоторні якості

Отже, власні дослідження по виявленню змістовних характеристик, що детермінують імідж спортивного тренера з футболу збігаються з даними отриманими [21] щодо тренерів ігрових видів спорту за наступними складовими: авторитет, комунікативні якості і ставлення до спортсмена, ставлення до діяльності, вольові якості, інтелект, моральні якості, зовнішність. Результати власних досліджень дозволили визначити ще такі складові: мотиваційний компонент, емоційний компонент, когнітивний компонент особистості тренера, що підтверджує і доповнює проведені нами теоретичні дослідження щодо соціально-психологічних складових іміджу спортивного тренера.

Висновки до розділу 3

Тренер як суб'єкт спортивної діяльності та взаємодії є носієм певних динамічних характеристик або іміджу. Одними з головних характеристик професійного іміджу тренера є активність і функціональність як здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість в собі.

Імідж тренера може розглядатися як фактор підвищення ефективності групової взаємодії в тому випадку якщо актуальний професійний імідж збігається з очікуваним і ідентифікується з груповим успіхом і задоволеністю потреб спортсменів. Такий імідж володіє певною психологічною функціональністю.

За результатами емпіричного дослідження структура іміджу тренера з футболу з урахуванням рейтингу включає:

- індивідуально-психологічні якості і характеристики, що забезпечують ефективність тренерської діяльності;
- характеристики, що відображають особливості поведінки і взаємодії;
- характеристики, що відображають узагальнену поняття про статус і професійну освіту;
- характеристики, що відображають сприйняття зовнішності тренера;
- спеціальні знання і вміння тренера.

До індивідуально психологічних якостей тренера детермінуючих формування іміджу відносяться: мотиваційні, поведінкові, когнітивні, аттенційні, емоційні, моральні, психомоторні і стресостійкість.

Наступні наукові дослідження іміджу тренера будуть спрямовані на вивчення індивідуально-психологічних детермінант ефективного іміджу на етапах професійного становлення тренера по футболу. На основі даних відкритої анкети і певних структурних та змістовних характеристик іміджу буде розроблена анкета для футболістів, в якій методом семантичного диференціала вивчатимуться найбільш значущі для спортсменів якості і характеристики для формування позитивного професійного іміджу тренера на різних етапах професійного становлення.

Результати досліджень, представлених у розділі, відображені у публікаціях автора [75, 76, 96, 98, 99, 100, 101, 103].

РОЗДІЛ 4

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНИХ ДЕТЕРМІНАНТ ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З ФУТБОЛУ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИ РОБОТІ ІЗ КОМАНДАМИ РІЗНОГО РІВНЯ

За результатами експертних оцінок отримані характеристики професійного іміджу тренера з футболу (всього 601 характеристика), які методом контент аналізу текстових характеристик було узагальнено, структуровано і систематизовано за певними показниками, що дозволило сформувати анкету для футболістів, що містить 108 характеристик функціонального іміджу тренера. Запропонована футболістам анкета методом семантичного диференціалу дозволила вивчити особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера по футболу при роботі з командами різного рівня, а також визначити ступінь прояву кожної іміджевої характеристики у свого тренера. В даному дослідженні спортсмени оцінили актуальний імідж 32 тренерів (додаток Е). Анкетування проводилося анонімно. Отримана тренером інформація дозволяє внести корективи в важливі характеристики, що формують функціональний професійний імідж. З метою дослідження функціонального іміджу тренера по футболу було здійснено опитування футболістів різного віку і стажу, в тому числі: в дослідженні взяло участь 96 спортсменів, які входять до складу 33 футбольних клубів України; респондентами були спортсмени віком від 16 до 36 років, а стаж спортсменів, які взяли участь в дослідженні коливається від 2 до 21 років. Під терміном «функціональний імідж» ми розуміємо ефективний професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливої для успіху команди, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб спортсмена і який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності.

Предметом нашого дослідження є зміст і структурні компоненти професійного іміджу тренера з футболу та індивідуально психологічні особливості особистості тренера, які детермінують функціональний імідж тренера при роботі з командами різного рівня підготовки.

4.1. Зв'язок між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера

Теоретичним обґрунтуванням нашого дослідження була гіпотеза, що структура функціонального професійного іміджу тренера деяким чином визначається рівнем і майстерністю команди і змінюється на етапах професійного становлення. Кореляційний аналіз застосовувався для з'ясування чи існує істотна залежність однієї змінної від інших. Ґрунтуючись на математичних розрахунках, можемо прийти до наступного висновку: оскільки показники кореляції не перевищують позначку 0,5, а більшість з них прямує до 0, що свідчить про відсутність кореляційного зв'язку між більшістю показників, все ж таки можемо відзначити про наявність помірною кореляційного зв'язку між певними показниками (табл 4.1). Дана матриця демонструє кореляційну залежність між показниками, які є складовими іміджу тренера з футболу, що були застосовані в даному дисертаційному дослідженні та такими характеристиками респондентів, як вік та стаж гравця, а також ґрунтується на результатах авторського дослідження, вибірка якого становила 96 респондентів (додаток Д).

Тенденцію до прямої кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: авторитетність у спортивному та футбольному середовищі, перспективність та успішність тренерської діяльності, матеріальна забезпеченість, щасливий, фартовий, йому таланить, імпозантна зовнішність, прямолінійність та жорсткість, демократичність, знання з психології та їх застосування у тренерській

діяльності, педагогічна майстерність, любить дітей та працює з молоддю (рис 4.1).

В той же час тенденцію до зворотної кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: прагнення перемоги, довірливість, комунікабельність, товариськість, турботливість, підтримка спортсмена у важку хвилину, уважність до спортсмена.

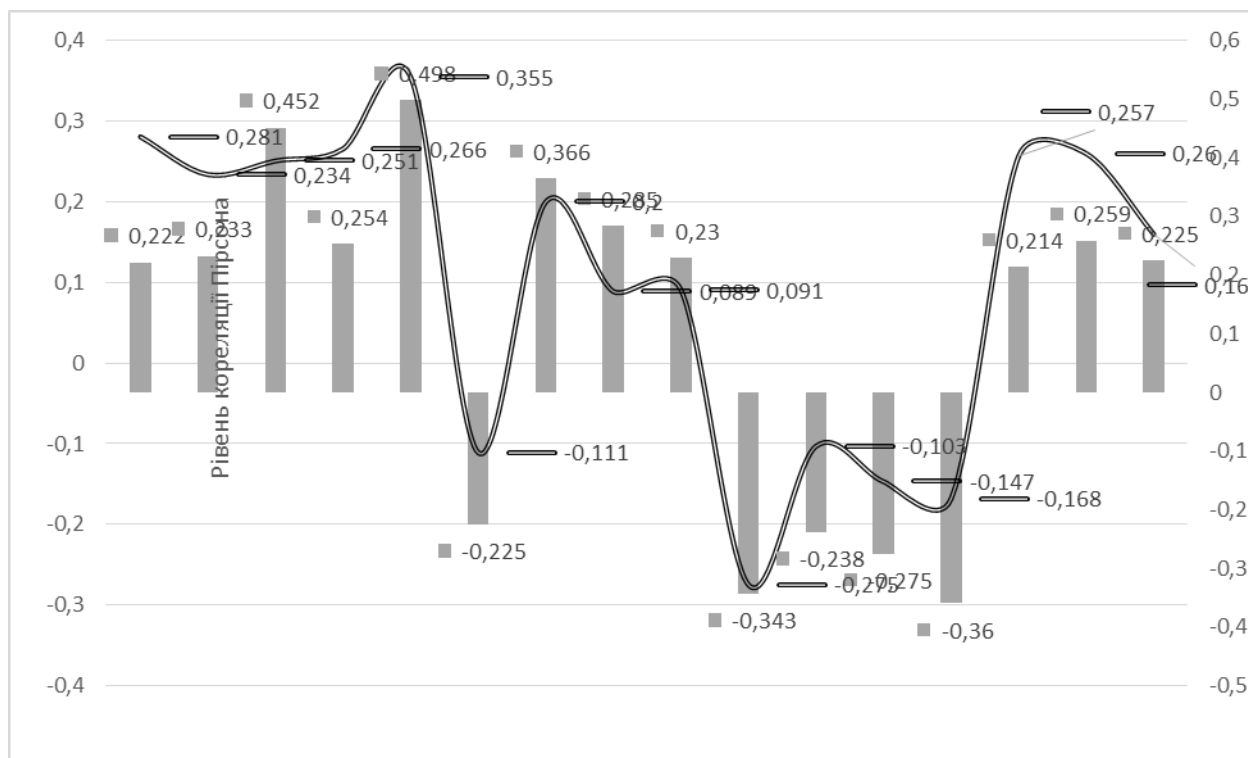

Рис.4.1. Кореляція між віком, стажем спортсменів та їх оцінкою важливості складових показників іміджу тренера

Примітки:

1. Вміє доступно донести інформацію спортсменам
2. Образність мови
3. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою
4. Знає анатомію і фізіологію організму
5. Знає історію і теорію футболу, читає книги
6. Знає методику навчання і тренування
7. Має загальні знання з психології, тонкий психолог
8. Допмагає в становленні особистості спортсмена
9. Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує
10. Грамотний педагог
11. Любить дітей, працює з молоддю

Отже, з ростом професійності та віку спортсмена, зменшується важливість складових показників іміджу тренера що пов'язані із

характеристиками міжособистісного спілкування та, натомість, важливості набувають характеристики статусу, атрибутів зовнішньої успішності, психологічних та педагогічних вмінь тренера.

Відсутність значного кореляційного зв'язку між віком, спортсменів стажем та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, будемо розцінювати як свідчення універсальності структури іміджу та його складових для спортсменів футболістів (табл.4.1).

Таблиця 4.1

**Кореляція між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості
складових показників іміджу тренера**

Показники	Показники розрахунку кореляції Пірсона		Рівень значимості	
	Вік гравця	Стаж гравця	Вік гравця	Стаж гравця
1. Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі	0,222*	0,281**	0,03	0,006
2. Перспективний та успішний тренер	0,233*	0,234*	0,023	0,024
3. Матеріально забезпечений	0,452**	0,251*	0,000	0,018
4. Щасливий, фартовий, йому таланти	0,254*	0,266*	0,014	0,011
5. Імпозантна зовнішність	0,498**	0,355**	0,000	0,001
6. Прагне перемоги	-0,225*	-0,111	0,000	0,291
7. Прямолінійний	0,366**	0,2	0,000	0,054
8. Жорсткий	0,285**	0,089	0,005	0,396
9. Демократичний	0,230*	0,091	0,027	0,389

Продовження таблиці 4.1

10. Довірливий	-0,343**	-0,275**	0,001	0,007
11. Комунікабельний, товариський	-0,238*	-0,103	0,019	0,325
12. Турботливий, підтримує у важку хвилину	-0,275**	-0,147	0,007	0,158
13. Уважний до спортсмена	-0,360**	-0,168	0,000	0,106
14. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	0,214*	0,257*	0,036	0,012
15. Грамотний педагог	0,259*	0,260*	0,011	0,011
16. Любить дітей, працює з молоддю	0,225*	0,16	0,028	0,122

Примітки:

* кореляція значуща на рівні коефіцієнта 0,05.

** кореляція значуща на рівні коефіцієнта 0,01.

Для подальших досліджень було створено 5 кластерів для порівняння іміджу тренера та його характеристик та відмінностей відповідно особливостям та рівню підготовки команди.

4.2. Особистісні детермінанти професійного іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Грунтуючись на математичних розрахунках, можемо прийти до висновку про відсутність кореляційного зв'язку між показниками. Однак, можемо зазначити наявність помірної кореляційної залежності між визначеними досліджуваними показниками. Відсутність кореляційного зв'язку між віком, спортсменів стажем та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, будемо розцінювати як свідчення універсальності структури іміджу та його складових для спортсменів футболістів.

Для подальших досліджень було створено 5 кластерів для порівняння іміджу тренера та його характеристик та відмінностей відповідно особливостям та рівню підготовки команди. Кластерний аналіз застосовувався для розбиття вибірки досліджуваних футболістів на підмножини, що називаються кластерами, так, щоб кожен кластер складався зі схожих об'єктів, а об'єкти різних кластерів істотно відрізнялися. Таким чином, спираючись на такі ознаки, як вік, стаж та професійне середовище (ліга, до якої відноситься спортсмен) було сформовано наступні групи для порівняння (табл.4.2).

Таблиця 4.2

Групи випробуваних футболістів

Номер групи	Ліга	Вік, середнє значення	Стаж, середнє значення	Кількість респондентів у вибірці
1	Юнацька збірна команда України з футболу U-17	16,47	10,00	19
2	Юнацька збірна команда України з футболу U-19	18,00	10,38	8
3	Молодіжна збірна команда України з футболу U-21	19,95	13,20	21
4	ФК «Шахтар», м. Донецьк	28,39	15,74	23
5	Інші футбольні клуби	18,56	9,21	25

В результаті обробки результатів анкетування футболістів різного віку та рівня підготовки визначена структура та змістові характеристики функціонального (очікуваного) позитивного професійного іміджу та виявлені найбільш вагомі його складові за наступними балами за результатами опитування: 0 - 0,59 – якість або характеристика не вагома; 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики; 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або

характеристики; 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики; 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

4.2.1. Спеціальні уміння в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Зважаючи на те, що для спортсменів (70%) на відміну від тренерів (30%) позитивний імідж тренера залежить від спеціальних знань та вмінь тренера, розглянемо докладніше саме цей компонент іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня (рис.4.2).

Рис. 4.2. Взаємозалежність між показниками ставлення різних команд до спеціальних знань та вмінь тренера

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

В результаті експертної оцінки було визначено одинадцять характеристик, що відображають спеціальні знання та вміння тренера, які набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня, однак рівень значущості знаходиться в діапазоні високої та середньої. Порівняємо деякі показники (табл 4.3).

Таблиця 4.3

**Порівняння найбільш вагомих спеціальних знань та вмінь
в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня,
(середні показники в балах)**

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар», n =23
Вміє доступно донести інформацію спортсменам, 2,68	Вміє доступно донести інформацію спортсменам, 2,75	Вміє доступно донести інформацію спортсменам, 2,42	Вміє доступно донести інформацію спортсменам, 2,65
Знає методику навчання і тренування, 2,52	Образність мови, 2,62	Знає методику навчання і тренування, 2,42	З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою 2,52
Образність мови, 2,42	З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою, 2,75		Знає анатомію і фізіологію організму, 2,56
З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою, 2,47	Грамотний педагог, 2,5		Знає методику навчання і тренування, 2,60
Знає анатомію і фізіологію організму, 2,42	Любить дітей, працює з молоддю, 2,5		Має загальні знання з психології, тонкий психолог, 2,73
Допомагає в становленні особистості спортсмена, 2,42			Допомагає в становленні особистості спортсмена, 2,69
			Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує, 2,52
			Грамотний педагог, 2,91

Продовження таблиці 4.3

			Любить дітей, працює з молоддю, 2,95
			Знає історію і теорію футболу, читає книги, 2,47

Серед характеристик, що відображають спеціальні знання та вміння тренера та мають високу значущість для спортсменів всіх команд це: вміння доступно донести інформацію спортсменам, добре поставлена мова, знання методики навчання і тренування, допомога в становленні особистості спортсмена, грамотний педагог, любить дітей, працює з молоддю. Найбільш вагомою характеристикою для всіх команд це вміння доступно донести інформацію спортсменам (2,6042). Для спортсменів U-17 високої значущості окрім вище названих набувають наступні уміння тренера: образність мови, знання анатомії і фізіології організму спортсмена. Для спортсменів U-21 високої значущості набувають тільки дві характеристики тренера: вміння доступно донести інформацію спортсменам, знання методики навчання і тренування. Для футболістів ФК «Шахтар» високої значущості окрім вище названих набувають наступні уміння тренера: знання анатомії і фізіології організму спортсмена, знання історії і теорії футболу, загальні знання з психології, участь у житті футболіста, дає поради, мотивує. Слід зазначити, що знання тренером та застосуванню психології надали вагоме значення тільки футболісти ФК «Шахтар» (2,7391). Отже спортсмени ФК «Шахтар», які мають в середньому 28 років та середній стаж гравця понад 15 років визнали всі запропоновані в анкеті спеціальні знання та вміння тренера як високо значущі. Однак, надважливої значущості футболісти ФК «Шахтар» приділяють таким педагогічним якостям тренера: грамотний педагог (2,913), любить дітей, працює з молоддю (2,9565).

4.2.2. Організованість та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Зважаючи на те, що в структурі іміджу успішного футбольного тренера найбільший відсоток (17,97%); та перше місце за рейтингом посідає організаційний компонент та ставлення до діяльності, розглянемо ці характеристики докладніше у порівнянні (рис.4.3).

Рис.4.3. Характеристики, що відображають організаційні якості та ставлення до діяльності тренера з боку гравців різних команд (середні показники в балах)

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики

В результаті експертної оцінки було визначено двадцять три характеристики, що відображають організаційні якості та ставлення до діяльності тренера, які набувають різну значущість для спортсменів команд

різного рівня. Порівняємо деякі показники. Серед характеристик, що відображають організаційні якості та ставлення до діяльності тренера та мають високу значущість для спортсменів всіх команд це: *організованість* тренера. Однак, для команд різного рівня та віку високої ваги набувають різні якості тренера (табл.4.4).

Таблиця 4.4

Порівняння найбільш вагомих організаційних та мотиваційних якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня, (середні показники в балах)

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар», n =23
Амбіційний, 2,66	Цілеспрямований, мотивований на результат, 2,75	Цілеспрямований, мотивований на результат, 2,76	Хороший управлінець і менеджер, 2,65
Жадає перемоги, 2,77	Амбіційний 2,5	Амбіційний, 2,71	Вміє організувати колектив, 2,82
Вміє організувати колектив, 2,55	Жадає перемоги, 2,75	Жадає перемоги, 2,85	Вміє ідейно надихати, 2,95
Вміє ідейно надихати, 2,5	Сконцентрований на професії, 2,62	Сконцентрований на професії, 2,52	Цілеспрямований, мотивований на результат, 2,47
Вміє мотивувати спортсмена та команду, 2,47	Фанатично любить свою роботу, 2,5	Дисциплінований, 2,57	Відповідальний, 2,43
Цілеспрямований, мотивований на результат, 2,44	Висока зацікавленість в діяльності, 2,87	Вміє мотивувати спортсмена та команду, 2,61	Дисциплінований, 2,43
Фанатично любить свою роботу, 2,44	Відповідальний, 2,62	Організований, 2,47	Організований, 2,52
	Дисциплінований, 2,83		
	Демократичний, 2,57		
	Впевнений у собі, 2,75		

Продовження таблиці 4.4

	З почуттям самоповаги, 2,75		
	Вміє мотивувати спортсмена та команду, 2,5		

Для спортсменів юнацької збірної U-17 високої значущості окрім організованості набувають наступні характеристики тренера: амбіційність, прагнення перемоги, вміння організувати колектив, ідейно надихати та мотивувати спортсмена та команду, цілеспрямованість, вмотивованість на результат, фанатично любить свою роботу. Отже, для спортсменів юнацького віку великого значення набуває поряд з організаційною мотиваційна складова та фанатичне ставлення до діяльності. Спортсмени молодіжної збірної U-21 більш вагомому значення надають безпосередньо організаційним якостям та менше мотиваційним: цілеспрямованості, амбіційності, сконцентрованості, організованості, вмінню мотивувати спортсмена та команду. Спортсмени ФК «Шахтар», які мають в середньому 28 років та середній стаж гравця понад 15 років та належать до вищої ліги, на відміну від спортсменів юнацького віку, надали перевагу безпосередньо організаційним якостям: хороший управлінець і менеджер, вміє організувати колектив, вміє ідейно надихати, цілеспрямований, відповідальний, дисциплінований, організований.

Отже, за результатами емпіричного дослідження визначені особистісні детермінанти іміджу тренера з футболу за рейтингом значущості: організаційні якості і ставлення до діяльності; комунікативні якості і ставлення до спортсмена; моральні якості; професіоналізм і рівень освіти; когнітивні; мотивація та стресостійкість; визнання і авторитет в спортивному середовищі; емоційні та вольові якості; зовнішня презентабельність; педагогічні та дидактичні здібності; фізична форма і психомоторного якості.

Організованість тренера має високу значущість для спортсменів всіх команд.

Організаційні якості та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня.

Порівняння організаційних якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня дозволило визначити найбільш вагомі: для U-17 це амбіційність (2,6667); для U-19 це висока зацікавленість в діяльності (2,875); для U-21 це прагнення перемоги (2,8571); для ФК вищої ліги «Шахтар» це вміння надихати (2,9565).

4.2.3. Статус та професійна освіта в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Розглянемо докладніше та порівняємо компоненти іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня, зважаючи на те, що у структурі професійного іміджу футбольного тренера рівний відсоток (15%) посідають наступні компоненти:

- поведінка та спілкування;
- статус та професійна освіта,

В результаті експертної оцінки було визначено одинадцять характеристик, що відображають статус та професійну освіту тренера, які набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня, однак рівень значущості знаходиться в діапазоні високої та середньої, окрім характеристики матеріальної забезпеченості тренера, яка має помірне значення для всіх команд, окрім ФК «Шахтар» (рис.4.4).

Рис. 4.4. Характеристики, що відображають статус та професійну освіту тренера з боку гравців різних команд

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики

Порівняємо деякі показники які є найбільш вагомими для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера для роботи із спортсменами різного віку та стажу (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Порівняння найбільш вагомих якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня, що відображають узагальнене поняття про зовнішність, статус та професійну освіту, (середні показники в балах)

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар», n =23
Професіонал своєї справи, 2,61	Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі, 2,75	Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі, 2,57	Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі, 2,65

Продовження таблиці 4.5

	Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі, 2,62	Професіонал в своїй справі, 2,71	Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі 2,69
	Професіонал своєї справи 2,75	Кваліфікований, 2,5	Перспективний та успішний тренер 2,78
	Компетентний, зі знанням предмета діяльності 2,75	Освічений, 2,47	Матеріально забезпечений, 2,54
	Має багатий досвід, 3		Щасливий, фартовий, йому таланти, 2,52
	Кваліфікований 2,87		Професіонал в своїй справі, 2,78
	Освічений 2,85		Компетентний, зі знанням предмета діяльності, 2,65
	Усестороннє розвинутий, ерудит, 2,62		Має багатий досвід, 2,52
	Харизматичний, 2,5		Кваліфікований, 2,52
	Без шкідливих звичок, веде ЗСЖ, 2,57		

Для спортсменів ФК «Шахтар», який належить до вищої ліги, найбільше вагомих характеристик іміджу тренера відносяться до його статусу: авторитетність та визнання у професійному середовищі, успішність в тренерській діяльності, досвід роботи, матеріальна забезпеченість а також фартовість та везіння тренера; та професійності: кваліфікований, компетентний, професіонал. Поняття про статус та професійну освіту в структурі іміджу успішного тренера майже збіглися у спортсменів команд U-19 та ФК «Шахтар», які надали більш диференційовані визначення цим якостям та окрім інших ще

покладаються на харизматичність, фартовість та везіння тренера. Характеристики здоров'я та фізичної форми як вагомим, були відзначені лише спортсменами U-19. Для спортсменів U-17, U-19, U-21 та інших футбольних клубів більшої ваги в іміджі тренера набувають замість статусу характеристики професійності тренера: кваліфікація, освіченість, компетентність.

4.2.4. Особливості поведінки в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Характеристики взаємодії тренера зі спортсменами також займають 15% у структурі іміджу тренера поряд із характеристиками його статусу. Розглянемо докладніше і цей компонент іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. В результаті експертної оцінки було визначено десять характеристик, що відображають особливості поведінки та спілкування тренера, які набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня. Рівень значущості цього компонента іміджу знаходиться в різних діапазонах для спортсменів команд різного рівня (рис.4.5).

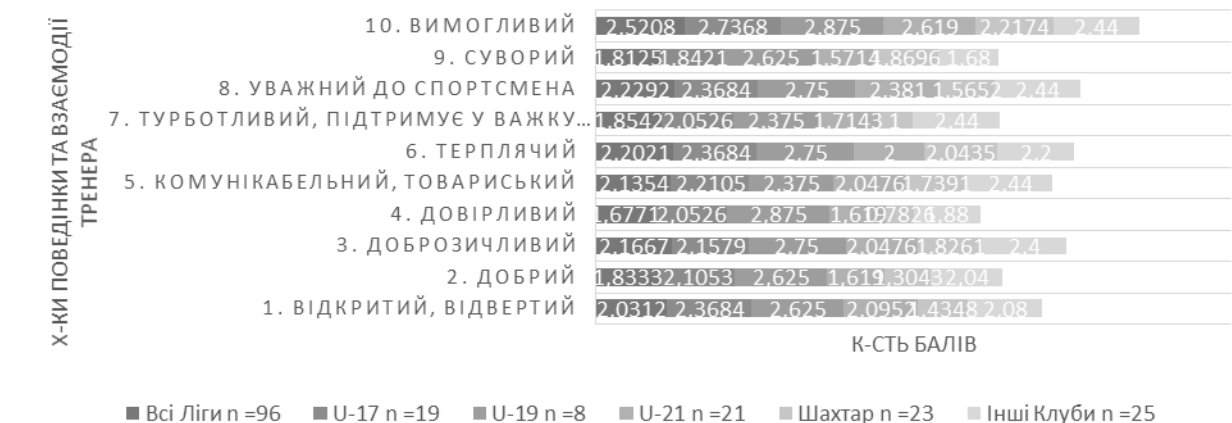

Рис. 4.5. Характеристики, що відображають особливості поведінки та взаємодії тренера з точки зору гравців різних команд

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики

Так, для спортсменів ФК «Шахтар» характеристики спілкування не набувають вагомого значення. В діапазоні середньої значущості характеристики спілкування для них: доброзичливість, терплячість, суворість та вимогливість; інші якості мають помірне та низьке значення (табл.4.6).

Таблиця 4.6

Порівняння найбільш вагомих характеристик в структурі іміджу тренера з футболу, що відображають особливості поведінки та взаємодії при роботі з командами різного рівня, (середні показники в балах)

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар» , n =23
Вимогливий, 2,73	Відкритий, відвертий, 2,62	Вимогливий, 2,61	
	Добрий, 2,62		
	Доброзичливий, 2,75		
	Довірливий, 2,87		
	Терплячий, 2,75		
	Уважний до спортсмена, 2,75		
	Суворий, 2,6		
	Вимогливий, 2,87		

Натомість вагомого значення для них набувають якості стресостійкості та емоційного налаштування в структурі іміджу тренера (в балах): позитивно налаштований (2,4783), життєрадісний оптиміст (2,5652), почуття гумору (2,7391), стресостійкий в процесі змагань (2,7391), психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку (2,5652). Між тим для спортсменів U-17, U-19, U-21 та інших футбольних клубів більшої ваги в іміджі тренера набувають характеристики спілкування тренера: відкритість та відвертість (для U-19), доброзичливість (для U-19 та інших клубів), комунікабельність та турботливість (для інших клубів), довірливість та терплячість (для U-19), уважність до спортсмена (для U-19 та інших клубів). Треба зазначити, що

вимогливість тренера набуває вагомого значення для всіх спортсменів випробуваних команд.

4.2.5. Когнітивна та емоційна складова в структурі іміджу тренера з футболу при роботі із командами різного рівня

Індивідуально-психологічні якості та характеристики за результатами емпіричного дослідження займають 58,9% в структурі професійного іміджу тренера, в склад яких також увійшли когнітивні (9,98%) та емоційні якості (3,33%) тренера. Слід зазначити, що когнітивні якості тренера посіли п'яте місце за значущістю в структурі професійного іміджу тренера, а емоційні якості відповідно - дев'яте. В результаті експертної оцінки було визначено чотирнадцять характеристик, що відображають когнітивні та інтелектуальні якості тренера, які набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня (табл.4.7).

Таблиця 4.7

Порівняння найбільш вагомих когнітивних якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня, (середні показники в балах)

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар» , n =23
Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань, 2,57	Розумний, інтелектуальний, 2,5	Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань, 2,47	Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися, 2,52
Має тактичне мислення, 2,44	Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань, 2,62		Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена, 2,47
	Має стратегічне мислення, 2,62		Розумний, інтелектуальний, 2,47

Продовження таблиці 4.7

	Має здатність до інтуїтивного прийняття рішень, 2,62		Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань, 2,39
	Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена, 2,5		
	Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися, 2,62		
	Талановитий, обдарований, 2,42		

Когнітивна, інтелектуальна, атенційна складові іміджу детерміновані наступними характеристиками: талановитий, обдарований, розумний, інтелектуальний, аналітик, спостережливий, зосереджений і уважний в процесі тренування і змагань, розсудливий і розважливий, володіє тактичним мисленням, демонструє тактичну гнучкість під час змагань, має стратегічне мислення і здатністю до інтуїтивного прийняття рішень, філософське ставленням до дійсності, креативний, з творчим підходом до діяльності, здатний врахувати індивідуальні особливості спортсмена, сучасний, відкритий для нової інформації з бажанням вчитися. Серед цих якостей найбільш вагомими для всіх команд стали (в балах): зосереджений і уважний в процесі тренування і змагань (2,52); володіє тактичним мисленням (2,38); стратегічне мислення (2,33); здатний врахувати індивідуальні особливості спортсмена (2,39); сучасний, відкритий для нової інформації з бажанням вчитися (2,49).

Отже, при наявності певних розбіжностей у визначенні найбільш вагомих когнітивних якостей тренера, зосередженість і уважність тренера в процесі тренування і змагань є важливою характеристикою для всіх команд.

Емоційній складовій належить 3,33% в структурі іміджу, яка детермінована наступними показниками: позитивно налаштований життєрадісний оптиміст, емоційний з почуттям гумору.

Стресостійкість як складова іміджу (5,16%) детермінована індивідуальними якостями тренера: стресостійкістю в процесі змагань, психологічною та емоційною стійкістю, контролем емоцій і поведінки, стриманістю, врівноваженістю, спокійністю та холоднокрівністю. Ці якості в середньому для всіх спортсменів не мають вагомого значення, а представлені в діапазоні: 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики (додаток Л). Однак, саме ці якості сприймаються як найбільш вагомі футболістами команди вищої ліги Шахтар, м. Донецьк (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Порівняння найбільш вагомих емоційних якостей та стресостійкості в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня, (середні показники в балах)

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар» , n =23
Має почуття гумору, 2,52		Позитивно налаштований, 2,42	Позитивно налаштований, 2,47
			Життєрадісний оптиміст, 2,56
			Має почуття гумору, 2,73
			Стресостійкий в процесі змагань, 2,73
			Психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку, 2,56

4.2.6. Моральні та вольові якості в структурі іміджу тренера з футболу при роботі із командами різного рівня

Моральна складова в структурі іміджу становить 12,15% і займає третє місце в рейтингу якостей та детермінована наступними характеристиками: людяний і розуміє проблеми і стан спортсмена, що поважає колег і спортсменів, порядний, дотримується корпоративної етики і солідарності, справедливий і об'єктивний, толерантний і тактовний, вихований, культурний, чесний, безкорисливий, щедрий, відданий. Вольова складова іміджу детермінована наступними характеристиками тренера: відстоює свою точку зору до кінця, наполегливий і завзятий, сильний духом, сміливий, ризиковий, рішучий лідер. Ці якості для спортсменів всіх команд знаходяться в діапазоні середньої значущості, окрім певних якостей, які мають вагому значущість (в балах): поважає колег (2,49), порядний (2,47), лідер (2,43). Однак моральні та вольові якості набувають різної вагомості для команд різного рівня (табл. 4.9).

Для спортсменів юнацьких збірних U-17 найбільшої ваги мають вольові якості. Для збірної U-19 моральні якості набувають найвищої ваги в іміджі тренера, найвищий бал 3 за анкетною отримали такі якості: людяний, розуміє проблеми і стан спортсмена, порядний (табл.4.9).

Таблиця 4.9

Порівняння найбільш вагомих моральних та вольових якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня, (середні показники в балах)

U-17, n =19	U-19, n =8	U-21, n =21	ФК «Шахтар» , n =23
Наполегливий, завзятий, 2,52	Людяний, розуміє проблеми і стан спортсмена, 3	Культурний, 2,47	З повагою ставиться до колег і спортсменів, 2,47
	З повагою ставиться до колег і спортсменів, 2,87	Порядний, 2,55	Порядний, 2,55

Продовження таблиці 4.9

	Порядний, 3	З повагою ставиться до колег і спортсменів, 2,4286	Справедливий, об'єктивний, 2,43
	Дотримується корпоративної етики та солідарності, 2,87	Чесний, 2,42	
	Справедливий, об'єктивний, 2,75		
	Толерантний, тактовний, вихований, 2,875		
	Культурний, 2,62		
	Чесний, 2,5		

Слід зауважити, якщо для спортсменів юнацьких U-17, U-19 та молодіжної U-21 збірних, вище розглянуті емоційні якості та стресостійкість не набували найвищої вагомості при оцінці тренера, то навпаки моральні якості тренера є найбільш значущими для спортсменів юнацького віку. Саме ці не значні розбіжності в структурі іміджу тренера, можуть бути враховані при роботі з командами різного рівня та віку.

4.3. Особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера з футболу на етапах професійного вдосконалення

Професійний імідж тренера, як носія соціальної ролі важливої для успіху команди, може вивчатися з точки зору його сприйняття як констатація (актуальний образ), як емоційно забарвлене ставлення, як інструментальна оцінка діяльності та з точки зору бажаної функціональності (ідеальний образ). Імідж тренера може розглядатися як фактор підвищення ефективності групової взаємодії в тому випадку якщо актуальний професійний імідж збігається з очікуваним і ідентифікується з груповим успіхом і задоволеністю потреб

спортсменів. Психологічний і соціальний феномен впливу іміджу на результативність спільної діяльності полягає в такій його прагматичній функції, як передача інформації про ділові та професійні якості тренера в вигляді його іміджу адресату, в якості якого виступає певна соціальна група, в даному випадку спортсмени футболісти. Вплив іміджу на результативність спортивної діяльності ґрунтується на теоретичних положеннях і дослідженнях іміджу, його активності та функціональності [12; 43; 48]. Імідж має певну функціональність з точки зору впливу на професійну діяльність. Слід зазначити, що функціональний імідж тренера є частиною професійного іміджу та ідентифікується у спортсменів з їх командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб спортсмена. Так само слід зазначити що в деяких випадках професійний імідж тренера може не відповідати вимогам функціональності і, внаслідок цього, вимагає корекції. Тренер є учасником спортивної діяльності, елементом комунікативної спортивно-педагогічної системи тренер-спортсмен. Тому є науковий і практичний інтерес до вивчення структури іміджу тренера з футболу та індивідуально психологічних особливостей особистості тренера, що детермінують функціональний професійний імідж тренера. Запропонована футболістам анкета методом семантичного диференціала дозволила вивчити особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера по футболу при роботі з командами різного рівня саме з точки зору бажаної функціональності (ідеальний образ). Під терміном «функціональний імідж» ми мали на увазі ефективний професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливої для успіху команди, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб спортсмена і який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності. В результаті кореляційного аналізу нами не виявлено кореляційного сильного або середнього зв'язку між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників бажаної функціональності іміджу тренера, яку надали респонденти, що може свідчити про його універсальність. Тобто, можемо

зазначити, що структурні та змістові характеристики іміджу певною мірою універсальні при роботі тренера зі спортсменами різного віку. Також нами з'ясовано про певну розстановку акцентів в якостях тренера при роботі з командами різних вікових категорій. Запропонована та розроблена нами анкета для футболістів може бути використана тренером для отримання інформації та корекції власного функціонального іміджу, який за результатами наукових досліджень впливає на результативність спортивної діяльності через такий механізм як задоволення від сумісної спортивної діяльності.

Окрім з'ясування особистісних детермінант тренера, які формують професійний функціональний, тобто бажаний імідж, запропонована спортсменам анкета дозволила також визначити ступінь прояву кожної іміджевої характеристики у свого тренера. В даному дослідженні спортсмени оцінили актуальний імідж 32 тренерів. Анкетування проводилося анонімно. Отримана тренером інформація дозволяє внести корективи в важливі характеристики, що формують власний професійний функціональний імідж.

Оскільки в дослідженні приймали участь спортсмени команд різного рівня та тренери, відповідно різної категорії: від В до PRO, то слід порівняти особливості функціонального іміджу тренерів на етапі професійного вдосконалення, тобто які мають різні тренерські категорії. Для порівняння обрали команди, де середній вік гравців складає 18 років, але тренери належать до різних категорій: PRO та інших категорій – А, В.

Для підтвердження підстав для тренерської діяльності у футболі діє певна Конвенція про взаємне визнання тренерської кваліфікації на міжнародному рівні, до якої доєдналися багато країн. Для того, щоб отримати та підтвердити певну тренерську кваліфікацію В, А, PRO треба пройти навчання. Для отримання ліцензії на тренерську кваліфікацію рівня А та В, необхідно пройти навчання за спеціальною програмою в обсязі 120 годин. Ліцензія рівня В дає право на тренерську діяльність з юнаками та дорослими не вище певного рівня. Ліцензія А дає право на тренерську діяльність з аматорами та

напівпрофесійними клубами. Ліцензія PRO вимагає навчання за програмою 240 годин та надає можливість на тренувальну діяльність у професійному футболі.

В структурі функціонального іміджу тренера PRO та В команд, де середній вік гравців складає 18 років в структурі функціонального іміджу визначились наступні особистісні детермінанти. В результаті експертної оцінки були визначені характеристики, що відображають спеціальні знання та вміння тренера, які набувають різної значущості в структурі іміджу тренера категорій PRO та В (рис.4.6.).

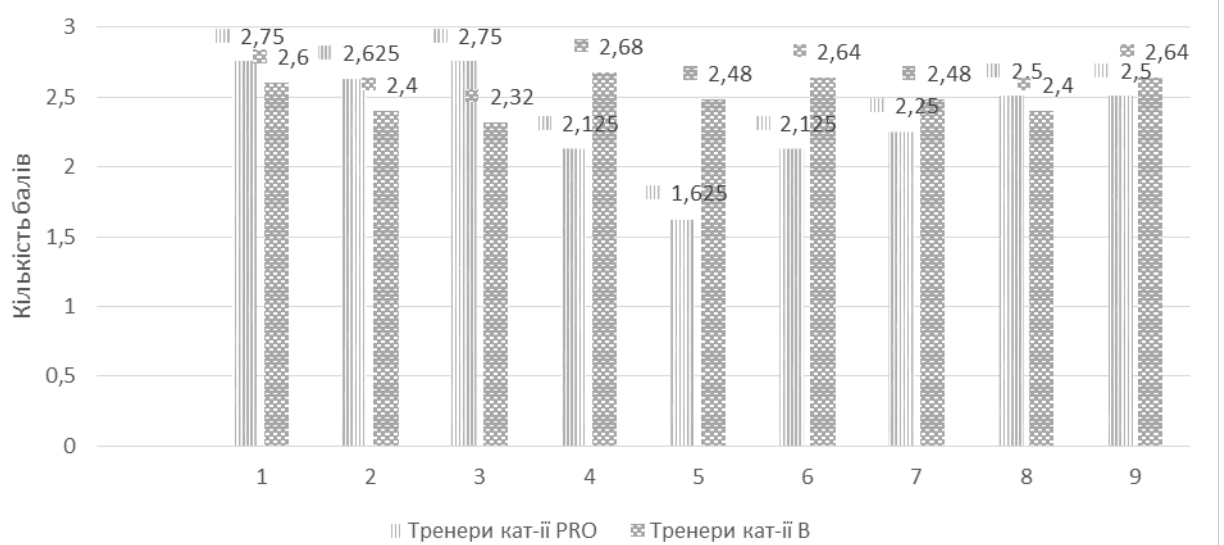

Рис. 4.6. Порівняння найбільш вагомих спеціальних знань та вмінь в структурі іміджу тренера з футболу з різною тренерською категорією:

1. Вміє доступно донести інформацію спортсменам
2. Образність мови
3. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою
4. Знає методику навчання і тренування
5. Має загальні знання з психології, тонкий психолог
6. Допмагає в становленні особистості спортсмена
7. Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує
8. Грамотний педагог
9. Любить дітей, працює з молоддю

Серед вагомих якостей, тільки чотири є однаково вагомими для іміджу тренерів різних категорій, а саме: вміння доступно донести інформацію спортсмену, образність мови, наявність педагогічних здібностей та бажання працювати з дітьми та молоддю. Такі якості: допомога в становленні особистості спортсмена та участь у житті футболіста, дає поради, мотивує, для

тренерів категорій В, А є дуже вагомими в структурі іміджу і мають середню вагомість для тренера категорії PRO. Слід зазначити про відсутність суттєвих відмінностей у структурі іміджу тренерів. Але в структурі спеціальних вмінь тренера категорій В, А більше місце займають якості тренера, що пов'язані з підтримкою особистості спортсмена та відіграє роль наставника: бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує, допомагає в становленні особистості спортсмена, тонкий психолог.

Зважаючи на те, що структурі професійного функціонального іміджу футбольного тренера найбільший відсоток (17,97%); та перше місце за рейтингом посідає організаційний компонент та ставлення до діяльності, розглянемо ці характеристики докладніше у порівнянні в структурі іміджу тренерів різних категорій (рис. 4.7.).

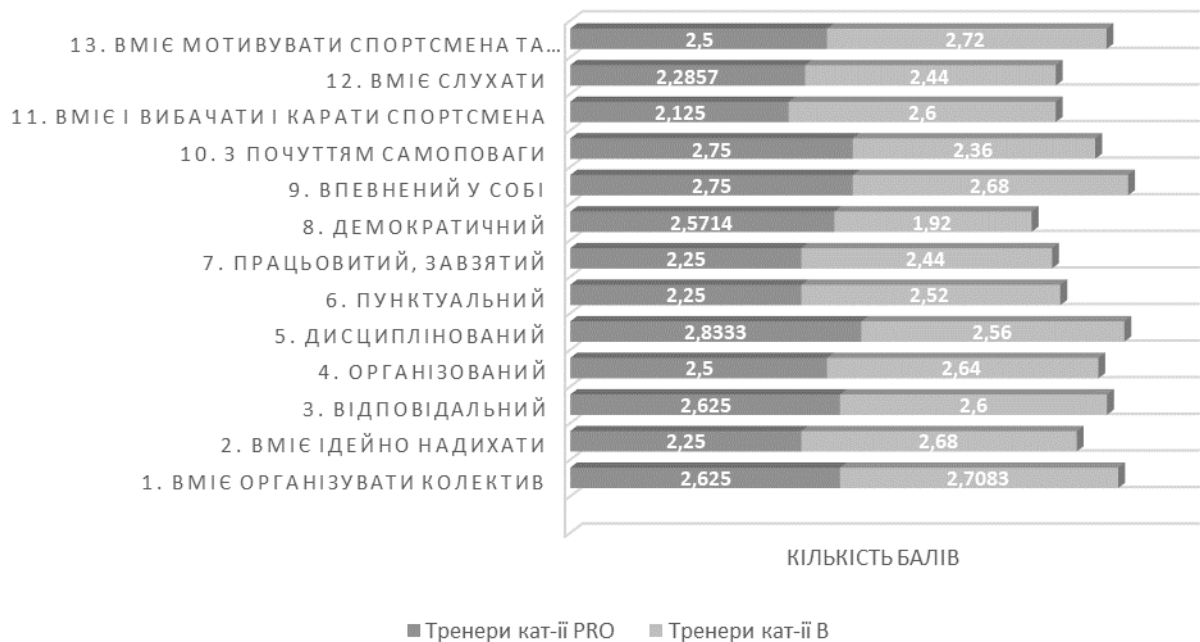

Рис. 4.7. Порівняння найбільш вагомих організаційних та мотиваційних якостей в структурі іміджу тренера з футболу з різною тренерською категорією:

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

Слід зазначити про відсутність суттєвих відмінностей у структурі іміджу тренерів. Але в структурі організаційних та мотиваційних якостей тренера категорій В, А більше місце займають якості та орієнтація тренера на взаємодію та індивідуальний підхід до спортсмена: вміє ідейно надихати, мотивувати, слухати і в той же час карати та вибачати.

Характеристики взаємодії тренера зі спортсменами також займають 15% у структурі іміджу тренера поряд із характеристиками його статусу. Розглянемо докладніше і цей компонент іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. В результаті експертної оцінки було визначено десять характеристик, що відображають особливості поведінки та спілкування тренера, які набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня. Рівень значущості цього компонента іміджу знаходиться в різних діапазонах для спортсменів команд різного рівня (рис. 4.8.).

Рис. 4.8. Порівняння найбільш вагомих якостей, що відображають особливості поведінки та взаємодії в структурі іміджу тренера з футболу з різною тренерською категорією

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

Як вже зазначалось, показники спілкування є важливими для спортсменів юнацького віку. З ростом професіоналізму і віку спортсмена, зменшується важливість складових іміджу тренера пов'язаних з характеристиками міжособистісного спілкування, значимість набувають характеристики статусу, атрибутів зовнішньої успішності. Саме таку ж схожу інформацію отримали при порівнянні моральних та емоційних якостей тренера різної категорії. Слід зауважити, якщо для спортсменів юнацьких U-17, U-19 та молодіжної U-21 збірних, вище розглянуті емоційні якості та стресостійкість не набували найвищої вагомості при оцінці тренера, то навпаки моральні якості тренера є найбільш значущими для спортсменів юнацького віку (рис. 4.9.).

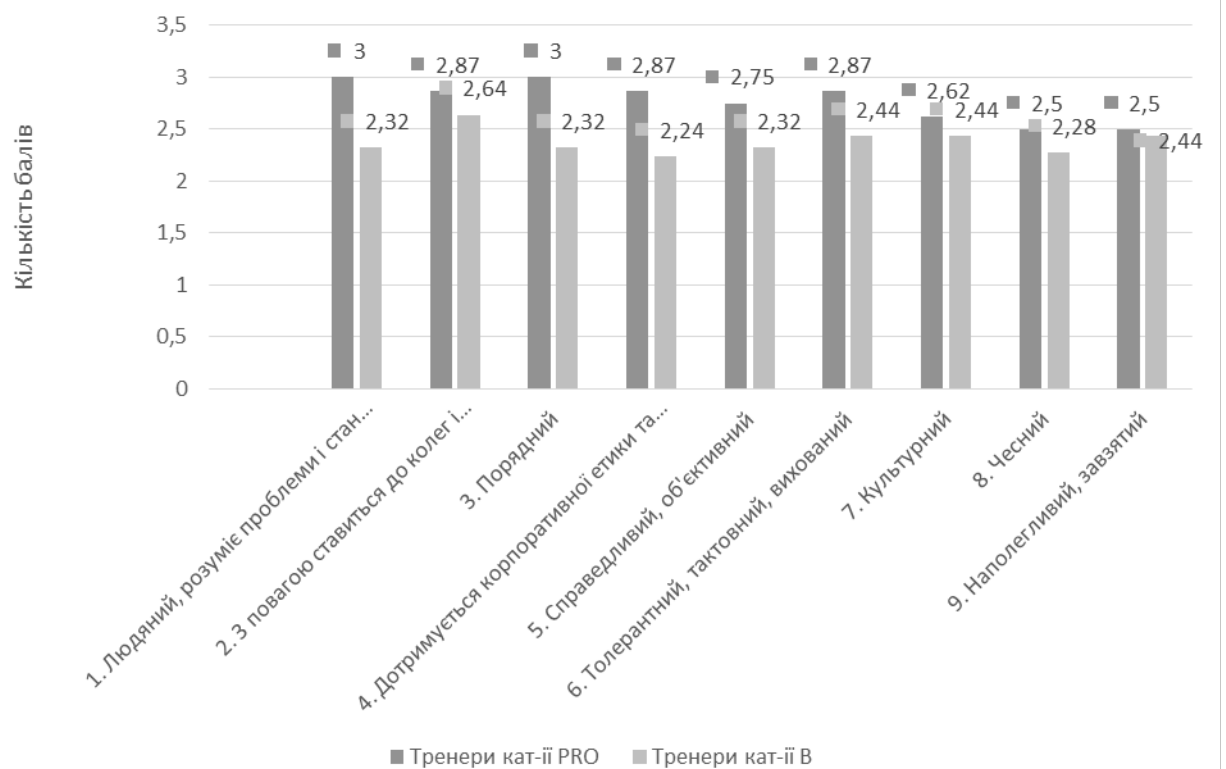

Рис. 4.9. Порівняння найбільш вагомих моральних якостей в структурі іміджу тренера з футболу з різною тренерською категорією

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

Як видно з рисунку, всі визначені моральні якості мають вагоме значення для професійного іміджу тренера категорії PRO, а для іміджу тренера категорій В, А наступні: ставлення з повагою до колег і спортсменів, культурність та тактовність. Інші якості знаходяться в діапазоні середнього значення. Отже, не зважаючи на категорію тренера, в структурі іміджу важливу роль відіграють особливості спілкування, моральні якості тренера при роботі з спортсменами юнацького віку.

Порівнюємо вагомість стресостійкості та емоційності в структурі іміджу тренера на етапах професійного становлення (рис. 4.10.).

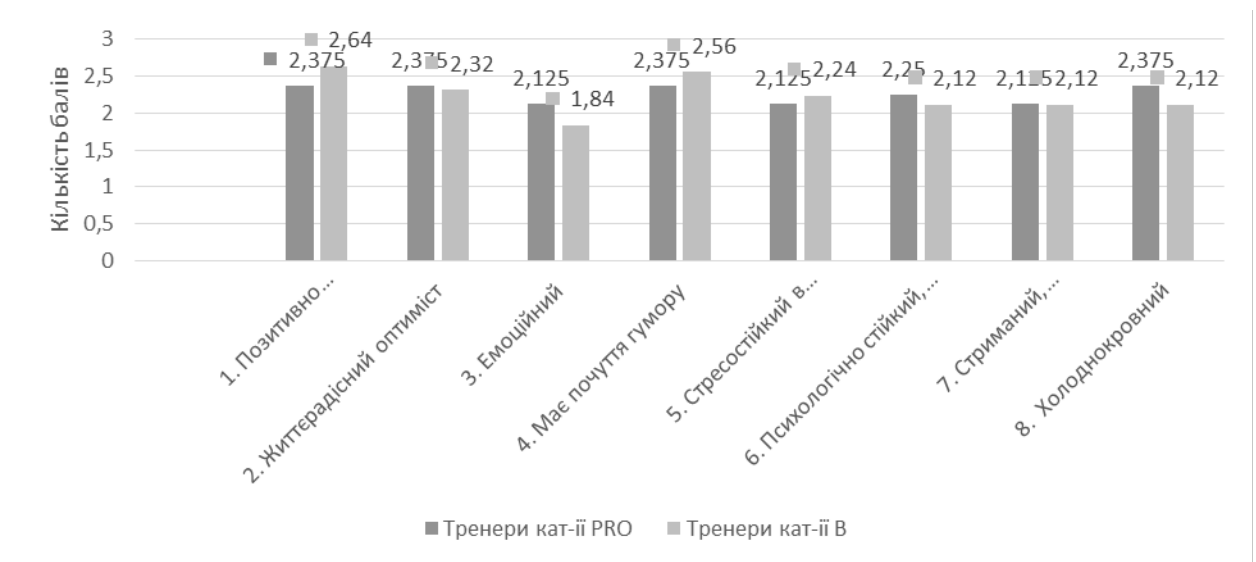

Рис. 4.10. Порівняння найбільш вагомих характеристик емоційності та стресостійкості в структурі іміджу тренера з футболу з різною тренерською категорією

Примітки:

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

Стресостійкість як складова іміджу (5,16%) детермінована індивідуальними якостями тренера: стресостійкістю в процесі змагань, психологічною та емоційною стійкістю, контролем емоцій і поведінки, стриманістю, врівноваженістю, спокійністю та холонокровністю. Ці якості в середньому для всіх спортсменів не мають вагомого значення, а представлені в

діапазоні:1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики (додаток К). Однак, саме ці якості сприймаються як найбільш вагомі футболістами команди вищої ліги Шахтар, м. Донецьк.

Отже, ці якості в структурі іміджу тренера при роботі із командами юнацького віку не відрізняються від середніх для всіх спортсменів значень, та представлені в діапазоні:1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики. Однак, в структурі іміджу тренера категорій В, А вагомого значення набувають якості емоційності тренера, а саме: позитивно налаштований, та почуття гумору.

Порівняння структурних та змістовних характеристик професійного функціонального іміджу серед тренерів різної професійної категорії, зокрема А, В, С та PRO, дозволило зробити висновок про відсутність суттєвих достовірних розбіжностей, що свідчить про його універсальність. Отже, можемо зробити висновок про те, що індивідуально психологічні якості тренера з футболу, які детермінують професійний функціональний імідж є універсальними для тренерів різних категорій при роботі з командами різного рівня та віку (додаток И).

4.4.Технологія корекції професійного функціонального іміджу тренера з футболу та її ефективність

Психологічною особливістю спільної діяльності тренера і спортсмена як педагогічної системи є те, що її ефективність визначається не стільки тим, як її оцінює тренер, а переважно тим, яку оцінку спортсмен дає тренеру і системі відносин в цілому [2; 3; 12; 38]. Байдужість до думки спортсмена, ігнорування тієї оцінки, яку він дає тренеру, спотворює результат взаємодії в системі «тренер - спортсмен». Спираючись на положення теорії функціональних систем П.К. Анохіна, можна вважати систему «тренер - спортсмен» такою, де зміни в одній ланці системи призводять до зміни всієї системи [4; 44; 46;48]. Ця комунікативна система тримається також і на такому психологічному феномені,

як ставлення, під яким в соціальній психології розуміють емоційну реакцію суб'єктів спілкування один на одного. Емоційно забарвлений образ (image) тренера, що формується в процесі спільної діяльності здатний зробити певний психологічний вплив на стан спортсменів.

Дослідження Е. Б. Перелигіної підкреслюють наступну залежність: чим більше місце в професійній діяльності суб'єкта займає інтерсуб'єктна взаємодія і чим складніше форми цієї взаємодії, тим сильніше виражена залежність між іміджем суб'єкта і результативністю спільної діяльності [43]. Імідж (image) тренера як емоційно забарвлений образ в уявленні і сприйнятті спортсменів формується як закономірний результат соціально - перцептивного процесу взаємодії тренера зі спортсменами. Т.Н.Бушуева так само підкреслює важливість проблеми формування ефективного іміджу (образу) тренера, тобто дієвого, який реально сприяє підвищенню результативності змагальної діяльності учнів, при цьому має гуманістичну спрямованість на визнання загальнолюдських цінностей і задоволеність займаються навчально-спортивною діяльністю [12].

У зв'язку з цим імідж багато в чому зумовлює успішність тренера, отже, може розглядатися як фактор підвищення результативності змагання. Таким чином, слідом за іншими авторами, які відзначали взаємозв'язок змагальної успішності спортсмена з іміджем тренера (Т.Н.Бушуева, 2007; Ю.А. Коломейцев, 2005; Т.В. Петровська, 2016; В.В. Петровський, 1974) [12; 28; 44; 46], ми розглядаємо спільну діяльність тренера і спортсмена як педагогічну систему і спираючись на положення теорії функціональних систем П. К. Анохіна [4] вважаємо, що відхилення в одній ланці системи призводить до деструктивних процесів у всій системі. Постать тренера є ключовою у взаємодії «тренер – спортсмен». Тренер здійснює безпосереднє керівництво підготовкою спортсменів. Від рівня його професійної майстерності залежить рівень підготовленості гравців. Від здатності тактично мислити, змінювати стратегію залежно від умов гри, швидко та продуктивно реагувати на ігрову ситуацію залежить результат спортивного змагання. Від його людських якостей, емпатії,

інтуїції залежить психологічний стан спортсмена та настрої команди в цілому. Тому надважливо, щоб тренер це насамперед розумів та був у змозі керувати своїми поточними станами та відповідав еталонному уявленню про ідеального, функціонального наставника команди. Тобто імідж, образ, хоч і формується та з часом закріплюється, але все таки може зазнавати певних змін під впливом умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Можуть зазнавати змін певні характеристики іміджу, якщо особистість приходить до думки змінити власну поведінку та підхід до стилю спілкування та управління командою. Це положення може підтверджувати можливість корекції іміджу.

Отже, тренер як суб'єкт спортивної діяльності та взаємодії є носієм певних динамічних характеристик або іміджу. Однією з головних характеристик іміджу є активність і здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість в собі [21, 43]. Отже, професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливої для досягнення успіху команди, може вивчатися з точки зору його сприйняття як констатація (актуальний образ), як емоційно забарвлене ставлення, як інструментальна оцінка діяльності та з точки зору бажаної функціональності (ідеальний образ). Імідж тренера може розглядатися як фактор підвищення ефективності групової взаємодії в тому випадку якщо актуальний професійний імідж збігається з очікуваним і ідентифікується з груповим успіхом і задоволеністю потреб спортсменів.

Для проведення педагогічного експерименту з корекції іміджу тренера з футболу, нами в період з квітня по серпень 2017 року з метою дослідження іміджу успішного тренера з футболу було здійснено опитування футболістів різного віку та стажу, зокрема у дослідженні прийняло участь 96 спортсменів, що входять до складу 33 футбольних клубів України. Спортсмени оцінювали очікувальний, бажаний, тобто функціональний імідж тренера, під яким ми розуміємо ефективний професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливою для успіху команди, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб

спортсмена і який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності. В той же час спортсмени методом семантичного диференціалу оцінювали ступінь прояву кожної характеристики у свого тренера за шкалою: 0,60-1,19 – низький прояв якості або характеристики; 1,20-1,79 – помірний прояв якості або характеристики; 1,80-2,39 – середній прояв якості або характеристики; 2,40-3,0 – високий прояв якості або характеристики.

В період з вересня 2017 року по березень 2018 року був проведений формуючий експеримент по корекції актуального іміджу тренера з футболу.

За згодою тренера команди X були разом із тренером, який має ліцензійну рівень PRO, проаналізовані анонімні відповіді спортсменів команди стосовно ступеню прояву найбільш важливих іміджевих характеристик у тренера (Додаток К) (табл.4.10).

Таблиця 4.10

Найбільш вагомі функціональні та актуальні показники в структурі іміджу тренера рівня PRO команди X до програми корекції, (середні показники в балах)

Показники для оцінювання	Ваше ставлення до кожної якості тренера (А)	Ступінь прояву кожної характеристик и у Вашого тренера (Ат)	Відхилення середніх показників, Ат-А
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ	Середнє значення		Δ
Мотиваційна складова	Середнє значення		Δ
1. Цілеспрямований, мотивований на результат	2,7619	2,8095	0,0476
2. Амбіційний	2,7143	2,6667	-0,0476
8. Вміє мотивувати спортсмена та команду	2,619	2,381	-0,238
Когнітивна складова	Середнє значення		Δ
9. Аналітик	1,8095	1,9524	0,1429
10. Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань	2,4762	2,381	-0,0952
11. Має тактичне мислення	2,3333	1,7619	-0,5714
12. Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися	2,4286	1,9048	-0,5238

Продовження таблиці 4.10

Емоційна складова	Середнє значення		Δ
13. Позитивно налаштований	2,4286	1,8095	-0,6191
14. Життєрадісний оптиміст	2	1,3333	-0,6667
15. Емоційний	1,8	1,8571	0,0571
16. Має почуття гумору	1,9	1,6667	-0,2333
Моральна складова	Середнє значення		Δ
17. З повагою ставиться до колег і спортсменів	2,4286	2,2857	-0,1429
18. Порядний	2,55	2,4286	-0,1214
19. Толерантний, тактовний, вихований	2,0476	2,3333	0,2857
20. Культурний	2,4762	2,3333	-0,1429
21. Чесний	2,4286	2,1905	-0,2381
Комунікативна складова	Середнє значення		Δ
22. Відкритий, відвертий	2,0952	1,4762	-0,619
23. Комунікабельний	2,0476	1,4286	-0,619
24. Терплячий	2	1,25	-0,75
25. Уважний до спортсмена	2,381	1,619	-0,762
26. Вимогливий	2,619	2,381	-0,238
27. Вміє доступно донести інформацію спортсменам	2,4286	2,1429	-0,2857
28. Образність мови	2,2857	2	-0,2857
29. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою	2,3333	2,4286	0,0953
30. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	2	1,9048	-0,0952

Примітка 1: Шкала (А) оцінки функціональних якостей в структурі іміджу (функціональний імідж):

- 0,60-1,19 – низька вагомість якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірна вагомість якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середня вагомість якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – висока вагомість якості або характеристики.

Примітка 2: Шкала (Ат) оцінки прояву якостей в структурі іміджу (актуальний імідж):

- 0,60-1,19 – низький прояв якості або характеристики;
- 1,20-1,79 – помірний прояв якості або характеристики;
- 1,80-2,39 – середній прояв якості або характеристики;
- 2,40-3,0 – високий прояв якості або характеристики.

Із 108 запропонованих спортсменам питань, нами для аналізу були відібрані 32 показника, що мають високу вагомість для функціонального іміджу тренера та за методикою знаходяться в діапазоні 2,40-3,0 (в балах), або мають

середнє значення та за методикою знаходяться в діапазоні 1,80-2,39 (в балах). Повністю результати анкетування 108 відповідей у додатку К.

При оцінці актуального іміджу тренера за оцінкою згідно питань анкети встановлено про відсутність суттєвих розбіжностей в особистісних якостях конкретного тренера **Х** з показниками, які формують функціональний імідж. Мотиваційна складова іміджу в обох випадках знаходиться в діапазоні 2,40-3,0, що відповідає високому прояву мотиваційної складової в особистому іміджі тренера **Х**. Навіть за двома показниками: сконцентрованість на професії та цілеспрямованість, актуальні показники тренера виявились вищими.

Організаційна складова актуального іміджу тренера навіть перевищує показники функціонального за якостями: організованість та дисциплінованість. Моральна та педагогічна складові в актуальному іміджі тренера також відповідають вимогам до функціонального іміджу, де різниця становить не більше 0, 5 бала. Однак різниця між функціональним та актуальним в комунікативній складовій іміджу мали різницю в 2, 988 бала, а емоційній різниця склала 1, 462, що вказує на недостатній прояв саме цих показників в поведінці і взаємодії тренера: відкритість та відвертість, комунікабельність, терплячість, уважність та повага до спортсмена. Саме ці якості, як було представлено вище, і є важливими саме в юнацькому віці.

Отже, за результатами порівняння функціональних та актуальних показників іміджу, між ними виявилась така різниця (в балах): по мотиваційній складовій різниця склала + 0, 0476; по організаційній: - 0, 3571; по когнітивній: -1, 0475; по емоційній: - 1,462; по моральній: - 0, 3596; по комунікативній: - 2, 988; по педагогічній: -0, 5713. Після ознайомлення з результатами анкетування та проходження відповідної програми з корекції іміджу, було проведено повторне анкетування спортсменів даної команди.

Тренеру було запропоновано пройти програму корекції іміджу за певною розробленою технологією, яка складалась з трьох модулів.

Перший модуль. Тема. Структурні та змістові компоненти професійного іміджу тренера з футболу

Мета модулю – Ознайомлення із структурою та змістовими компонентами професійного функціонального іміджу тренера та психологічними механізмами впливу на групову взаємодію. Завдання першого модулю:

1. Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо структури та змістових компонентів професійного функціонального іміджу тренера.
2. Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо умов при яких імідж впливає на результативність сумісної діяльності в спорті.
3. Самооцінка відповідності власного іміджу умовам при яких імідж впливає на результативність сумісної діяльності в спортивній команді.
4. Саморефлексія та психотренінг корекції власного іміджу.

Другий модуль. Тема. Індивідуально психологічні детермінанти формування професійного іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Мета модулю – ознайомлення із результатами емпіричного дослідження про найбільш вагомні характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу. Завдання модулю 2:

1. Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо найбільш вагомних характеристик особистості тренера для формування позитивного дієвого професійного іміджу при роботі із футболістами різного віку та стажу.
2. Самооцінка прояву власних якостей найбільш вагомних для формування професійного іміджу.
3. Саморефлексія та психотренінг корекції власного іміджу. Тренінгові заняття з корекції та розвитку складових професійного іміджу з використанням розроблених вправ [47].

Третій модуль. Виконується самостійно в команді.

Мета модулю – Анкетування спортсменів команди по авторській анкеті. Порівняння та аналіз розбіжностей між власним актуальним іміджем та очікуваним спортсменами. Усунення розбіжностей шляхом саморегуляції та

тренінгу. Проведення повторного анкетування спортсменів та перевірка змін в показниках функціонального іміджу, яка відбулась в результаті тренінгових вправ.

Після проходження тренером авторської технології корекції іміджу, було проведено повторне анкетування 21 спортсмена команди. За результатами повторного анкетування по вказаним якостям між функціональним та актуальним іміджем були знижені розбіжності в емоційній сфері до 0, 3876 балів та в комунікативній сфері - до 0, 9783 балів. Для кожного тренера розбіжності, між функціональними показниками іміджу та особистими проявами особистісних якостей є індивідуальним, тому розроблена нами анкета, що базується на універсальних, як було доведено дослідженнями із застосуванням кореляційного та кластерного аналізу, якостях, може бути використана в процесі корекції іміджу.

Висновки до розділу 4

1. Визначені особистісні детермінанти іміджу тренера з футболу за рейтингом значущості: організаційні якості і ставлення до діяльності; комунікативні якості і ставлення до спортсмена; моральні якості; професіоналізм і рівень освіти; когнітивні; мотивація та стресостійкість; визнання і авторитет в спортивному середовищі; емоційні та вольові якості; зовнішня презентабельність; педагогічні та дидактичні здібності; фізична форма і психомоторного якості.

2. За результатами емпіричного дослідження визначені найбільш вагомими характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу (в балах): користується повагою у спортивному та футбольному середовищі (2,6), професіонал своєї справи (2,7); освічений (2,5); цілеспрямований, мотивований

на результат (2,6); амбіційний (2,6); жадає перемоги (2,7); вміє організувати колектив (2,6); вміє надихати (2,6); вміє доступно донести інформацію спортсменам (2,6); знає методику навчання і тренування (2,5); любить дітей, працює з молоддю (2,5), зосереджений та уважний в процесі тренування та змагань (2,52), організований (2,48).

3. Не виявлено кореляційного сильного або середнього зв'язку між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, яку надали респонденти, що може свідчити про його універсальність. Тенденцію до прямої кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: авторитетність у спортивному та футбольному середовищі, перспективність та успішність тренерської діяльності, матеріальна забезпеченість, щасливий, фартовий, йому таланти, імпозантна зовнішність, прямолінійність та жорсткість, демократичність, знання з психології та застосування у тренерській діяльності, педагогічна майстерність, любить дітей та працює з молоддю. Тенденцію до зворотної кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: прагнення перемоги, довірливість, комунікабельність, товарицькість, турботливість, підтримка спортсмена у важку хвилину, уважність до спортсмена.

4. Виявлені певні не значні розбіжності серед випробуваних команд: U-17, U-19, U-21, ФК «Шахтар» у сприйнятті вагомих для спортсмена спеціальних умінь та знань тренера. Для спортсменів ФК «Шахтар» характеристики спілкування не набувають вагомого значення. В діапазоні середньої значущості характеристики спілкування для них: доброзичливість, терплячість, суворість та вимогливість; інші якості мають помірне та низьке значення, натомість вагомого значення для них набувають якості стресостійкості та емоційного налаштування в структурі іміджу тренера (в балах): позитивно налаштований (2,4783), життєрадісний оптиміст (2,5652), почуття гумору (2,7391), стресостійкий в процесі змагань (2,7391), психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку (2,5652). Серед

характеристик, що відображають спеціальні знання та вміння тренера та мають високу значущість для спортсменів всіх команд це: вмiє доступно донести інформацію спортсменам, добре поставлена мова, знання методики навчання і тренування, допомога в становленні особистості спортсмена, грамотний педагог, любить дітей, працює з молоддю. Найбільш вагомою характеристикою для всіх команд це вміння доступно донести інформацію спортсменам (2,6042).

Організованість тренера має високу значущість для спортсменів всіх команд. Організаційні якості та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера набувають різну значущість для спортсменів команд різного рівня.

Порівняння організаційних якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня дозволило визначити найбільш вагомi: для U-17 це амбіційність (2,6667); для U-19 це висока зацікавленість в діяльності (2,875); для U-21 це прагнення перемоги (2,8571); для ФК вищої ліги «Шахтар» це вміння надихати (2,9565).

5. Порівняння структурних та змістовних характеристик професійного функціонального іміджу серед тренерів різної професійної категорії, зокрема А. В та PRO, дозволило зробити висновок про відсутність суттєвих розбіжностей, що свідчить про його універсальність іміджа. Індивідуально психологічні якості тренера з футболу, які детермінують професійний функціональний імідж є універсальними для тренерів різних категорій при роботі з командами різного рівня та віку, але виявлені певні не значні розбіжності в структурі функціонального іміджу тренерів різної професійної категорії, зокрема В та PRO. В структурі спеціальних вмінь тренера категорії В більше місце займають якості тренера, що пов'язані з підтримкою особистості спортсмена та відіграє роль наставника, орієнтація тренера на взаємодію та індивідуальний підхід до спортсмена.

6. Визначені індивідуально психологічні особливості особистості тренера, які є детермінантами формування дієвого професійного іміджу та їх прояв при роботі з командами різного рівня та віку, можуть бути використані в процесі формуванні та корекції професійного іміджу тренера з футболу.

7. Отримані нами результати покладені в основу створення програми-тренінгу для тренерів з футболу, які проходять навчання та підготовку в Центрі ліцензування ФФУ.

Результати досліджень, представлених у розділі, відображені у публікаціях автора [72, 73, 74, 75].

РОЗДІЛ 5

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА КОРЕКЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ТРЕНЕРА З ФУТБОЛУ

В сучасній теорії та практиці педагогіки та психології спорту актуальним стає технологічний підхід в системі освіти. Педагогічна технологія розробляється під конкретний педагогічний задум, в основі лежить певна ідея автора. Технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій і комунікацій вибудовується строго відповідно до цільових установок, мають форму конкретного очікуваного результату. Органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності [47]. Розроблені нами педагогічні заходи щодо формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу представлені нами у вигляді технології, а саме, як система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань по формуванню уявлення про структуру, змістові складові та особистісні якості які формують професійний імідж. При розробці технології нами були враховані наступні принципи.

Принцип науковості. В основу обґрунтування технології було покладено теоретико – методологічні підходи до вивчення проблеми впливу іміджу на результативність сумісної діяльності. Теоретичні передумови вивчення проблеми іміджу у зарубіжній та вітчизняній науці пов'язані з такими напрямками досліджень як психологія вивчення образу з точки зору психології міжособистісного сприйняття та міжособистісної перцепції (Г.М. Андрєєва), психологія взаємодії та спілкування, (О.Н.Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн), психологія впливу (В.В. Москаленко), та відображеної суб'єктності (В.О. Петровський), теорії функціональних психологічних систем та адаптації (П.К.Анохін). Аналіз сутнісних характеристик і виконуваних професійним іміджем функцій дозволило виявити основну теоретичну передумову формування іміджу спортивного тренера – завдяки спонукальній

функції імідж може служити фактором підвищення результативності змагальної діяльності підопічних спортсменів.

На основі аналізу проблеми дослідження були визначені важливі складові формування іміджу спортивного тренера в процесі підготовки і здійснення професійної діяльності:

а) імідж повинен обов'язково цілеспрямовано формуватися відповідно завдань ефективної змагальної діяльності;

б) необхідно, щоб імідж відображав уявлення про ідеальний (бажаний) образ тренера при наявності пріоритетних якостей, що мають інструментальне значення для психолого-педагогічного впливу;

в) слід передбачити можливість оперативного відображення в іміджі тренера вимог конкретної ситуації.

Принцип процесуальності. В основу процесу технології покладено алгоритм процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання.

Принцип дієвості. В основу змісту та здійснення технологічного (педагогічного) процесу покладено інструментальні педагогічні засоби, які є результатом авторського дослідження складових іміджу тренера. За результатами експертних оцінок отримані характеристики професійного іміджу тренера по футболу (всього 601 характеристика), які методом контент аналізу текстових характеристик було узагальнено, структуровано і систематизовано за певними показниками, що дозволило сформувати авторську анкету, що містить 108 характеристик функціонального іміджу тренера. Авторська анкета методом семантичного диференціала дозволяє вивчити особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера по футболу при роботі з командами різного рівня, а також визначити ступінь прояву кожної іміджевої характеристики у свого тренера. За результатами емпіричного дослідження визначені найбільш вагомі характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу. Отримані результати покладені в основу створення технології корекції іміджу для

тренерів з футболу, які проходять навчання та підготовку в Центрі ліцензування федерації футболу України. Заняття розраховані на 4-8 годин.

Перший модуль. 4 години.

Тема. Структурні та змістові компоненти професійного іміджу тренера з футболу

Мета модулю – Ознайомлення із структурою та змістовими компонентами професійного функціонального іміджу тренера та психологічними механізмами впливу на групову взаємодію. Завдання модулю 1:

1. Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо структури та змістових компонентів професійного функціонального іміджу тренера.
2. Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо умов при яких імідж впливає на результативність сумісної діяльності в спорті.
3. Самооцінка відповідності власного іміджу умовам при яких імідж впливає на результативність сумісної діяльності в спортивній команді.
4. Саморефлексія та психотренінг корекції власного іміджу.

Крок 1. Теорія: «Структурні та змістові складові професійного іміджу тренера з футболу»

У структурі іміджу успішного футбольного тренера методом аналізу та узагальнення були визначені наступні *структурні* елементи [4]: характеристики, що відображають узагальнене поняття про статус та професійну освіту тренера (15%); характеристики, що відображають сприйняття зовнішності тренера (5%); індивідуально-психологічні якості та характеристики (59%); характеристики, що відображають особливості поведінки та взаємодії (15%); спеціальні знання та вміння (6%) (Рис. 5.1). До структури індивідуально психологічних характеристик тренера за оцінками експертів та в результаті аналізу та узагальнення, включені наступні складові іміджу [4]: мотиваційні (5,82%); організаційні (17,97%); когнітивні, атенційні (9,98%); емоційні (3,33%); стресостійкість (5,16%); моральні (12,15%); вольові (3,16%); психомоторні якості (1,33%).

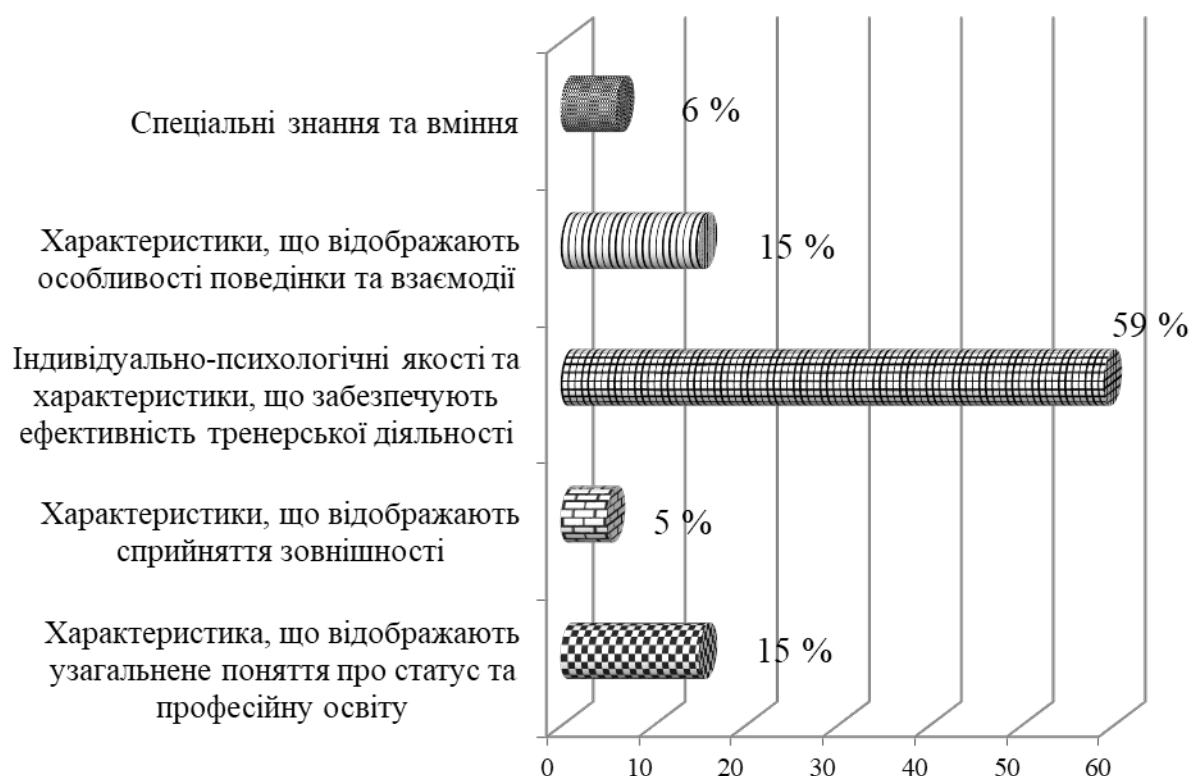

Рис. 5.1. Структура функціонального іміджу футбольного тренера

Найменшу увагу респонденти виділили на таку характеристику функціонального іміджу як сприйняття зовнішності тренера, адже дійсно, уявлення про ідеальний зовнішній вигляд у всіх людей різні, тут не може існувати єдиної думки щодо того, як повинен виглядати ідеальний тренер. Для когось це може бути ідеальна фізична форма, для інших це риси обличчя, а ще хтось може не приділяти увагу зовнішньому вигляду, адже вважає, що цей показник не може характеризувати професійність тренера.

Наступна за рангом характеристика це спеціальні знання та вміння — лише 6 %. На нашу думку це пов'язано з тим, що саме ця характеристика найгірше піддається діагностиці, її найважче визначити та перевірити. Крім того самі респонденти мають різний рівень спеціальних знань, а це в свою чергу також може впливати на вибір їхньої відповіді, адже хтось може вважати, що власного ігрового чи теоретичного досвіду уже достатньо для того, аб здійснювати керівництво командою, а хтось вважає, що межі досконалості

не існує, тому постійно підвищує свою професійну майстерність та працює над самовдосконаленням.

Наступні за рангом показники це узагальнене поняття про статус і професійну освіту тренера та показники, що відображають особливості поведінки і взаємодії (по 15% кожен). Щодо питань статусу та професійної освіти можна зробити висновок, що не завжди високий соціальний статус супроводжує навіть найкращих професіоналів, а професійна освіта дає змогу завоювати авторитет та досягти успіху лише в тому випадку, якщо тренер правильно реалізує отримані базові знання на практиці. Щодо особливостей поведінки та взаємодії слід відзначити, що це суто суб'єктивна характеристика і залежить від світосприйняття респондентів, для когось взаємодія є важливою та необхідною, а хтось вважає, що формальних відносин тренер-спортсмен цілком достатньо.

Таким чином в структурі функціонального іміджу успішного футбольного тренера найбільший відсоток (59%) належить індивідуально психологічними якостями та характеристиками, які забезпечують ефективність тренерської діяльності. Адже імідж успішного тренера формують в першу чергу його психологічні характеристики, витримка, професіоналізм, стресостійкість, вміння гідно вийти зі складної ситуації, тип темпераменту, індивідуальний підхід до гравців і таке інше.

Крок 2. Теорія: «Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо умов при яких імідж впливає на результативність сумісної діяльності в спорті».

Високу значимість для ефективності діяльності може мати діагностика цілісної системи „тренер — спортсмен”. Не викликає сумніву, що характер спілкування та взаємодії, що складаються в команді в системах „спортсмен - спортсмен” і „спортсмен - тренер”, значно впливає на успішність діяльності.

Один з ключових аспектів спортивної діяльності - міжособистісне спілкування тренера зі спортсменом. Від стилю спілкування тренера залежить ефективність розвитку й результативність спортсмена. Тому одним з факторів

успішності спільної діяльності в спортивній команді можна виокремити стиль спілкування тренера.

У широкому розумінні стиль - це постійне, універсальне, цілісне психічне утворення, що включає свідомі й несвідомі механізми пасивної і активної (перетворюючої) адаптації людини до середовища. Індивідуальний стиль можна розглядати як психологічну систему, що забезпечує оптимальне узгодження індивідуальності людини із зовнішніми умовами (вимогами діяльності, методикою навчання й тренування, індивідуальністю партнерів тощо), як систему активної адаптації людини до середовища в різних стильових проявах (когнітивних, емоційних, психомоторних, стилів професійної діяльності, стилів життя) [12].

Від стилю спілкування тренера залежить не тільки подальша зацікавленість спортсмена певним видом спорту, але й узгодженість з іншими членами команди, задоволеність собою, своїми досягненнями, рівнем спортивної майстерності, тренером. Результативність взаємодії багато в чому визначається міжособистісною компетентністю, що розглядається як одна з професійно значимих якостей фахівця, що працює з людьми, і яке характеризується як здатність людини успішно взаємодіяти з іншими [5].

Прийнята нами за методологічну основу досліджень теорія функціональних систем П. Анохіна, яка охоплює єдиним розумінням найтонші нейрофізіологічні механізми й цілісну діяльність організму, дозволила розглядати систему „тренер - спортсмен” як єдине взаємопов’язане і взаємозалежне ціле [4]. Отже, одним з актуальних питань психології спорту можна вважати питання, якою мірою успішність спортсмена залежить від стилю поведінки тренера. Приналежність до спортивної команди та роль тренера в ній для досягнення високого спортивного результату є категоріальною цінністю для спортсменів. Образ тренера впливає на якість та зміст взаємодії та формується через форми міжособистісного відображення: конкретно-почуттєвого відображення (зовнішній вигляд), узагальненого відображення (поняття), афективного відображення (відношення), конкретно-

інструментального (діяльність). Структура іміджу включає когнітивну, афективну, мотиваційну та поведінкову складову особистості носія іміджу, яка має своє емоційне забарвлення та оціночне ставлення у суб'єкта сприйняття [48]. Саме тому, імідж тренера може розглядатись як фактор підвищення ефективності групової взаємодії в тому випадку якщо актуальний професійний імідж співпадає з очікуваним [44].

При аналізі наукової літератури виділено умови, при дотриманні яких формується дієвий функціональний імідж, який здатен впливати на результати при груповій сумісній діяльності. Саме такий дієвий імідж ми називаємо функціональним. Під терміном «функціональний імідж» ми будемо мати на увазі ефективний професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливої для успіху команди, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб спортсмена і який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності. Психологічний і соціальний феномен впливу іміджу на результативність спільної діяльності полягає в такій його прагматичній функції, як передача інформації про ділові та професійні якості суб'єкта у вигляді його іміджу адресату, в якості якого виступає команда футболістів. Оскільки імідж тренера як людини, як громадянина, як особистості, як професіонала може мати істотні відмінності, відзначимо, що предметом формування та корекції є професійний функціональний імідж тренера з футболу. Умови формування функціонального іміджу, який впливає на результативність сумісної діяльності, за результатами теоретичного аналізу це:

- бути учасником спільної діяльності;
- виконання ролі суб'єктом носієм іміджу важливої для загального успіху групи;
- наявність високої інтенсивної міжсуб'єктної та складної взаємодії між суб'єктом носієм іміджу і членами групи;

- підвищені очікування від суб'єкта носія іміджу з боку членів групи щодо групового та персонального успіху сумісної діяльності та задоволення потреб;

- актуальний професійний імідж збігається з очікуваним (бажаним).

Спираючись на положення теорії функціональних систем, про те що відхилення в одній ланці системи призводить до деструктивних процесів у всій системі, вважаємо суттєве розходження між показниками бажаного (очікуваного), тобто функціонального і реального іміджу тренера ознакою деструкції або деформації міжособистісної взаємодії тренера і спортсмена, що впливає згодом на ефективність змагальної діяльності.

Обговорення і аналіз теоретичного матеріалу.

Крок 3. Практичне заняття: «Самооцінка відповідності власного іміджу умовам при яких імідж впливає на результативність сумісної діяльності в спортивній команді» з використання власної методики.

Вправа 1. Завдання: оцінити за п'ятибальною системою відповідність Ваших іміджевих характеристик тим умовам при яких імідж впливає на результативність у Вашій футбольній команді, де: 5 балів – завжди, 4 бали – намагаюсь та розумію важливість, 3 бали – іноді, 2 бали – не думав про це; 1 бал– не повинен відповідати очікуванням, моя справа тренувати.

1. Наскільки Ви виправдовуєте очікування та амбіції команди в успіху?

2. Наскільки Ви враховуєте очікування, потреби та індивідуальні амбіції кожного спортсмена в команді?

3. Наскільки Ви берете безпосередню участь не тільки в подіях що пов'язані із спортивною діяльністю команди, а і проблемах спортсмена поза спортом?

Інтерпретація результатів.

Якщо Ви за сумою балів отримали 15 балів, то Ваш професійний імідж відповідає ознакам функціональності.

Сума в 12 балів свідчить про бажання та намагання скорегувати та покращити свій імідж.

Показники нижчі за 11 балів свідчать про необхідність переглянути своє ставлення до ролі тренера та скорегувати показники іміджу.

Обговорення і аналіз результатів вправи.

Крок 4. Практичне заняття: «Саморефлексія та психотренінг корекції власного іміджу».

Техніка сили розуму ґрунтується на візуалізації очікуваних змін у іміджі та вивільненні й розвитку внутрішньої творчої енергії, фантазії, інтуїції, уяви [47].

Вправа 2. Саморефлексія. Виконується 5-10 хв.

Усвідомлення власного іміджу та його відповідності необхідним умовам функціональності. Усвідомлення напрямків корекції. Застосовується техніка візуалізації.

Три ключові стадії зміни себе. Застосовується техніка візуалізації. Виконується 5-10 хв.

1. Визначите, що ви прагнете в собі змінити або яким стати.
2. Використовуйте процес складання уявного сценарію, щоб уявити себе в новій ролі.
3. Перетворіть свій новий сценарій у життя.

Обговорення і аналіз результатів вправи.

Вправа 3. Використання образу фахівця, щоб стати більш компетентним. Застосовується техніка візуалізації. Виконується 5-10 хв.

Цей метод особливо підходить тоді, коли вам потрібно відчувати силу, упевненість або авторитет у професійній діяльності. Уявіть себе тренером команди, переможцем в турнірі Ліга чемпіонів. Ви гість телевізійної передачі та даєте інтерв'ю. Вам спокійно й комфортно. Ви прекрасно інформовані у своїй галузі й готові відповідати на будь-які запитання. Включаються телекамери й ведучий починає інтерв'ю. Як ви прийшли до перемоги? Що б ви порадили іншим? Що ви думаєте по тому або іншому питанню? І т. і. Коли ви відповідаєте на запитання, ведучий уважно слухає й здається, що на нього справляють враження ваші глибокі пізнання в даній галузі. Продовжуйте кілька

хвилин розмовляти й відповідати на запитання. Зверніть увагу, як приємно відчувати таку компетентність і виражати свої почуття й думки. Тепер, якщо є яка-небудь життєва ситуація, у якій ви прагнете, щоб вас вважали авторитетом, уявіть себе в цій ситуації. Пізніше в реальному житті викликайте цей образ.

Обговорення і аналіз практичного заняття.

Другий модуль. 4 години.

Тема. Індивідуально-психологічні детермінанти формування професійного іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня

Мета модулю – ознайомлення із результатами емпіричного дослідження про найбільш вагомі характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу.

Завдання модулю 2:

1. Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо найбільш вагомих характеристик особистості тренера для формування позитивного дієвого професійного іміджу при роботі із футболістами різного віку та стажу.

2. Самооцінка прояву власних якостей найбільш вагомих для формування професійного іміджу.

3. Саморефлексія та психотренінг корекції власного іміджу. Тренінгові заняття з корекції та розвитку складових професійного іміджу з використанням розроблених вправ [47].

Крок 5. Теорія: «Оволодіння необхідними теоретичними знаннями щодо найбільш вагомих характеристик особистості тренера для формування позитивного дієвого професійного іміджу при роботі із футболістами різного віку та стажу».

За результатами емпіричного дослідження визначені найбільш вагомі характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу (в балах): користується повагою у спортивному та футбольному середовищі (2,6), професіонал в своїй справі (2,7); освічений (2,5); цілеспрямований, мотивований на результат (2,6); амбіційний (2,6); жадає перемоги (2,7); вміє

організувати колектив (2,6); вміє надихати (2,6); вміє доступно донести інформацію спортсменам (2,6); знає методику навчання і тренування (2,5); любить дітей, працює з молоддю (2,5), зосереджений та уважний в процесі тренування та змагань (2,52), організований(2,5).

Не виявлено кореляційного сильного або середнього зв'язку між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, яку надали респонденти, що може свідчити про його універсальність.

Тенденцію до прямої кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: авторитетність у спортивному та футбольному середовищі, перспективність та успішність тренерської діяльності, матеріальна забезпеченість, щасливий, фартовий, йому таланить, імпозантна зовнішність, прямолінійність та жорсткість, демократичність, знання з психології та застосування у тренерській діяльності, педагогічна майстерність, любить дітей та працює з молоддю. Тенденцію до зворотної кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: прагнення перемоги, довірливість, комунікабельність, товариськість, турботливість, підтримка спортсмена у важку хвилину, уважність до спортсмена.

Обговорення і аналіз теоретичного матеріалу.

Крок 6. Практичне заняття: «Самооцінка прояву власних якостей найбільш вагомих для формування професійного іміджу».

Вправа 4. Методом самооцінки порівняйте представлені в таблиці 6.1 найбільш вагомі характеристики іміджу та власні показники за наступною послідовністю:

а) Ознайомтесь з якостями та характеристиками тренера, які мають високу та середню вагомість для формування професійного іміджу;

б) За принципом самооцінки заповніть колонку **Ат** та визначте ступінь прояву Ваших якостей по відношенню до команди. Де: 5 балів – надвисокий прояв якості; 4 бали – високий прояв, 3 бали – середній прояв, 2 бали – нижче за середній; 1 бал– низький (табл.5.1.).

Таблиця 5.1

**Найбільш вагомі функціональні та актуальні показники в структурі
іміджу тренера з футболу**

Показники для оцінювання	Вагомі детермінанти іміджу (А)	Самооцінка ступеня прояву кожної характеристик и у Вас (Ат)	Відхилення , Ат-А
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ	Рівень начущості		Δ
Мотиваційна складова	Середнє значення		Δ
1. Цілеспрямований, мотивований на результат	Високий (4 бали)		
2. Амбіційний	Надвисокий (5 балів)		
3. Жадає перемоги	Надвисокий (5 балів)		
4. Сконцентрований на професії	Високий (4 бали)		
Організаційна складова	Середнє значення		Δ
5. Організований	Високий (4 бали)		
6. Дисциплінований	Високий (4 бали)		
7. Впевнений у собі	Високий (4 бали)		
8. Вміє мотивувати спортсмена та команду	Надвисокий (5 балів)		
Когнітивна складова	Середнє значення		Δ
11. Аналітик	Середній (3 бали)		
12. Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань	Високий (4 бали)		
13. Має тактичне мислення	Середній (3 бали)		
14. Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися	Високий (4 бали)		
Емоційна складова	Середнє значення		Δ

Продовження таблиці 5.1			
15. Позитивно налаштований	Високий (4 бали)		
16. Життєрадісний оптиміст	Середній (3 бали)		
17. Емоційний	Середній (3 бали)		
18. Має почуття гумору	Середній (3 бали)		
Моральна складова	Середнє значення		Δ
19. З повагою ставиться до колег і спортсменів	Високий (4 бали)		
20. Порядний	Високий (4 бали)		
21. Толерантний, тактовний, вихований	Середній (3 бали)		
22. Культурний	Високий (4 бали)		
23. Чесний	Високий (4 бали)		
Комунікативна складова	Середнє значення		Δ
24. Відкритий, відвертий	Середній (3 бали)		
25. Комунікабельний, товариський	Середній (3 бали)		
26. Терплячий	Середній (3 бали)		
27. Уважний до спортсмена	Середній (3 бали)		
28. Вимогливий	Надвисокий (5 балів)		
Педагогічна складова	Середнє значення		Δ
29. Вміє доступно донести інформацію спортсменам	Високий (4 бали)		
30. Образність мови	Середній (3 бали)		
31. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою	Середній (3 бали)		
32. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	Середній (3 бали)		

В) Порівняйте показники та визначте якості, які потребують корекції
Обговорення і аналіз практичного заняття.

Крок 7. Практичне заняття: «Саморефлексія та психотренінг корекції
власного іміджу».

Тренінг, спрямований на саморегуляцію емоційних станів.

Вправа 5. Концентрація на диханні [47].

Почніть із звернення уваги на своє дихання. Зверніть увагу на те, що при диханні повітря входить і виходить. З кожним вдихом "направляйте" ваше дихання до різних частин вашого тіла : в ногу, в руку. Тепер свідомо вдихніть повільно і глибоко 10 разів. При цьому повторюйте про себе: "Я розслаблений, я розслаблений".

Вправа 6. Концентрація на заспокійливому образі або звуці. Застосовується техніка візуалізації. Виконується 5-10 хв.

Використовуйте образи і звуки для розслаблення.

а) Уявіть собі що ви входите в ліфт. Натисніть на одну з кнопок для спуску вниз. У міру того, як ви проїжджаєте кожен поверх, ви все більше і більше розслабляєтеся. Коли ви повністю розслабилися, вийдіть з ліфта з відчуттям спокою і свіжості.

б) Уявіть себе на березі моря. Зверніть увагу на хвилі і спостерігайте їх прилив і відлив. В цей час ви відчуваєте, як ви все більше і більше заспокоюєтеся. Потім, коли ви відчуватимете абсолютний спокій, покиньте берег.

Тренінг розвитку педагогічного спілкування та комунікативних умінь.

Вправа 7. Формування адекватної реакції на різні цілі спілкування.

Ознайомтесь з правилами ефективного спілкування. Ефективна взаємодія залежить від уміння зрозуміти співрозмовника, уявити його мету і вибрати правильну тактику реакції у відповідь. Це сприятиме узгодженості в спілкуванні (табл.5.2.).

Таблиця 5.2

Правила ефективного спілкування

Мета спілкування	Реакція співрозмовника
Соціальна мета: співрозмовник хоче засвідчити свою повагу і підтримати взаємини	Участь в прийнятому ритуалі повсякденного спілкування. Іноді єдине, що вимагається - просто посмішка або вітання рукою. Співрозмовники говорять або слухають по черзі, не перебиваючи один одного
Інформаційна мета: співрозмовник прагне отримати інформацію, що цікавить його.	Уміння правильно слухати полягає в сприйнятті мови, зрозуміти її зміст і запам'ятати. При цьому корисні прийоми "активного" слухача: перефразовування, уточнення.
Експресивна мета: рішення проблемної ситуації, врегулювання конфлікту, прагнення порозумітися.	Доречні прийоми нерелективного слухання, або вміння уважно мовчати, не втручаючись у промову співрозмовника. Необхідно так само виразити своє розуміння й схвалення.
Спонукальна мета: Учасник спілкування пред'являє вимоги, звертається з проханням, намагаючись змусити не лише вислухати, але і піти назустріч	У цьому випадку дія - краща відповідь співрозмовникові. Доречно дати зрозуміти співрозмовникові, що ви розумієте його почуття. Дотримуйтеся схвальної реакції до слів та думки співрозмовника.

Обговорення і аналіз результатів вправи.

Вправа 8. Використання кольору щоб стати більш товариським і енергійним.

Застосовується техніка візуалізації. Виконується 5-10 хв.

Уявіть себе в ситуації, у якій ви більше проявляєте риси характеру, які бажаєте мати в даному випадку: товариськість і динамічність. Уявіть себе в цій ситуації і подумки грайте цю роль якнайбільш життєво. Закінчіть тим, що уявляєте, як вас оточує колір, який асоціюється з цими особливостями, наприклад червоний.

Наприклад, вас запросили в гості. Інших запрошених ви не знаєте. Ви відчиняєте двері і входите в кімнату, зустріч у повному розпалі. Люди говорять з ентузіазмом, сміються. Ви помічаєте людей, які стоять посеред кімнати. У вас виникає до них зацікавленість. Без вагань підходите до них, широко посміхаєтесь і вітаєтесь. Потім щось говорите, щоб зразу ж зав'язати розмову, наприклад, що ви почули, як вони згадали про вашого загального знайомого. Щоб ви не говорили, ви говорите впевнено, так, що інші уважно слухають вас і реагують на це. Ви закінчуєте розмову, обмінюючись номерами телефонів. Потім ввічливо вибачаєтесь і переходите до іншої групи. Коли ви це робите ви знову відчуваєте теж саме відчуття впевненості і точно знаєте, що сказати. Роблячи це, ви уявляєте собі колір, який символізує власні особливості, які ви проявляєте дружелюбність, динамічність. Вам здається, що він оточує вас, яскраво випромінюється з вас.

Обговорення і аналіз результатів вправи.

Вправа 9. Використання образу тварини щоб отримати певні властивості особистості та поведінки. Застосовується техніка візуалізації. Виконується 5-10 хв. При використанні методу уявіть себе твариною, яка символізує якість ви хочете набути (впевненість, сміливість, граціозність, хитрість та ін.). Потім уявіть собі цей образ, в ситуації, у якій бажаєте проявити ці якості. Пізніше цей образ допоможе вам поводити себе так в реальному житті, тому що ви будете діяти, підкоряючись відчуттям, які пов'язані з даним образом.

Обговорення і аналіз результатів вправи.

Тренінг педагогічної спостережливості та соціальної перцепції.

Спостережливість включає два взаємозв'язані компоненти: перцептивний і емпатійний. Перцептивний компонент припускає тонку диференціацію виразних рухів особи, пантоміміки.

Емпатія характеризує здатність до розуміння внутрішнього світу партнера по педагогічному спілкуванню, його думок і почуттів.

Вправа 10. Бачення інших.

Розвиває зорову пам'ять і підвищує спостережливість. Згадайте і детально опишіть зовнішній вигляд кого-небудь із спортсменів, колег з якими сьогодні бачилися або віталися (колір очей, колір волосся, зачіска, одяг). При повторній зустрічі перевірте свою спостережливість.

Обговорення і аналіз практичного заняття.

Третій модуль. Виконується самостійно в команді.

Мета модулю – Анкетування спортсменів команди. Порівняння та аналіз розбіжностей між власним актуальним іміджем та очікуваним спортсменами. Усунення розбіжностей шляхом саморегуляції та тренінгу. Проведення повторного анкетування спортсменів. Результати власних досліджень відображені у публікації автора [104].

РОЗДІЛ 6

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Футбол залишається одим з найбільш видовищних видів спорту. Незважаючи на командність гри, саме зіркові гравці приваблюють своєю грою мільйони уболівальників і особистість тренера зробили гру такою популярною в світі. Особистість тренера у футболі приваблива і цікава як уболівальникам, так і спортивним експертам. Підвищений справедливий інтерес до персони топових світових футбольних тренерів сформував певні образи кожного з них, де однією з умов є візуальна і особистісна привабливість. Незважаючи на існуючі уявлення про характеристики провідних футбольних тренерів, проблема дослідження впливу іміджу в спорті, і в футболі зокрема, на кар'єру актуальна і недостатньо вивчена [1; 5; 6]. Проведений аналіз даних науково-методичної літератури дозволяє зробити висновок, що проблематика іміджу в спорті, і в футболі зокрема, не достатньо вивчена. Дослідження цього питання не систематизовані, розрізнені, відсутня єдина класифікація дослідницьких підходів до вивчення складових характеристик іміджу, механізмів його впливу та впровадження у спортивну діяльність. Теоретичні передумови вивчення проблеми іміджу у зарубіжній та вітчизняній науці пов'язані з такими напрямками досліджень як психологія вивчення образу з точки зору психології міжособистісного сприйняття та міжособистісної перцепції (Г.М. Андрєєва), психологія взаємодії та спілкування, (О.Н.Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, 1975), психологія впливу (В.В. Москаленко, 2007), та відображеної суб'єктності (В.О. Петровський, 1996), теорії функціональних психологічних систем та адаптації (П.К.Анохін, 1973). В рамках цих концепцій професійне спілкування та взаємодія тренера і спортсмена розглядається як діяльність, а саме суб'єкт-суб'єктна взаємодія в комунікативній педагогічній системі (О. Молоканов,

1995). Взаємодія суб'єктів з точки зору концепцій соціального впливу та соціального пізнання розглядається у зв'язку з поняттями: Я-концепція, Я-образ (Кулі, 1912; Мід, 1934; Роджерс, 1951) та образ іншої людини [1;7;8]. Міжособистісне сприйняття є необхідною складовою взаємодії. Момент взаємного пізнання (сприйняття) і його продукт як образ іншої людини так чи інакше включені в будь яке відношення, що пов'язує людей між собою (Г.М. Андреева, 2001). В соціальній психології, на відміну від загальної психології, імідж розглядається не з точки зору процесу сприйняття, а в контексті характеристик суб'єкта та об'єкта сприйняття в умовах реальної соціальної групи (Е.Б.Перельгіна, 2002). Актуальним та недостатньо вивченим в сучасній психології спорту та теорії спортивного тренування залишається питання взаємного впливу тренера і спортсмена. Вивчення сутнісних характеристик і виконуваних професійним іміджем функцій дозволило виявити основну теоретичну передумову формування іміджу спортивного тренера – завдяки спонукальній функції імідж може служити фактором підвищення результативності змагальної діяльності підопічних спортсменів.

Аналіз літературних джерел дозволив систематизувати механізми впливу іміджу на результативність спортивної діяльності, який ґрунтується на теоретичних положеннях та дослідженнях іміджу, його активності та функціональності. Імідж має певну функціональність з точки зору впливу на професійну діяльність. Теоретичний аналіз дозволив визначити наступну залежність: чим більше місце в професійній діяльності суб'єкта займає взаємодія і чим складніше форми цієї взаємодії, тим сильніше виражена залежність між іміджем суб'єкта і результативністю спільної діяльності (Г.Д. Бабушкин, 1985; Е.Б. Перельгіна, 2002; Е.В. Позднишев, 2000; Г.В. Проценко, 2010). Тренер є учасником спортивної діяльності, елементом комунікативної спортивно-педагогічної системи тренер-спортсмен (Е.Б. Перельгіна, 2002; Т.Н.

Бушуева, 2007; Т.В. Петровська, 2017). Таким чином, в формуванні іміджу беруть участь всі учасники взаємодії, як носій іміджу, так і суб'єкти сприйняття іміджу, в уяві яких виникає прообраз успішного іміджу (Петровська, 2016). Саме в цьому процесі і складається взаємозв'язок між досягненням соціально значущих цілей та іміджем. Отже в структурі іміджу як образу іншої людини відображаються: категоризація як приналежність до певної соціальної групи (спортивної команди) та соціальна роль в ній (тренер-наставник), соціальні очікування (очікування успіху), а також включає когнітивну, афективну та поведінкову складову особистості носія соціальної ролі, яка має своє емоційне забарвлення та ціннісно оціночне ставлення у суб'єкта сприйняття.

Спортивна команда є реальною соціальною групою, в якій здійснюється професійна діяльність в умовах високо інтенсивної інтерсуб'єктної взаємодії учасників. Приналежність до спортивної команди та роль тренера в ній для досягнення високого спортивного результату є категоріальною цінністю для спортсменів. Отже професійний імідж тренера, може вивчатись з точки зору його сприйняття як констатація (актуальний образ), як емоційно забарвлене ставлення, як інструментальна оцінка діяльності та з точки зору бажаної функціональності (ідеальний образ). Імідж тренера може розглядатись як фактор підвищення ефективності групової взаємодії в тому випадку якщо актуальний професійний імідж співпадає з очікуванням та ідентифікується з груповим успіхом та задоволеністю потреб спортсменів. Погоджуючись із визначенням професійного іміджу тренера Т.Н. Бушуєвої, як емоційно забарвленого психічного образу, нами було вперше введено визначення функціонального іміджу тренера. Під терміном «функціональний імідж» ми мали на увазі ефективний професійний імідж тренера як носія соціальної ролі важливою для успіху команди, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з командним і персональним спортивним успіхом, задоволеністю потреб

спортсмена і який здатний спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності.

Абсолютно новим у роботі є виділення складових професійного функціонального іміджу тренера з футболу. Проаналізувавши отримані результати експертних оцінок, ми виділили наступні структурні елементи, що характеризують імідж футбольного тренера: індивідуально-психологічні якості і характеристики; поведінку і взаємодію; соціальний статус і освіту; зовнішність; спеціальні знання і вміння. В свою чергу кожна з виділених структурних одиниць іміджу тренера розподіляється на підструктурні одиниці, схематично зображені на рисунку (рис. 6.1.).

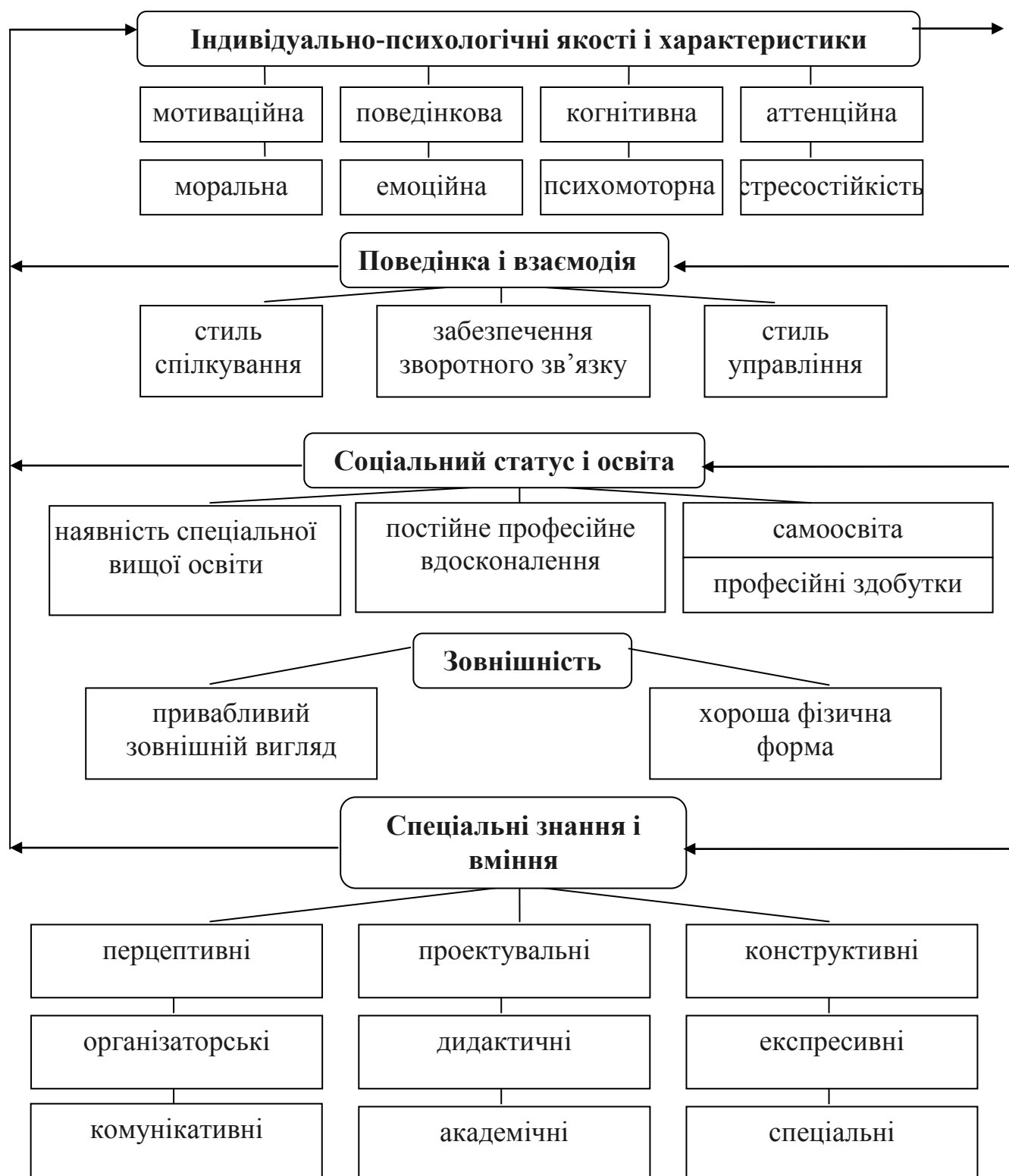

Рис. 6.1. Структура іміджу футбольного тренера

На основі аналізу проблеми дослідження було уточнено важливі складові формування іміджу спортивного тренера в процесі підготовки і здійснення професійної діяльності: а) імідж повинен обов'язково цілеспрямовано формуватися відповідно завдань ефективної змагальної діяльності;

б) необхідно, щоб імідж відображав уявлення про ідеальний (бажаний) образ тренера при наявності пріоритетних якостей, що мають інструментальне значення для психолого-педагогічного впливу;

в) слід передбачити можливість оперативного відображення в іміджі тренера вимог конкретної ситуації.

Отримані нами в результаті теоретичного аналізу та емпіричного дослідження змістовні складові та особистісні детермінанти професійного функціонального іміджу успішного тренера з футболу доповнюють та уточнюють дослідження функціонального іміджу тренера ігрових видів спорту (21; Г.В. Проценко, 2010):) (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

**Порівняльна характеристика детермінант іміджу ефективного
спортивного тренера з урахуванням рейтингу**

Детермінанти іміджу тренера ігрових видів спорту за рейтингом, Т.Н. Бушуева, 2007	Детермінанти іміджу тренера по футболу за рейтингом, Т.В. Петровская, А.И. Малиновський, 2016
Авторитет	Організаційні якості та відношення до діяльності
Поведінка в процесі змагань	Комунікативні якості та ставлення до спортсмена
Відношення до спортсмена	Моральні якості
Поведінка в процесі тренувань	Професіоналізм та рівень освіти
Вольові якості	Інтелект, когнітивні, атенційні якості
Лідерська поведінка	Мотивація
Комунікативні якості	Стресостійкість
Інтелект	Визнання і авторитет в спортивному середовищі
Моральність	Емоційні якості
Ставлення до спорту	Вольові якості
Ставлення до колег	Зовнішня презентабельність
Ставлення до себе	Педагогічні, дидактичні здібності
Зовнішність	Фізична форма і психомоторні якості

Отже, власні дослідження по виявленню змістовних характеристик, що детермінують професійний імідж спортивного тренера з футболу

підтверджують експериментальні дані, щодо тренерів ігрових видів спорту за наступними складовими: авторитет, комунікативні якості і ставлення до спортсмена, ставлення до діяльності, вольові якості, інтелект, моральні якості, зовнішність. Результати власних досліджень дозволили визначити ще такі складові: мотиваційний компонент, емоційний компонент, когнітивний компонент особистості тренера, що підтверджує і доповнює проведені нами теоретичні дослідження щодо соціально-психологічних складових іміджу спортивного тренера.

Абсолютно новим результатом наукового дослідження є розроблена анкета для вивчення функціонального та актуального іміджу тренера з футболу. За результатами експертних оцінок отримані характеристики професійного іміджу тренера по футболу (всього 601 характеристика), які методом контент аналізу текстових характеристик було узагальнено, структуровано і систематизовано за певними показниками, що дозволило сформувати авторську анкету для футболістів, що містить 108 характеристик функціонального іміджу тренера. Запропонована футболістам анкета методом семантичного диференціала дозволила вивчити особистісні детермінанти функціонального іміджу тренера по футболу при роботі з командами різного рівня, а також визначити ступінь прояву кожної іміджевої характеристики у свого тренера. Отримана тренером інформація дозволяє внести корективи в важливі характеристики, що формують функціональний професійний імідж.

Доповнено дані щодо динаміки прояву важливих якостей тренера в залежності від віку та кваліфікації спортсменів (В.В. Петровський, 1978; В.І.Воронова, 2001; Ю.А. Коломейцев, 2005; Н.Ю. Волянчук, 2006; Т.В. Петровська, 2015). З ростом професіоналізму і віку спортсмена, зменшується важливість складових показників іміджу тренера пов'язаних з характеристиками міжособистісного спілкування і, в той же час, важливість

набувають характеристики статусу, атрибутів зовнішньої успішності, психологічних і педагогічних умінь тренера (Л.Н. Рогальова, 2004; А.В. Родионов, 2004). Уточнено дані щодо кореляційної залежності між віком та стажем футболістів та особистісних якостей тренера важливих для формування дієвого іміджу (Е.В. Позднишев, 2003; Ю.Д.Ухшо, 2007; Г.В.Проценко, 2010). Тенденцію до прямої кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: авторитетність у спортивному та футбольному середовищі, перспективність та успішність тренерської діяльності, матеріальна забезпеченість, щасливий, фартовий, йому таланить, імпозантна зовнішність, прямолінійність та жорсткість, демократичність, знання з психології та застосування у тренерській діяльності, педагогічна майстерність, любить дітей та працює з молоддю.

Тенденцію до зворотної кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: прагнення перемоги, довірливість, комунікабельність, товариськість, турботливість, підтримка спортсмена у важку хвилину, уважність до спортсмена. Вперше визначені найбільш вагомі складові показників іміджу тренера, які є універсальними для спортсменів футболістів. За результатами емпіричного дослідження визначені найбільш вагомі характеристики для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу (в балах): користується повагою у спортивному та футбольному середовищі (2,6), професіонал в своїй справі (2,7); освічений (2,5); цілеспрямований, мотивований на результат (2,6); амбіційний (2,6); жадає перемоги (2,7); вміє організувати колектив (2,6); вміє надихати (2,6); вміє доступно донести інформацію спортсменам (2,6); знає методику навчання і тренування (2,5); любить дітей, працює з молоддю (2,5), зосереджений та уважний в процесі тренування та змагань (2,52), організований (2,48).

Визначені індивідуально психологічні особливості особистості тренера, які є детермінантами формування дієвого професійного іміджу та їх прояв при роботі з командами різного рівня та віку, можуть бути використані в процесі формуванні та корекції професійного іміджу тренера з футболу. Вперше розроблена технологія формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу та перевірена його ефективність.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

В процесі аналізу наукової літератури та отриманих експериментальних даних обґрунтована структурна модель професійно важливих якостей тренера з футболу. Структурна модель включає компоненти, що характеризують професійно важливі якості футбольного тренера: індивідуально-психологічні якості і характеристики; поведінку і взаємодію; соціальний статус і освіту; зовнішність; спеціальні знання і вміння. В свою чергу кожна з виділених структурних компонентів розподіляється на змістові характеристики, що в цілому складає модель професійно важливих якостей тренера з футболу. Кожна з виділених структурних компонентів в моделі професійно важливих якостей в свою чергу детермінована особистісними якостями та характеристиками особистості тренера, які були визнані важливими для ефективної тренерської діяльності та змагальної діяльності команди. До складу індивідуально-психологічних характеристик можна віднести наступні складові: мотиваційну; поведінкову; когнітивну; атенційну; моральну; емоційну; психомоторну; стресостійкість. Виявлені результати дозволили припустити, що цілеспрямована корекція особистісних якостей, що детермінують професійний імідж, може позитивно відбитися на процесі професійного вдосконалення тренера.

В результаті кореляційного аналізу нами не виявлено кореляційного сильного або середнього зв'язку між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників бажаної функціональності іміджу тренера, яку надали респонденти, що може свідчити про його універсальність. Тобто, можемо зазначити, що структурна модель професійно важливих якостей тренера з футболу певною мірою універсальна при роботі тренера зі спортсменами різного віку.

Нами з'ясовано про певну розстановку акцентів в якостях тренера при роботі з командами різних вікових категорій. З ростом професіоналізму і віку

спортсмена, зменшується важливість особистісних якостей тренера пов'язаних з характеристиками міжособистісного спілкування і, в той же час, важливість набувають характеристики статусу, атрибутів зовнішньої успішності, психологічних і педагогічних умінь тренера, якості його стресостійкості та емоційного налаштування: позитивно налаштований, життєрадісний оптиміст, почуття гумору, стресостійкий в процесі змагань, психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку. Між тим для спортсменів U-17, U-19, U-21 більшої ваги набувають характеристики спілкування тренера: відкритість та відвертість, доброзичливість, комунікабельність та турботливість, довірливість та терплячість, уважність до спортсмена. Для спортсменів юнацького віку більше місце займають якості тренера, що пов'язані з підтримкою особистості спортсмена, роллю наставника, орієнтація тренера на взаємодію та індивідуальний підхід до спортсмена. Порівняння професійно важливих характеристик тренерів різної професійної категорії, зокрема В та PRO в уявленні гравців, дозволило зробити висновок про відсутність суттєвих розбіжностей, що свідчить про універсальність обгрунтованої нами структурної моделі професійно важливих якостей тренера. Індивідуально психологічні якості тренера з футболу, які детермінують професійно важливі характеристики є універсальними для тренерів різних категорій при роботі з командами різного рівня та віку.

Запропонована та розроблена нами за допомогою професора Т.В.Петровської на основі аналізу та узагальнення експертних оцінок методика для діагностики професійно важливих якостей тренера з футболу може бути використана тренером для отримання інформації та корекції власного функціонального іміджу, який за результатами наукових досліджень впливає на результативність спортивної діяльності через такий механізм як задоволення від сумісної спортивної діяльності. За допомогою методики методом семантичного диференціала можливо оцінювати професійно важливі характеристики тренера (додаток Г).

Після математичної обробки результатів анкетування спортсменів нами були виділені важливі для тренерської діяльності особистісні якості тренера в уявленні спортсменів за наступними критеріями: низька вагомість якості або характеристики; помірна вагомість; середня вагомість; висока вагомість. До професійно важливих якостей високої значущості в уявленні всіх опитуваних спортсменів увійшли: користується повагою у спортивному та футбольному середовищі; професіонал своєї справи; освічений; цілеспрямований, мотивований на результат; амбіційний; жадає перемоги; вміє організувати колектив; вміє надихати; вміє доступно донести інформацію спортсменам; знає методику навчання і тренування; любить дітей, працює з молоддю; зосереджений та уважний в процесі тренування та змагань; організований, вимогливий. Отримані результати анкетування спортсменів за допомогою методики діагностики професійно важливих якостей тренера з футболу покладені в основу створення програми-тренінгу для тренерів з футболу.

Нами розроблена та запропонована технологія формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу. В сучасній теорії та практиці педагогіки та психології спорту актуальним стає технологічний підхід в системі освіти. Педагогічна технологія розробляється під конкретний педагогічний задум, в основі лежить певна ідея автора. Технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій і комунікацій вибудовується строго відповідно до цільових установок, мають форму конкретного очікуваного результату. Органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники та інструментарій вимірювання результатів діяльності. Розроблені нами педагогічні заходи щодо формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу представлені нами у вигляді технології, а саме, як система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань по формуванню уявлення про структуру, змістові складові та особистісні якості які формують професійний імідж. Запропонована нами технологія складається з трьох модулів. Перший модуль. Тема:

Структурні та змістові компоненти професійного іміджу тренера з футболу.
Другий модуль. Тема: Індивідуально психологічні детермінанти формування професійного іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня.
Третій модуль. Тема: Самоаналіз та оцінка власного професійного іміджу в команді.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що термін «імідж» до сьогодні не має однозначної теоретичної концепції, тому в науковій літературі досі співіснують різноманітні його визначення. Основними з них є такі: імідж – це надзвичайно яскраво, емоційно забарвлений образ чогось або когось, який склався в масовій свідомості і має характер стереотипу. Імідж – це особливий психічний образ, який сильно й певним чином впливає на емоції, поведінку та відносини особистості чи соціальної групи. Оскільки імідж – це емоційно забарвлений образ-уявлення, що дозволяє найбільш візуально проявляти особистісні та ділові якості людини, саме тому до професії тренера та до іміджу тренера суспільство висуває такі високі вимоги.

Імідж спортивного тренера в узагальненому вигляді визначається як цілеспрямовано сформований образ-уявлення, що має характер стереотипу і чинить емоційно-психологічний вплив на певних осіб. Відповідно такого трактування основного поняття і думок відомих вчених, визначена його психолого-педагогічна сутність, яка полягає в тому, що імідж як особливий психічний образ, цілісно відображає особистісно-професійні якості тренера. Професійний функціональний імідж тренера можна розглядати як емоційно забарвлений психічний образ-уявлення, який в сприйнятті спортсменів ідентифікується з груповим та персональним спортивним успіхом, із задоволеністю потреб та який здатен спонукати до підвищення результативності змагальної діяльності спортсменів.

2. Вивчення сутнісних характеристик і функцій, що їх забезпечує професійний імідж виявило основну теоретичну передумову формування іміджу спортивного тренера – завдяки спонукальній функції імідж може служити фактором підвищення результативності змагальної діяльності

підопічних спортсменів. На основі аналізу проблеми дослідження визначені важливі складові формування іміджу спортивного тренера в процесі підготовки і здійснення професійної діяльності: а) імідж повинен обов'язково цілеспрямовано формуватися відповідно завдань ефективної змагальної діяльності; б) необхідно, щоб імідж відображав уявлення про ідеальний (бажаний) образ тренера при наявності пріоритетних якостей, що мають інструментальне значення для психолого-педагогічного впливу; в) слід передбачити можливість оперативного відображення в іміджі тренера вимог конкретної ситуації.

3. Тренер як суб'єкт спортивної діяльності та взаємодії є носієм певних динамічних характеристик іміджу. Одними з головних характеристик професійного іміджу тренера є активність і функціональність, як здатність впливати на мотиви, вчинки, свідомість спортсменів, їх емоційний стан, впевненість в собі. В тому випадку, якщо актуальний професійний імідж збігається з очікуваним і ідентифікується з груповим успіхом і задоволеністю потреб спортсменів, імідж тренера може розглядатися як фактор підвищення ефективності групової взаємодії. Такий імідж забезпечує певну психологічну функціональність.

4. Визначені соціальні та психологічні чинники, що детермінують професійний імідж тренера, з урахуванням рейтингу: індивідуально-психологічні якості і характеристики, що забезпечують ефективність тренерської діяльності; характеристики, що відображають особливості поведінки і взаємодії; характеристики, що відображають узагальнені поняття про статус і професійну освіту; характеристики, що відображають сприйняття зовнішності тренера; спеціальні знання і вміння тренера.

До індивідуально психологічних якостей тренера, що детермінують формування іміджу відносяться: мотиваційні, поведінкові, когнітивні, аттенційні, емоційні, моральні, психомоторні і стресостійкість.

5. Найбільш вагомими характеристиками для формування позитивного дієвого професійного іміджу тренера при роботі із футболістами різного віку та стажу є (в балах): повага у спортивному та футбольному середовищі (2,6); професіонал в своїй справі (2,7); освіченість (2,5); цілеспрямованість, вмотивованість на результат (2,6); амбіційність (2,6); тяга до перемоги (2,7); вміння організувати колектив (2,6); вміння надихати (2,6); вміння доступно донести інформацію спортсменам (2,6); знання методики навчання і тренування (2,5); любов до дітей, праці з молоддю (2,5); зосередженість та уважність в процесі тренування та змагань (2,52); організованість (2,56).

6. Не виявлено кореляційного сильного або середнього зв'язку між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, яку надали респонденти, що може свідчити про його універсальність. Тенденція до прямої кореляційної залежності з віком та стажем гравців встановлена між наступними складовими показників іміджу тренера: авторитетність у спортивному та футбольному середовищі, перспективність та успішність тренерської діяльності, матеріальна забезпеченість, щасливий, фартовий, йому таланить, імпозантна зовнішність, прямолінійність та жорсткість, демократичність, знання з психології та застосування їх у тренерській діяльності, педагогічна майстерність, любить дітей та працює з молоддю. Тенденцію до зворотної кореляційної залежності з віком та стажем гравців мають наступні складові показники іміджу тренера: прагнення перемоги, довірливість, комунікабельність, товариськість, турботливість, підтримка спортсмена у важку хвилину, уважність до спортсмена.

7. Визначені розбіжності серед випробуваних команд U-17, U-19, U-21, ФК «Шахтар» у сприйнятті вагомих для спортсмена характеристик спілкування тренера. Для спортсменів ФК «Шахтар» характеристики спілкування не набувають вагомого значення. В діапазоні середньої значущості характеристики спілкування для них: доброзичливість, терплячість, суворість та вимогливість; інші якості мають помірне та низьке значення, натомість вагомого значення для них набувають якості стресостійкості та емоційного налаштування в структурі іміджу тренера (в балах): позитивно налаштований (2,4783), життєрадісний оптиміст (2,5652), почуття гумору (2,7391), стресостійкий в процесі змагань (2,7391), психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку (2,5652). З ростом професіоналізму і віку спортсмена, зменшується важливість складових іміджу тренера пов'язаних з характеристиками міжособистісного спілкування, значущості набувають характеристики статусу, атрибутів зовнішньої успішності.

8. Спеціальні знання й вміння тренера, які мають високу значущість для спортсменів всіх команд це: вміння доступно донести інформацію спортсменам, добре поставлена мова, знання методики навчання і тренування, допомога в становленні особистості спортсмена, грамотність як педагога, любов до дітей, праці з молоддю. Найбільш вагомими характеристиками для всіх команд є: вміння доступно донести інформацію спортсменам й організованість тренера. Організаційні якості та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера набувають різної значущості для спортсменів команд різного рівня. Порівняння організаційних якостей в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня дозволило визначити найбільш вагомі: для U-17 це амбіційність (2,6667); для U-19 це висока зацікавленість в діяльності (2,875); для U-21 це прагнення перемоги (2,8571); для ФК вищої ліги «Шахтар» це вміння надихати (2,9565).

9. Порівняння структурних та змістовних характеристик професійного функціонального іміджу серед тренерів різної категорії виявлена відсутність суттєвих розбіжностей, що свідчить про універсальність іміджу. Індивідуально психологічні якості тренера з футболу, які детермінують професійний функціональний імідж є універсальними для тренерів різних категорій при роботі з командами різного рівня та віку, але в структурі функціонального іміджу тренерів різної професійної категорії, зокрема В та PRO виявлені певні не значні розбіжності. В структурі спеціальних вмінь тренера категорії В вагоме місце займають якості тренера, що пов'язані з підтримкою особистості спортсмена, його як наставника, орієнтація тренера на взаємодію та індивідуальний підхід до спортсмена.

10. Розроблені педагогічні заходи щодо формування та корекції професійного іміджу тренера з футболу представлені нами у вигляді технології, яка складається з трьох модулів. Визначені індивідуально психологічні особливості особистості тренера, які є детермінантами формування дієвого професійного іміджу та їх прояв при роботі з командами різного рівня та віку, можуть бути використані в процесі формуванні та корекції професійного іміджу тренера з футболу. Отримані результати покладені в основу створення програми-тренінгу для тренерів з футболу та розробки практичних рекомендацій.

Перспектива подальших досліджень проблеми визначення найбільш вагомих факторів формування іміджу професійного тренера, полягатиме у розробці найбільш вдалих підходів до вивчення індивідуально-психологічних якостей тренерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альтшуллер АА. Суперменеджер: имидж и самопрезентация. М.: Феникс; 2004. 160 с.
2. Андреева ГМ. Психология социального познания. М.: Аспект Пресс, 2000. 288 с.
3. Андреева ГМ. Социальная психология. М.: Аспект Пресс, 2001, 363 с.
4. Андреева ЮВ. Взаимосвязь профессиональных и личных качеств имиджа руководителя. М.: «Юникс», 2006. 212 с.
5. Анохин ПК. Очерки по физиологии функциональных систем. М.: Наука, 1973, 170 с.
6. Антонова ЗО. Психологічні особливості іміджу сучасного педагога у ВНЗ. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологія. 2015; (2).
7. Атаманов ВД. Размышление о профессии преподавателя физического воспитания и тренера. Теорія і практика фізичного виховання. 2003; (2): 153–9.
8. Бабушкин ГД. Специфика деятельности тренера. Омск: ОГИФК; 1985. 68 с.
9. Бакулина ЕД. Подготовка тренерских кадров в высшем учебном заведении и формирование имиджа тренера. Имидж образования вызовы современного мира материалы первой международной конференции. Под научной редакцией проф. Е.А. Петровой. 2015; 33–37.
10. Балабанова ЛВ, Сардак ОВ. Організація праці менеджера. К.: ВД «Професіонал»; 2004. 304 с.
11. Бальсевич ВК. Научное обоснование инновационных преобразований в сфере физической культуры и спорта. Теория и практика физической культуры. 2004; 1: 10-6.

12. Бегидова СН. Теоретические основы профессионально-творческого развития личности специалиста физической культуры и спорта. Москва-Майкоп; 2001. 155 с.
13. Белинская ЕП, Жичкина АЕ. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты. Образование и информационная культура. 2000; 5 (7): 395-431.
14. Белинская ЕП, Жичкина АЕ. Стратегии самопрезентации в Интернет и их связь с реальной идентичностью [Интернет]. 2004. Доступно на: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/strategy>.
15. Белоцерковец ЕА, Карпов ВЮ. Особенности подготовки специалистов в сфере физической культуры в современных условиях. Физическая культура, спорт, наука и практика. 2008; 3: 51-4.
16. Бех І.Д. Категорія становлення в контексті розвитку «Образу Я» особистості. Педагогіка і психологія. 1992; 3: 9-21.
17. Бинецкий АЕ. Паблик рилейшнз. Защита интересов и репутации бизнеса: Учебно-практическое пособие - М.: ИКФ «ЭКМОС»;; 2003. 307 с.
18. Бодалев АА. Столин ВВ, Аванесов В. Общая психодиагностика – СПб.: Речь; 2000. 438 с.
19. Браун Л. Имидж - путь к успеху СПб.:ЛТД; 1996. 189 с.
20. Бурлачук ЛФ. Психодиагностика личности К.: Здоров'я; 1989. 164 с.
21. Бушуева ТН. Формирование имиджа спортивного тренера как фактора результативности соревновательной деятельности [автореферат]. Челябинск: Уральский государственный университет физической культуры. 2007. 23 с.
22. Вемъ А. Имидж – путь к успеху. СПб.: Питер; 2010. 160 с.
23. Волков ИП. Очерки спортивной акмеологии– СПб: БПА; 1998. 126 с.
24. Волосова ЕБ. Имидж спортивного тренера как фактор эффективности его профессиональной деятельности. X Областная научно-практическая конференция студентов, магистрантов, аспирантов и молодых

ученых: Актуальные проблемы развития физической культуры и спорта в Восточной Сибири: Материалы конгресса: Тез. док. Иркутск, 2017. с. 399–403.

25. Волянюк НЮ. Психологічні засади професійного становлення тренера- викладача [автореферат] Київ: Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. 2006. 34 с.

26. Воронова ВИ. Психологическое сопровождение спортивной деятельности в футболе. К.: ФФУ. 2001. 136 с.

27. Ганюшкин АД. К вопросу о технологии психологической подготовки спортсмена. Психологические аспекты подготовки спортсменов. 1980; 1: 3-9.

28. Гильманов СА. Структура имиджа и способы его функционирования. Имиджелогия-2006: актуальные проблемы социального имиджмейкинга: Материалы Четвертого Международного симпозиума по имиджелогии. М.: РИЦ АИМ; 2006. с. 55–9.

29. Гогунев ЕН, Мартыанов БИ. Психология физического воспитания и спорта. М: Академия; 2004. 288 с.

30. Горбунов ГД. Психопедагогика спорта..М.:ФиС; 1986. 208 с.

31. Горчакова ВГ. Имидж: розыгрыш или код доступа?. Ростов-на-Дону: Феникс; 2011. 252 с.

32. Горчакова ВГ. Прикладная имиджелогия.Ростов-на-Дону: Феникс; 2010. 478 с.

33. Гуревич ПС. Приключения имиджа: технология создания телевизионного образа и парадоксы его восприятия. Москва: Искусство;1991. 221 с.

34. Денисюк СГ. Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації [дисертація] Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова; 2007. 209 с.

35. Деркач АА, Соловьев ИО. Акмеологическая среда высшей школы: Монография. Воронеж: Научная книга; 2007. 131 с.

36. Деркач АА, Степнова ЛА. Развитие аутопсихологической компетентности государственных служащих. М.: РАГС; 2003. 295 с.
37. Духвалова МП, Наумова МЕ, Глаз ИА. Имидж продажи: пособие для тренеров и менеджеров по продажам. М.: Генезис; 2017. 112 с.
38. Железнякова МЕ, Рулева ЕФ, Соболева АО. Состояние психической готовности к соревнованию как переживание. В: Материалы 13 Междунар. науч.-практ. конф. психологов физ. культуры и спорта «Рудиковские чтения». – М. : РГУФКСМиТ; 2017. с. 33-7.
39. Жижина МВ. Имидж личности в виртуальной реальности. В: Петрова ЕА, редактор. Запад-Восток: имиджевый диалог. Т. 1, Материалы 11-го Междунар. симпозиума по имиджелогии; 2013 Май 16-17; Берлин. Берлин: West-Ost-Verlag; 2013. с. 90-4.
40. Жмарев НВ. Системный подход и целевое управление в спорте. Київ: Здоров'я; 1984. 144 с
41. Жмарев НВ. Управленческая и организаторская деятельность тренера. Київ: Здоров'я; 1986. 128 с.
42. Загайнов Р. Проклятие профессии. Москва: Смысл; 2001. 572 с.
43. Загвязинский ВИ. Теория обучения: современная интерпретация: учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. заведений 2-е изд., испр.: Москва: Академия; 2004. 192 с.
44. Зубарев ЮА, редактор. Социально-педагогические технологии подготовки спортивных менеджеров и специалистов для сферы физической культуры и спорта: монография. Волгоград: ФГБОУ ВПО «ВГАФК»; 2015. 350 с.
45. Зеер ЭФ. Психология профессий. Москва: Акад. проект; Екатеринбург: Деловая книга; 2003. 229 с.
46. Ильин ЕП. Психология спорта. Санкт-Петербург: Питер; 2008. 110 с.

47. Ихсангалиева Г.К. Когнитивное картирование формирования имиджа. [Интернет]. 2010 [цитовано 2017 Лют.] Доступно на: http://www.rusnauka.com/25_WP_2010/Philologia/71005.doc.htm.

48. Кабаченко Т.С. Методы психологического воздействия. Москва: Пед. общ-во России; 2000. 539 с.

49. Калюжный А, Имидж учителя как социально-психологический феномен. Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан. 2006; (2): 79-84.

50. Карпов В, Доманина Н, Проблемы профессионального образования в сфере физической культуры и пути интеграции в европейское образовательное пространство. Известия Сочинского государственного университета. 2009; (1):110 -7.

51. Карпов В, Лапина Н, Бакулина Е, Формирование компетентности специалиста на основе инновационных подходов к преподаванию учебной дисциплины «Теория и методика физической культуры». Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта».2015 ;11(129):121-6.

52. Карпов В.Ю. Управление воспитанием студентов с использованием средств физической культуры и спорта [автореферат]. Самара: Самарский государственный педагогический университет. 2005. 39 с.

53. Карпов В, Августимова О, Еремин М, Имидж образования – вызовы современного мира. Современный взгляд на подготовку спортивного менеджера. мат - лы первой международной конференции; 2015. Москва: Рязань; 2015, с. 85 - 90.

54. Климов Е.А., Психология профессионального самоопределения. Москва: Издательский центр «Академия»; 2010. 24 с.

55. Коломойцев Ю.А. Социально-психологический климат спортивного коллектива: структура и пути оптимизации [диссертация]. Минск; 2001. 208 с.

56. Королько В.Г. Паблік рилейшнз: Наукові основи, методика, практика. Київ: Скарби; 2001. 400 с.

57. Корх АЯ. Тренер: деятельность и личность. Москва:Терра-спорт; 2000. 120 с.
58. Костиков В. Имидж спортивного тренера: инструменты и методы конструирования. Медиаальманах. 2017; (4): 110-8.
59. Костюкевич ВМ. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки. Монография: 2-изд.: Киев: КНТ. 2016. 683 с.
60. Криксунова И. Создай свой имидж.Санкт-Петербург: Лань, 1997. 176 с.
61. Крылов ЕЮ. Формирование тактик целенаправленной самопрезентации у студентов в виртуальной среде [автореферат]. СПб.; 2012. 22 с.
62. Лао Цзы Дао Дэ Цзин. Древнекитайская философия. М.: Мысль; 2003. с. 12.
63. Лебедев ВИ. Этапы психической адаптации в измененных условиях существования. Вопросы психологии. 1980;(4):50-9.
64. Леонтьев АН. Деятельность, сознание, личность. М.: Политиздат; 1975. 304 с.
65. Ложкин ГВ, Волянюк НЮ. Акмеологический инвариант профессионализма тренера. Спортивный психолог. 2004;(2):27-39.
66. Ложкин ГВ. Слагаемые имиджа спортсмена [Интернет]. 2003. Доступно: [http: 2155992-pall.html](http://2155992-pall.html)
67. Ложкин Г, Позднышев Е. Психология имиджа в спорте. Наука в олимпийском спорте. 2001;(2):25-32.
68. Ломов БФ, Швырков ВБ, Шевченко ДГ. Теория функциональных систем в физиологии и психологии. М.: Наука; 1978. 370 с.
69. Битч Дж, Чедвик С. Маркетинг спорта: пер. с англ. М.: Альпина Паб- лишерз; 2010. 706 с.
70. Маркин ВН. «Я» как личностная характеристика государственного служащего. Имидж госслужбы. М.: РАГС; 1996. с. 123-42.

71. Маркова АК. Психология профессионализма. М.: Междун. гуманитар. фонд «Знание»; 1996. 308 с.
72. Малиновский А, Петровская Т. Личностные детерминанты формирования функционального имиджа тренера по футболу при работе с командами разного уровня. Наука в олимпийском спорте. 2018;(1):66-72.
73. Малиновський АІ. Організованість та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія: Наук.-пед. проблеми фіз. культури. 2018;1(95):36-40.
74. Малиновський АІ, Петровська ТВ. Соціально психологічні складові в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. Молодіжний наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Серія: Фізична культура і спорт. 2017;():
75. Малиновський АІ, Петровська ТВ. Спеціальні вміння в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. Молодіжний наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Серія: Фізична культура і спорт. 2017;(27):205-9.
76. Малиновський АІ, Петровська ТВ. Особистісні детермінанти іміджу успішного тренера з футболу. Молодіжний наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Серія: Фізична культура і спорт. 2016;(23):132-8.
77. Махов АС, Карпов ВЮ, Августимова ОС. Формирование личностных качеств спортивного менеджера в образовательном процессе вуза. В: Психолого-педагогическое сопровождение личности в образовании: союз науки и практики: сб. ст. 3-й Междунар. науч.-практ. конф. М.; 2015. с. 244-8.
78. Мельник ЕВ, Силич ЕВ, Кухтова НВ. Психология тренера: теория и практика. Витебск: ВГУ им. П.М. Машерова; 2014. 55 с.
79. Молоканов МВ. Двухмерное пространство моделей коммуникативного взаимодействия. Вопросы психологи. 1995;(5):51-9.
80. Москаленко ВВ. Психологія соціального впливу. К.: Центр учбової. літ.; 2007. 447 с.

81. Мічуда А. Імідж тренера в системі маркетингу фізкультурно-оздоровчих послуг. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2002;(1):105-9.
82. Наумова СА. Имиджелогия. Томск: Изд-во Томск. политех. ун-та; 2004. 116 с.
83. Наумова ТА. Образ «Я» интернет-зависимых и интернет-независимых социальных агентов в виртуальном пространстве [автореферат]. Ижевск: Удмуртский гос. ун-т; 2007. 22 с.
84. Николаенко ВВ. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства: монография. К.: Саммит-книга; 2014. 336 с.
85. Николаев АН. Психологическая специфика деятельности тренера ДЮСШ. Физическая культура. 2003; (4): 28-31.
86. Носов В. Психологический настрой команды – важнейший элемент тренировочного процесса. Футбол-профи. 2006; 3 (4):4-9.
87. Омаров АМ. Социальное управление. Некоторые вопросы теории и практики. М.: Мысль; 1980. 266 с.
88. Панасюк АЮ. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники. 2-е изд., стереотип. М.: Омега-Л; 2008. 266 с.
89. Панасюк АЮ. Как убеждать в своей правоте: современные психотехнологии убеждающего воздействия. М.; 2001. 312 с.
90. Пантелеева ГВ. Самопрезентация личности как фактор успешности деятельности тренеров-женщин [диссертация]. СПб.: ФГОУВПО «Санкт-Петербургский гос. ун-т физ. культуры»; 2010. 213 л.
91. Перелыгина ЕБ. Психология имиджа. М.: Аспект Пресс; 2002. 223 с.
92. Петрова ЕА. Имиджелогия: избранные труды: монография. М.: Ред.-издат. Центр Акад. имиджелогии; 2011. 192 с.
93. Петрова ЕА, Шкурко НМ. Имидж учителя в современной России. М.; 2006. 101 с.

94. Петровский ВА. Личность в психологии: Парадигма субъективности. Ростов-на-Дону: Феникс; 1996. 512 с.
95. Петровский ВВ. Организация спортивной тренировки. К.: Здоров'я; 1978. 95 с.
96. Петровская ТВ. Имидж спортивного тренера как феномен межличностного взаимодействия. В: Материалы междунар. науч. конгр.: Спорт. Олимпизм. Здоровье. 2016 Окт 5-8; Кишинев. Кишинев; 2016. Т. 1. с. 283-7.
97. Петровська ТВ. Майстерність спортивного педагога: навч. посібник. К.: Олімпійська літ.; 2015. 184 с.
98. Петровская Т, Малиновский А. Социально-психологические составляющие функционального имиджа тренера по футболу. Наука в олимпийском спорте. 2017;(2):39-44.
99. Петровская ТВ, Малиновский АИ. Личностные детерминанты имиджа успешного тренера по футболу. В: Материалы междунар. науч.-метод. конф. «Инновации в образовании и науке»; 2017 Нояб 21-22; Алматы. Алматы; 2017. Ч. 1. с. 279-83.
100. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Соціально психологічні складові іміджу спортивного тренера як суб'єкта спортивної діяльності. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія: Наук.-пед. проблеми фіз. культури. 2016;4(74):74-7.
101. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Соціально психологічні складові іміджу тренера з футболу як суб'єкта спортивної діяльності. Науковий часопис. 2017;3 (7):135-44.
102. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Структура функціонального іміджу успішного тренера з футболу. Молодіжний наук. вісник Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Серія: Фізична культура і спорт. 2016;(22):132-9.
103. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Творчість та індивідуальний стиль як детермінанти професійного становлення спортивного тренера. Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія: Наук.-пед. проблеми фіз. культури. 2016;6 (76):88-91.

104. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Технологія формування іміджу успішного тренера з футболу. В: Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи, 2-ї Всеукр. наук.-практ. конф. 2016 Листоп 24; Полтава. Полтава: Полтав. НТУ ім. Ю. Кондратюка; 2016. с. 42-4.
105. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Соціально психологічні складові функціонального іміджу тренера з футболу. В: Матеріали 19-ї Міжнар. конф. «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» 2016 Жовт 27-28; Переяслав-Хмельницький. Переяслав-Хмельницький: ДПУ ім. Гр. Сковороди; 2016; Вип. 19. с. 455-6.
106. Пищулин НП. Политическое лидерство и электоральный процесс Политологические исследования. 1998;(5):144-53.
107. Платонов ВН, Гуськов ВН. Олимпийский спорт. К.: Олимпийская літ.; 1994. Т 1. 496 с.
108. Позднышев Е. Имидж спортсмена как фактор его результативности. В: Олімпійський спорт і спорт для всіх проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації: тези доп. 4-го Міжнар. наук. конгр. 2000 Трав 16-19; Київ. Київ; 2000. 702 с.
109. Позднышев ЕВ. Имидж спортсмена: пабликрилейшнз в спорте. К.: ЧПП; 2003. 106 с.
110. Почепцов ГГ. Имиджелогия: теория и практика. Киев: Изд-во СП «АДЕФ- Украина»; 1998. 390 с.
111. Почепцов ГГ. Имиджелогия. М.: Изд-во «Реал-Бук»; 2007. 698 с.
112. Почепцов ГГ. Профессия: имиджмейкер. СПб.: Алетейя; 2001. 256 с.
113. Правдов МА, Корнев АВ, Павлюк НБ, Правдов ДМ. Формирование профессиональных компетенций у студентов факультета физической культуры педагогического вуза на основе проведения конкурсов профессионального мастерства. Современные исслед. социальных проблем. 2012; 9: (17).
114. Прохоров ВН. Педагогическая позиция тренера как воспитателя. Вопросы становления и самореализации специалиста: психо-пед. аспект.

В: Материалы межвуз. научно-практ. конф. СПб.: ГАФК им. П.Ф. Лесгафта; 1997. с. 27-9.

115. Проценко ГВ. Стиль спілкування тренера як фактор успішності сумісної діяльності спортивної команди [автореферат]. К.; 2010. 20 с.

116. Футин ВН, Шепель ВМ, Титова НС и др. Прикладная имиджелогия: учеб.-метод. пособ. М.: МУБиУ; 2005. 357 с.

117. Родионов АВ, редактор. Психология спорта высших достижений. М.: ФиС; 1979. 144 с.

118. Удальцова МВ, редактор-составитель. Психология управления: курс лекций. Новосибирск: Изд-во НГАЕ У; М.: ИНФРА-М; 1999. 150 с.

119. Петровский АВ, Ярошевский МГ, редакторы. Психология: словарь. 2-е изд., испр. и доп. М.: Политиздат; 1990. 494 с.

120. Решетень ИН, Кобер ИХ, Прохорова МВ. Основы педагогического мастерства тренера: учеб. пособ. Малаховка: МОГИФК; 1986. 56 с.

121. Рогалева Л. Влияние спортивной деятельности на личность юного спортсмена в зависимости от установок тренера. Спортивный психолог. 2004;(1):54-8.

122. Родионов АВ. Психология физического воспитания и спорта. М.: Академический проект; 2004. 570 с.

123. Рябикина ЗИ. Психология имиджа: проблемы и перспективы [Интернет]. Доступно: <http://www.follow.ru/article/347>

124. Скрипаченко ТВ. Імідж керівника: поняття та його вживання. В: Психологія: зб. наук. пр. НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2000;3(10):301-5.

125. Скрипаченко ТВ. Соціально-психологічний імідж сучасного керівника [автореферат]. К.; 2001. 19 с.

126. Соловйов Е. Імідж ділової людини. Освіта і управління. 2008;(6):26-8.

127. Степанова ОН. Имидж: понятие, компоненты, основные функции. Научный поиск. 2016;(1):64-9.

128. Сухотерин Л, Юдинцев И. Формирование спортивной репутации. Пресс-служба. 2006;(12):30-6.
129. Труднев АВ. Личность тренера как ведущее условие модернизации педагогического образования. В: Материалы междунар. науч. конф. психологов спорта и физ. культуры «Рудиковские чтения». М.; 2004. с.103-5.
130. Тукачев Ю. Критерии оценки профессиональной пригодности субъекта труда [Интернет]. Доступно: [http:// flogiston.ru/articles/labour/profprigod](http://flogiston.ru/articles/labour/profprigod)
131. Туник ЕЮ. Педагогическое мастерство преподавателя физического воспитания. Педагогіка, психологія і мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту. 2008;(6):156-8.
132. Ушхо ЮД. Формирование основ авторитета тренера-преподавателя в процессе профессиональной подготовки (на примере футбола) [автореферат]. Майкоп; 2007. 24 с.
133. Феофанов ОА. Реклама: новые технологии в России. СПб.: Питер; 2001. 384 с.
134. Феофанов О. США: реклама и общество. М.: Экономика;1974. 252 с.
135. Футин ВН. Имидж – стратегия. В: Шепель ВМ. Имиджелогия. Как нравится людям. М.: Народное образование; 2002. 345 с.
136. Хакунов НХ. Авторитет тренера профессионального футбольного клуба. В: Материалы регион. науч.-практ. конф. Краснодар; 2004. с. 6-11.
137. Хейдер Д. Дао лидера. СПб.: Марга; 1996. 44 с.
138. Холодов ЖК. Теория и методика физического воспитания и спорта: учеб. пособ. М.: Академия; 2000. 480 с.
139. Хуртенко ОВ. Структура професійного іміджу молодого педагога та фактори, що впливають на його формування. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017;(21):194-203.
140. Черёмушникова ИК. Имидж как смысловая реальность культуры. Волгоград: Изд-во ВолгМУ; 2010. 300 с.

141. Чепик ВД. Исследование независимой оценки качества профессионального образования в сфере туризма. В: Образование. Наука. Культура: сб. тр. науч.-практич. конф.. Гжель: ГГХПИ; 2014. с. 361-2.
142. Швалб ЮМ. Психологические формы фиксации жизненного опыта. Актуальні проблеми психології. Психологічна герменевтика. 2005; 2:14-21.
143. Шепель ВМ. Имиджелогия. М.: Экономика; 1996. 398 с.
144. Шепель ВМ. Имиджелогия. Секреты личного обаяния. 2-е изд, перераб. и доп. М.: Культура и спорт, ЮНИТИ; 1997. 382 с.
145. Шкардун ВД, Ахтямов ТМ. Оценка и формирование корпоративного имиджа предприятия. Маркетинг в России и за рубежом. 2001;(3):68-77.
146. Юдинцев И. Репутационный менеджмент в спорт. Пресс-служба. 2005;(11):5-8.
147. Электронный журнал – Методология изучения имиджа как социально-психологического феномена – Режим доступа: http://psyjournals.ru/psyedu_ru/2011/n1/39946_full.shtml – назва з екрану
148. Abraham A, Collins D. Declarative and procedural knowledge assessment in novice and intermediate coaches. J Sports Sci. 1998;16 (1):70.
149. Body Image In Sport - An Update From Sports Coach UK. – Режим доступа: <http://www.sportscoachuk.org/node/252413>
150. Côté J, Baker J, Abernethy B. From play to practice: a developmental framework for the acquisition of expertise in team sport. In: Starkes J, Ericsson KA, editors. Expert performance in sports: advances in research on sport expertise. Human Kinetics; Champaign, IL: 2003. pp. 89 – 114.
151. Côté J, Gilbert W. An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. Int J Sports Sci Coaching. 2009;4: 307 – 323.
152. Cushion C, Armour K, Jones R. Coach education and continuing professional development: experience and learning to coach. Quest. 2003;55:215–230.

153. Jones R, Armour K, Potrac P. Constructing expert knowledge: a case study of a top-level professional soccer coach. *Sport Educ Soc.* 2003;8 (2):213–229.
154. Memmert D, Roth K. The effects of non-specific and specific concepts on tactical creativity in team ball sports. *J Sports Sci.* 2007; 25 (12):1423–1432. [Pub Med]
155. Papacharissi Z. The Presentation of Self in Virtual Life: Characteristics of Personal Home Pages http://tiger.uic.edu/~zizi/Site/Research_files/PresentationInVirtualLife.pdf 28. Kelly P. Human Identity Part 1: Who are you? <http://www-home.calumet.yorku.ca/pkelly/www/id1.htm>
156. Tajfel H. Differences among social groups: Student the social psychology of inter group relations. / H. Tajfel. – L.: 1978. – Academic Press. p. XV.
157. The Importance of Sports Performance Factors and Training Contents From the Perspective of Futsal Coaches – Режим доступу: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3827762/> – назва з екрану.
158. Vaeyens R, Lenoir M, Williams A, Philippaerts R. Decision-making skill and visual search behaviour in soccer: Practical implications for training and coaching. *J Sports Sci Med Suppl.* 2007;10 : 62–63.
159. Young K. What makes the Internet Addictive: potential explanations for pathological Internet use. / Paper presented at the 105th annual conference of the American Psychological Association, August, 1997, Chicago, IL <http://www.pscw.uva.nl/sociosite/psyberspace.html>
160. Adler A. Understanding human Nature. New York: Garden City Publ. Co.; 1927. 287 p.
161. Allport GW. Personality: a psychosocial interpretation. New York: Holt; 1937. 588 p.
162. Ammon RJr. The globalization of sport : Preparing sport managers for the 21st century. *International J of Sport Management.* 2000;1:151-3.
163. Andersen MB. Sport psychology in practice. Melbourne, Australia: Human Kinetics; 2005. 338 p.

164. Anshel M. Sport psychology : From theory to practice. Scottsdale, AZ: Gossuch Scarisbrick; 1990.
165. Benson PL, Karabenic SA, Lerner RM. Pretty pleases : The effects of physical attractiveness on race, sex, and receiving help. *Journal of Experimental Social Psychology*. 1976;12:409-15.
166. Bowditch JL., Buono AF. A Primer on Organizational Behavior. New York: John Wiley & Sons; 1994:70-5.
167. Burns JM. Leadership. New York: Harper & Row; 1978. 532 p.
168. Chaiken S. Communicator physical attractiveness and persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1979;37:1387-97.
169. Chelladurai P. Leadership in sports : A review. *Journal of Sport Psychology*. 1990;21:328-54.
170. Conger JA. Inspiring others : The language of leadership. *Academy of Management Executive*. 1991;5(1):31-45.
171. Cucui GG, Cucui IA. Research on the management of sports organizations. *Procedia. Social and behavioral sciences*. 2014;140:667.
172. Dale G, Scott C. 101 Teambuilding activities : ideas every coach can use to enhance teamwork, communication and trust. Durham, NC: Excellence in Performance; 2004. 141 p.
173. DuBrin AJ. Personal magnetism : Discovering your own charisma and learn to charm, inspire, and influence others. New York; Amacom: 1997. 208 p.
174. Eagly AH, Ashmore RD, Makhijani MG, Longo LC. What is beautiful is good, but... : A meta-analytic review of research on the physical attractiveness stereotype. *Psychological Bulletin*. 1990;110:109-28.
175. Ferguson A. My Autobiography. London: Hodder & Stoughton; 2013. 238 p.
176. Fiedler F. A theory of leadership of effectiveness. New York: McGraw-Hill; 1967. 310 p.
177. Gardner WL, Avolio BJ. The charismatic leadership: A dramaturgical perspective. *Academy of Management Review*. 1998;23:14-31.

178. Gladden J, Funk D. Developing an understanding of brand associations in team sport: empirical evidence from consumers of professional sport. *Journal of Sport management*. 2012;16:64.
179. Harris N. Ferguson will never talk to the BBC again. *The Independent*. 2007 September 5.
180. Henley M. Status and sex: some touching observations. *Bulletin psychonomic society*. 1973;2:91-93.
181. Jones EE. *Interpersonal Perception*. N-Y: Wipf and Stock Publishers; 1990. 168 p.
182. Leary T. *Interpersonal diagnosis of personal*. N-Y: Wipf and Stock Publishers; 2004. 538 p.
183. Lidor R, Henschen K, et al. *The psychology of team sports*. Fitness information technology. Morgantown: WV; 2003. 278 p.
184. Mark RB, Mark AE. *Group dynamics in exercise and sport psychology : Contemporary themes*. London; New York: Routledge; 2008. 256 p.
185. Masteralexis LP, Barr CA, Mary A. Hums MA, editors. *Principles and practice of sport management*. 2nd ed. Jones & Bartlett Publishers; 2005. 610 p.
186. Nahavandi A. *The art and science of leadership*. New Jersey: Prentice-Hall; 1997. 416 p.
187. Nur YA. Charisma and managerial leadership : The gift that never was. *Business Horizons*. 1998;41(4):19-26.
188. Parks JB, Quaterman J, Thibault L, editors. *Contemporary sport management*. 3-rd ed. Champaign, 111: Human Kinetics; 2006. 508 p.
189. Perls F, Hefferline RE, Goldman P. *Gestalt therapy: excitement and growth in the human personality*. New York: Gestalt Journal Press; 1951. 481 p.
190. Rushall B, Siedentop D. *The development and control of behavior in sport and physical education*. Philadelphia: Lea and Febiger; 1972. 238 p.
191. Sampson E. *The image factor. A guide to effective self-presentation for career enhancement*. London. 1994. 235 p.

192. Singer RN, Murphey M, Tennent LK. Handbook of research on sport psychology. New York: Macmillan; 1993. 493 p.
193. Sophia J, David L, editors. Social psychology in sport. USA: Human Kinetics; 2007. 354 p.
194. Steyrer J. Charisma and the archetypes of leadership. Organisation studies. 1998;19:807-828.
195. Stogdill RM. Handbook of Leadership. N.-Y.: Free Press; 1974. 605 p.
196. Sullivan HS. The interpersonal theory. New York: Tavistock; 1953. 394 p.
197. Taylor J, Gregory W. Applying sports psychology. Four perspectives. USA: Human Kinetics; 2005. 320 p.
198. Teodorescu S, Urzeala C. Management tools in sport performance. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2013;81:87–89.
199. Tichy NM, Devanna MA. The transformational leader. New York: John Wiley & Sons; 1990. 336 p.
200. VanderZwaag, H.J. Policy development in sport management. 2-nd éd. Westport, CT: Praeger. 1998. p. 35-41.
201. Vealey R. Sport personality : A paradigmatic and methodological analysis. Journal of Sport and Exercise Psychology. 1989;11:216-35.
202. Wahlstrom BJ. Perspectives on Human Communication. Dubuque: Wm. C. Brown Publishers; 1992. 398 p.
203. Witkin HA, et al. Personality through perception. New York: Harper; 1954. 571 p.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані у 15 наукових працях, з них 9 статей представлено у фахових виданнях України (5 включено до міжнародної наукометричної бази); 1 публікація у зарубіжному виданні, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus; 4 публікації апробаційного характеру; 1 публікація додатково відображає наукові результати дисертації.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Петровська Т, Малиновський А. Соціально-психологічні складові іміджу спортивного тренера як суб'єкта спортивної діяльності. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;4(74):74-7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі літературних наукових джерел, узагальненні, систематизації даних, визначенні мети та завдань дослідження. Внесок співавтора – в консультації щодо методологічних засад вивчення проблеми іміджу в спорті.*

2. Петровська Т, Малиновський А. Творчість та індивідуальний стиль як детермінанти професійного становлення спортивного тренера. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2016;6(76):88-91. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі літературних наукових джерел, узагальненні, систематизації даних. Внесок співавтора – в консультації щодо концепції визначення детермінант іміджу спортивного тренера в процесі професійного становлення.*

3. Петровська Т, Малиновський А. Структура функціонального іміджу успішного тренера з футболу. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне

виховання і спорт. 2016;22:132-9. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні, структуризації результатів самостійно проведеного констатувального експерименту. Внесок співавтора – у допомозі при систематизації відповідей респондентів за певними показниками.*

4. Малиновський А, Петровська Т. Особистісні детермінанти іміджу успішного тренера з футболу. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2016;23:132-8. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні змістових характеристик іміджу. Внесок співавтора – у консультуванні при систематизації особистісних детермінант іміджу.*

5. Петровская Т, Малиновский А. Социально-психологические составляющие функционального имиджа тренера по футболу. Наука в олимпийском спорте. 2017;2:39-44. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні мети та завдань дослідження; узагальненні та систематизації даних, отриманих у результаті самостійно проведеного констатувального експерименту. Внесок співавтора – в допомозі у структуризації експериментальних даних.*

6. Малиновський А, Петровська Т. Спеціальні вміння в структурі іміджу тренера з футболу під час роботи з командами різного рівня. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2017;27:205-8. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у систематизації спеціальних умінь тренера. Внесок співавтора – у консультуванні при складанні структури спеціальних умінь тренера з футболу.*

7. Малиновський А, Петровська Т. Соціально-психологічні складові в структурі іміджу тренера з футболу під час роботи з командами різного рівня.

Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2017;28:217-23. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні та порівнянні результатів самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні структурних компонентів іміджу тренера з футболу. Внесок співавтора – у консультації при визначенні структури іміджу тренерів при роботі з командами різного рівня.*

8. Малиновский А, Петровская Т. Личностные детерминанты формирования функционального имиджа тренера по футболу при работе с командами разного уровня. Наука в олимпийском спорте. 2018;1:66-72. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні та порівнянні результатів самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні вагомих характеристик іміджу. Внесок співавтора – у допомозі при визначенні та порівнянні вагомих детермінант іміджу тренерів при роботі з командами різного рівня.*

9. Малиновський А. Організованість та ставлення до діяльності в структурі іміджу тренера з футболу при роботі з командами різного рівня. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018;1(95):36-40. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

10. Petrovska T, Sova V, Khmel'nitska I, Borysova O, Imas Y, Malinovskyi A, Tereschenko L. Research of football coach's professionally important qualities in football player's perception [Internet]. Journal of Physical Education and Sport. 2020;20(1):435-40. Наукове періодичне видання іншої держави (Румунії), яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus. Available from: <https://efsupit.ro/images/stories/februarie2020/Art%2063.pdf>

DOI:10.7752/jpes.2020.s1063 *Особистий внесок здобувача полягає у*

систематизації та узагальненні результатів дослідження. Внесок співавторів – допомога в обробці результатів дослідження.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Малиновський АІ. Формування іміджу тренера з футболу як фактора успішності професійного становлення. В: Молодь та олімпійський рух: зб. тез доп. 9-ї Міжнар. наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2016 Жовт 12-13; Київ. Київ: НУФВСУ; 2016. с. 141-2. Доступно: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_2016-1.pdf

2. Петровська ТВ, Малиновський АІ. Технологія формування іміджу успішного тренера з футболу. В: Рибалко ЛМ, редактор. Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи. Матеріали 2-ї Всеукр. наук.-практ. конф.; 2016 Листоп 24; Полтава. Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка; 2016. с. 40-2. *Особистий внесок здобувача полягає у складанні змісту технології формування та корекції іміджу тренерів з футболу. Внесок співавтора – у консультації при визначенні загальних принципів та структури технології.*

3. Малиновський АІ. Особистісні детермінанти формування іміджу тренера з футболу. В: Молодь та олімпійський рух: зб. тез доп. 10-ї Міжнар. наук. конф. молодих учених [Інтернет]; 2017 Трав 24-25; Київ. Київ: НУФВСУ; 2017. с. 138-9. Доступно: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_2017_na_sayt.pdf

4. Малиновський АІ. Організованість у структурі іміджу тренера з футболу під час роботи з командами різного рівня. В: Молодь та олімпійський рух: зб. тез доп. 11-ї Міжнар. конф. молодих вчених [Інтернет]; 2018 Квіт 10-12; Київ. Київ: НУФВСУ; 2018. с. 173-4. Доступно: https://unisport.edu.ua/sites/default/files/rozklad/zbirnyk_tez_2018.pdf

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Петровська Т, Малиновський А. Соціально-психологічні складові іміджу тренера з футболу як суб'єкта спортивної діяльності. Психологічний часопис: збірник наукових праць Національної академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. 2017;3(7): 135-44. *Особистий внесок здобувача полягає в аналізі, узагальненні самостійно проведеного констатувального експерименту та визначенні складових іміджу. Внесок співавтора – у допомозі при систематизації соціально-психологічних складових іміджу.*

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІ

№ з/п	Назва конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи	Місце та дата проведення	Форма участі
1.	IX Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ 12-13 жовтня 2016 р.	Доповідь та публікація
2.	VII Всеукраїнський круглий стіл з філософії спорту «Філософія спорту як трансдисциплінарна галузь знань»	м. Київ 17 травня 2016 р.	Доповідь
3.	II Всеукраїнська науково-практична конференція «Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи»	м. Полтава 24 листопада 2016р.	Доповідь та публікація
4.	XIX Міжнародна конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»	м. Переяслав-Хмельницький 19 листопада 2016р.	Публікація
5.	X Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ 24-25 травня 2017 р.	Доповідь та публікація
6.	Міжнародна конференція «Инновации в образовании и науке»	м. Алматы 21-22 ноября 2017 р.	Доповідь та публікація
7.	Дванадцята Міжнародна науково-практична конференція: «Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми»	м. Київ 17-19 березня 2017 р.	Доповідь та публікація
8.	XI Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух»	м. Київ 10-12 квітня 2018 р.	Доповідь та публікація
9.	Наукова конференція кафедри психології і педагогіки «Технології психологічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності»	м. Київ 20 січня 2016 р.	Доповідь
10.	Наукова конференція кафедри психології і педагогіки «Технології психологічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності»	м. Київ 18 грудня 2016 р.	Доповідь
11.	Наукова конференція кафедри психології і педагогіки «Технології психологічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності»	м. Київ 13 грудня 2017 р.	Доповідь

Анкета №1

ШАНОВНИЙ РЕСПОНДЕНТ!

Просимо Вас прийняти участь в якості експерта в науковому дослідженні
«Імідж тренера з футболу»

ПІБ

Місце роботи

Стаж роботи

Ваш вік

Просимо Вас відповісти на запитання: Хто він (який він) успішний
футбольний тренер прем'єр ліги? Ваші відповіді (якості, характеристики,
визначення тощо) запишіть у відведених рядках по одному визначенню в
кожній:

1.	11.
2.	12.
3.	13.
4.	14.
5.	15.
6.	16.
7.	17.
8.	18.
9.	19.
10.	20.

Дякуємо за участь!

Анкета №2

ШАНОВНИЙ РЕСПОНДЕНТ!

Просимо Вас прийняти участь в опитуванні, мета якого визначити найбільш важливі якості, які визначають успіх тренера в очах спортсмена, та відповісти на такі питання:

*анкетування проводиться анонімно

Назва клубу або команди

Ігрове амплуа

Спортивний стаж

Ваш вік

ПІБ тренера

Просимо Вас прочитати запропоновані характеристики й оцінити:

1. Ваше ставлення до кожної якості тренера, де вказати за допомогою балів:

- 3 – мені дуже не подобається,
- 2 – мені не подобається,
- 1 – мені скоріше не подобається, ніж подобається,
- 0 – мені байдуже,
- +1 – мені швидше подобається, ніж не подобається,
- +2 – мені подобається,
- +3 – мені дуже подобається.

2. Ступінь прояву кожної характеристики у Вашого тренера, де:

- 3 – абсолютно не виражено,
- 2 – дуже слабка ступінь виразності,
- 1 – слабка ступінь виразності,
- 0 – нейтральний прояв,
- +1 – помірно виражена,
- +2 – сильно виражена,
- +3 – дуже сильно виражена.

Ваші відповіді відзначте символами «+» чи «-».

Ваше ставлення до кожної якості							Показники для виставлення оцінки	Ступінь вираженості кожної характеристики у Вашого тренера												
-3	-2	-1	0	1	2	3	ГРУПА 1							-3	-2	-1	0	1	2	3
							1.Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі													
							2.Шановний у спортивному та футбольному середовищі													
							3.Перспективний і успішний тренер													
							4.Матеріально забезпечений													
							5.Везучий, щасливий, фартовий													
							ГРУПА 2													
							6.Професіонал своєї справи													
							7.Компетентний, зі знанням предмета діяльності													
							8.Володві багатим досвідом													
							9. Кваліфікований													
							10.Освічений													
							11.Всебічно розвинений, ерудит													
							ГРУПА 3													
							12.Зовнішній вигляд: стильний, охайний													
							13. Сексуально привабливий													
							14.Харизматичний													
							15.Здоровий													
							16.Без шкідливих звичок, веде ЗСЖ													
							17. Фізично підготовлений, атлетичний, спортивний													
							ГРУПА 4													
							18.Цілеспрямований, мотивований на результат													
							19.Амбіційний													
							20. Прагне до перемоги													
							21.Сконцентрований на професії													
							22.Фанатично любить свою роботу													
							23.Висока зацікавленість у діяльності													
							24.Патріотичний													

Продовження додатка Г													
								ГРУПА 5					
								25.Хороший керівник та менеджер					
								26.Вміє організовувати колектив					
								27.Вміє ідейно надихати					
								28.Прямолінійний					
								29.Жорсткий					
								30.Відповідальний					
								31.Організований					
								32.Дисциплінований					
								33.Самостійний у прийнятті рішень					
								34.Пробивний					
								35.Пунктуальний					
								36.Педантичний, акуратний					
								37. Бере до уваги кожен деталь					
								38.Трудолюбивий, впертий, може виконати будь-яке завдання					
								39.Авторитарний					
								40.Демократичний					
								41.Впевнений у собі					
								42. З почуттям самоповаги					
								43.Самокритичний					
								44.Вміє вибачати та карати спортсмена					
								45.Дослуховується до порад					
								46.Вміє вислухати					
								47.Суворий					
								48. Вимогливий					
								49.Вміє мотивувати спортсмена та команду					
								ГРУПА 6					
								50.Талановитий					
								51.Розумний, інтелектуальний					
								52.Аналітик					
								53.Спостережливий					
								54.Зосереджений та уважний в процесі тренування та змагань					
								55.Розсудливий					
								56.Володіє тактичним мисленням					
								57.Демонструє тактичну гнучкість					
								58.Володіє стратегічним мисленням					
								59.Володіє здатністю до прийняття інтуїтивних рішень					
								60.Філософське ставлення до дійсності					

Продовження додатка Г												
							61.Креативний,з творчим підходом до вирішення ситуацій					
							62.Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена					
							63.Сучасний, відкритий до нової інформації					
ГРУПА 6												
							64. Настроєний позитивно					
							65.Життєрадісний оптиміст					
							66.Емоційний					
							67.З гарним почуттям гумору					
ГРУПА 7												
							68.Стресостійкий в процесі тренувань					
							69.Психологічно стійкий, контролює настрій та емоції					
							70. Стриманий, врівноважений, спокійний					
							71. Холоднокровний					
ГРУПА 8												
							72.Людяний, розуміє проблеми та настрої спортсмена					
							73.Поважає колег та підопічних					
							74.Порядний					
							75. Дотримується корпоративної етики, солідарний					
							76.Справедливий, об'єктивний					
							77.Толерантний, тактовний, вихований					
							78.Культурний					
							79.Чесний					
							80.Безкорисливий, щедрий					
							81.Відданий					
							82. Наполегливий, завзятий					
							83. Захищає власну точку зору до кінця					
							84.Сильний духом, сміливий, ризиковий					
							85.Рішучий					
							86.Лідер					
							87.Лабільний, зі швидкою реакцією					
							88.Бадьорий, енергійний					

Продовження додатка Г												
							89.Активний					
							ГРУПА 8					
							90.Відкритий, відвертий					
							91.Добрий					
							92.Доброзичливий					
							93.Довірливий					
							94.Комунікабельний, товариський					
							95.Терплячий					
							96.Турботливий, підтримує у важку хвилину					
							97.Уважний до спортсмена					
							98.Строгий					
							99.Вимогливий					
							ГРУПА 9					
							100.Вміє доступно донести інформацію спортсменам					
							101.Образність мови					
							102.3 добре поставленою вимовою, стежить за своєю мовою					
							103.Знає анатомію і фізіологію організму					
							104.Знає історію і теорію футболу, читає книги					
							105.Знає методику навчання і тренування					
							106.Володіє загальними знаннями психології, тонкий психолог					
							107.Допомагає у становленні особистості спортсмена					
							108.Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує					
							109.Грамотний педагог					
							110.Любить дітей, працює з молоддю					

Дякуємо за участь!

КОРРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

У даному дисертаційному дослідженні було поставлено за мету дослідити чи є кореляційний зв'язок між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера, яку надали респонденти.

Всі показники кореляції розраховувались за коефіцієнтом кореляції Пірсона, оскільки дані були у метричній (числовій) шкалі. Для порядкових шкал застосовуються коефіцієнти кореляції Кендела та Спірмана.

Кореляція між віком, стажем спортсменів та оцінкою важливості складових показників іміджу тренера

Показники іміджу тренера	Показники розрахунку кореляції	Вік гравця	Спортивний стаж гравця
1. Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі	Коеф. кореляції Пірсона	0,222*	0,281**
	Коеф. значущості	0,03	0,006
	Кількість респондентів	95	93
2. Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі	Коеф. кореляції Пірсона	0,135	0,168
	Коеф. значущості	0,196	,111
	Кількість респондентів	93	91
3. Перспективний та успішний тренер	Коеф. кореляції Пірсона	0,233*	0,234*
	Коеф. значущості	0,023	0,024
	Кількість респондентів	95	93
4. Матеріально забезпечений	Коеф. кореляції Пірсона	0,452**	0,251*
	Коеф. значущості	0	0,018
	Кількість респондентів	91	89
5. Щасливий, фартовий, йому таланти	Коеф. кореляції Пірсона	0,254*	0,266*
	Коеф. значущості	0,014	0,011
	Кількість респондентів	93	91
6. Професіонал в своїй справі	Коеф. кореляції Пірсона	0,109	0,197
	Коеф. значущості	0,294	0,058
	Кількість респондентів	95	93
7. Компетентний, зі знанням предмета діяльності	Коеф. кореляції Пірсона	0,159	0,117
	Коеф. значущості	0,127	0,271
	Кількість респондентів	93	91
8. Має багатий досвід	Коеф. кореляції Пірсона	0,049	0,054
	Коеф. значущості	0,642	0,606
	Кількість респондентів	94	92
9. Кваліфікований	Коеф. кореляції Пірсона	0,042	0,141
	Коеф. значущості	0,688	0,18
	Кількість респондентів	94	92

Продовження додатка Д			
10. Освічений	Коеф. кореляції Пірсона	-0,159	-0,173
	Коеф. значущості	0,126	0,098
	Кількість респондентів	94	92
11. Усестороннє розвинутий, ерудит	Коеф. кореляції Пірсона	0,079	-0,004
	Коеф. значущості	0,447	,971
	Кількість респондентів	95	93
12. Зовнішній вигляд: стильний, охайний	Коеф. кореляції Пірсона	0,17	,020
	Коеф. значущості	0,1	0,848
	Кількість респондентів	95	93
13. Сексуально привабливий	Коеф. кореляції Пірсона	0,498**	0,355**
	Коеф. значущості	0	0,001
	Кількість респондентів	91	89
14. Харизматичний	Коеф. кореляції Пірсона	-0,024	-0,098
	Коеф. значущості	0,816	0,35
	Кількість респондентів	94	92
15. Здоровий	Коеф. кореляції Пірсона	0,033	-0,093
	Коеф. значущості	0,75	0,38
	Кількість респондентів	94	92
16. Без шкідливих звичок, веде ЗСЖ	Коеф. кореляції Пірсона	0,193	,056
	Коеф. значущості	0,063	0,596
	Кількість респондентів	94	92
17. Фізично підготовлений, атлетичний, спортивний	Коеф. кореляції Пірсона	0,128	-0,058
	Коеф. значущості	0,221	,586
	Кількість респондентів	93	91
18. Цілеспрямований, мотивований на результат	Коеф. кореляції Пірсона	-0,066	,018
	Коеф. значущості	0,523	0,866
	Кількість респондентів	95	93
19. Амбіційний	Коеф. кореляції Пірсона	-0,128	-,059
	Коеф. значущості	0,218	0,572
	Кількість респондентів	95	93
20. Жадає перемоги	Коеф. кореляції Пірсона	-,225*	-0,111
	Коеф. значущості	0,028	,291
	Кількість респондентів	95	93
21. Сконцентрований на професії	Коеф. кореляції Пірсона	-0,016	,091
	Коеф. значущості	0,876	0,385
	Кількість респондентів	95	93
22. Фанатично любить свою роботу	Коеф. кореляції Пірсона	-0,062	-0,119
	Коеф. значущості	0,55	0,258
	Кількість респондентів	94	92
23. Висока зацікавленість в діяльності	Коеф. кореляції Пірсона	-0,097	-0,061
	Коеф. Значущості	0,352	0,562
	Кількість респондентів	95	93

Продовження додатка Д			
24.Патріотичний	Коеф. кореляції Пірсона	0,005	-0,086
	Коеф. значущості	0,966	0,416
	Кількість респондентів	94	92
25. Хороший управлінець і менеджер	Коеф. кореляції Пірсона	0,141	0,027
	Коеф. значущості	0,176	0,799
	Кількість респондентів	94	92
26. Вміє організувати колектив	Коеф. кореляції Пірсона	0,141	0,047
	Коеф. значущості	0,176	0,657
	Кількість респондентів	94	92
27. Вміє ідейно надихати	Коеф. кореляції Пірсона	0,296**	0,17
	Коеф. значущості	0,004	0,103
	Кількість респондентів	95	93
28. Прямолінійний	Коеф. кореляції Пірсона	0,366**	0,2
	Коеф. значущості	0,000	0,054
	Кількість респондентів	95	93
29. Жорсткий	Коеф. кореляції Пірсона	0,285**	0,089
	Коеф. значущості	0,005	0,396
	Кількість респондентів	95	93
30. Відповідальний	Коеф. кореляції Пірсона	-0,011	-0,041
	Коеф. значущості	0,915	0,694
	Кількість респондентів	96	94
31. Організований	Коеф. кореляції Пірсона	0,032	0,095
	Коеф. значущості	0,756	0,362
	Кількість респондентів	96	94
32. Дисциплінований	Коеф. кореляції Пірсона	0,037	0,042
	Коеф. значущості	0,722	0,69
	Кількість респондентів	94	92
33. Самостійний у прийнятті рішень	Коеф. кореляції Пірсона	0,144	0,109
	Коеф. значущості	0,161	0,295
	Кількість респондентів	96	94
34. Пробивний	Коеф. кореляції Пірсона	0,185	0,013
	Коеф. значущості	0,073	0,904
	Кількість респондентів	95	93
35. Пунктуальний	Коеф. кореляції Пірсона	0,107	0,069
	Коеф. значущості	0,3	0,51
	Кількість респондентів	95	93
36. Педантичний, акуратний	Коеф. кореляції Пірсона	0,136	0,046
	Коеф. значущості	0,185	0,657
	Кількість респондентів	96	94
37. Бере до уваги кожну дрібницю	Коеф. кореляції Пірсона	0,095	0,078
	Коеф. значущості	0,362	0,462
	Кількість респондентів	94	92

Продовження додатка Д			
38. Працьовитий, завзятий, може виконати будь-яке завдання	Коеф. кореляції Пірсона	0	0,029
	Коеф. значущості	1,000	0,782
	Кількість респондентів	96	94
39. Авторитарний	Коеф. кореляції Пірсона	0,061	-0,103
	Коеф. значущості	0,558	0,327
	Кількість респондентів	95	93
40. Демократичний	Коеф. кореляції Пірсона	0,230*	0,091
	Коеф. значущості	0,027	0,389
	Кількість респондентів	93	91
41. Впевнений у собі	Коеф. кореляції Пірсона	-0,035	0,037
	Коеф. значущості	0,738	0,726
	Кількість респондентів	96	94
42. З почуттям самоповаги	Коеф. кореляції Пірсона	0,002	0,095
	Коеф. значущості	0,983	0,365
	Кількість респондентів	96	94
43. Самокритичний	Коеф. кореляції Пірсона	0,137	0,047
	Коеф. значущості	0,187	0,653
	Кількість респондентів	94	92
44. Вміє і вибачати і карати спортсмена	Коеф. кореляції Пірсона	-0,14	-0,079
	Коеф. значущості	0,174	0,451
	Кількість респондентів	96	94
45. Прислуховується до порад	Коеф. кореляції Пірсона	-0,061	-0,019
	Коеф. значущості	0,56	,854
	Кількість респондентів	95	93
46. Вміє слухати	Коеф. кореляції Пірсона	-0,069	0,018
	Коеф. значущості	0,506	0,863
	Кількість респондентів	95	93
47. Вміє мотивувати спортсмена та команду	Коеф. кореляції Пірсона	-0,276	-,123
	Коеф. значущості	0,007	0,239
	Кількість респондентів	96	94
48. Талановитий, обдарований	Коеф. кореляції Пірсона	0,178	0,112
	Коеф. значущості	0,084	0,285
	Кількість респондентів	95	93
49. Розумний, інтелектуальний	Коеф. кореляції Пірсона	0,155	0,131
	Коеф. значущості	0,135	0,21
	Кількість респондентів	95	93
50. Аналітик	Коеф. кореляції Пірсона	0,078	0,063
	Коеф. значущості	0,451	0,544
	Кількість респондентів	96	94
51. Спостережливий	Коеф. кореляції Пірсона	0,025	-0,068
	Коеф. значущості	0,808	0,517
	Кількість респондентів	94	92

Продовження додатка Д			
52. Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань	Коеф. кореляції Пірсона	-0,097	-0,014
	Коеф. значущості	0,346	0,893
	Кількість респондентів	96	94
53. Розсудливий і розважливий	Коеф. кореляції Пірсона	0,063	,061
	Коеф. значущості	0,547	0,561
	Кількість респондентів	94	92
54. Має тактичне мислення	Коеф. кореляції Пірсона	-0,035	0,058
	Коеф. значущості	0,738	,579
	Кількість респондентів	95	93
55. Демонструє тактичну гнучкість	Коеф. кореляції Пірсона	0,047	0,036
	Коеф. значущості	0,649	0,730
	Кількість респондентів	96	94
56. Має стратегічне мислення	Коеф. кореляції Пірсона	0,039	,128
	Коеф. значущості	0,706	0,217
	Кількість респондентів	96	94
57. Має здатність до інтуїтивного прийняття рішень	Коеф. кореляції Пірсона	0,082	0,072
	Коеф. значущості	0,426	,491
	Кількість респондентів	96	94
58. Філософське ставлення до дійсності	Коеф. кореляції Пірсона	-0,036	-0,101
	Коеф. значущості	0,725	,332
	Кількість респондентів	96	94
59. Креативний, з творчим підходом до діяльності	Коеф. кореляції Пірсона	0,201	,125
	Коеф. значущості	0,05	0,228
	Кількість респондентів	96	94
60. Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена	Коеф. кореляції Пірсона	0,115	0,186
	Коеф. значущості	0,263	,073
	Кількість респондентів	96	94
61. Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися	Коеф. кореляції Пірсона	0,153	0,221*
	Коеф. значущості	0,135	0,033
	Кількість респондентів	96	94
62. Позитивно налаштований	Коеф. кореляції Пірсона	0,052	0,167
	Коеф. значущості	0,616	0,107
	Кількість респондентів	96	94
63. Життєрадісний оптиміст	Коеф. кореляції Пірсона	0,174	0,151
	Коеф. значущості	0,091	0,146
	Кількість респондентів	96	94
64. Емоційний	Коеф. кореляції Пірсона	0,057	-0,014
	Коеф. значущості	0,586	0,893
	Кількість респондентів	95	93
65. Має почуття гумору	Коеф. кореляції Пірсона	0,153	0,114
	Коеф. значущості	0,14	0,275
	Кількість респондентів	95	93

Продовження додатка Д			
66. Стресостійкий в процесі змагань	Коеф. кореляції Пірсона	0,188	0,151
	Коеф. значущості	0,066	0,148
	Кількість респондентів	96	94
67. Психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку	Коеф. кореляції Пірсона	0,127	0,115
	Коеф. значущості	0,216	0,268
	Кількість респондентів	96	94
68. Стриманий, врівноважений, спокійний	Коеф. кореляції Пірсона	0,124	0,08
	Коеф. значущості	0,228	0,444
	Кількість респондентів	96	94
69. Холоднокровний	Коеф. кореляції Пірсона	0,159	0,232*
	Коеф. значущості	0,122	0,024
	Кількість респондентів	96	94
70. Людяний, розуміє проблеми і стан спортсмена	Коеф. кореляції Пірсона	-0,007	0,101
	Коеф. значущості	0,943	0,331
	Кількість респондентів	96	94
71. З повагою ставиться до колег і спортсменів	Коеф. кореляції Пірсона	0,1	0,134
	Коеф. значущості	0,331	0,198
	Кількість респондентів	96	94
72. Порядний	Коеф. кореляції Пірсона	0,102	0,219*
	Коеф. значущості	0,327	0,036
	Кількість респондентів	94	92
73. Дотримується корпоративної етики та солідарності	Коеф. кореляції Пірсона	0,047	0,056
	Коеф. значущості	0,651	0,594
	Кількість респондентів	96	94
74. Справедливий, об'єктивний	Коеф. кореляції Пірсона	0,078	0,152
	Коеф. значущості	,449	0,144
	Кількість респондентів	96	94
75. Толерантний, тактовний, вихований	Коеф. кореляції Пірсона	-0,025	0,041
	Коеф. значущості	0,812	0,696
	Кількість респондентів	96	94
76. Культурний	Коеф. кореляції Пірсона	-0,044	0,09
	Коеф. значущості	0,668	0,391
	Кількість респондентів	96	94
77. Чесний	Коеф. кореляції Пірсона	-0,056	0,157
	Коеф. значущості	0,589	0,132
	Кількість респондентів	96	94
78. Безкорисний, щедрий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,089	-0,035
	Коеф. значущості	0,392	0,74
	Кількість респондентів	95	93
79. Відданий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,195	-0,056
	Коеф. значущості	0,058	0,591
	Кількість респондентів	95	93

Продовження додатка Д			
80. Наполегливий, завзятий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,219	-0,123
	Коеф. значущості	0,032	0,239
	Кількість респондентів	96	94
81. Відстоює свою точку зору до кінця	Коеф. кореляції Пірсона	-0,073	0,003
	Коеф. значущості	0,482	0,978
	Кількість респондентів	96	94
82. Сильний духом, сміливий, ризиковий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,113	-0,094
	Коеф. значущості	0,272	0,369
	Кількість респондентів	96	94
83. Рішучий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,195	-0,172
	Коеф. значущості	0,057	0,097
	Кількість респондентів	96	94
84. Лідер	Коеф. кореляції Пірсона	-0,186	-0,216*
	Коеф. значущості	0,07	0,037
	Кількість респондентів	96	94
85. Лабільний, з швидкою реакцією	Коеф. кореляції Пірсона	0,02	0,043
	Коеф. значущості	0,849	0,684
	Кількість респондентів	96	94
86. Бадьорий, енергійний	Коеф. кореляції Пірсона	0,054	0,072
	Коеф. значущості	0,604	,493
	Кількість респондентів	96	94
87. Активний	Коеф. кореляції Пірсона	-0,014	-0,014
	Коеф. значущості	0,89	0,892
	Кількість респондентів	96	94
88. Відкритий, відвертий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,245	-0,102
	Коеф. значущості	0,016	0,328
	Кількість респондентів	96	94
89. Добрий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,199	-0,106
	Коеф. значущості	0,052	0,31
	Кількість респондентів	96	94
90. Доброзичливий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,13	-0,053
	Коеф. значущості	0,208	0,61
	Кількість респондентів	96	94
91. Довірливий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,343**	-0,275**
	Коеф. значущості	0,001	0,007
	Кількість респондентів	96	94
92. Комунікабельний, товариський	Коеф. кореляції Пірсона	-0,238*	-0,103
	Коеф. значущості	0,019	,325
	Кількість респондентів	96	94
93. Терплячий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,167	-,008
	Коеф. значущості	0,108	0,937
	Кількість респондентів	94	92

Продовження додатка Д			
94. Турботливий, підтримує у важку хвилину	Коеф. кореляції Пірсона	-0,275**	-0,147
	Коеф. значущості	0,007	0,158
	Кількість респондентів	96	94
95. Уважний до спортсмена	Коеф. кореляції Пірсона	-0,360**	-0,168
	Коеф. значущості	0,000	0,106
	Кількість респондентів	96	94
96. Суворий	Коеф. кореляції Пірсона	0,011	0,000
	Коеф. значущості	0,916	0,993
	Кількість респондентів	96	94
97. Вибагливий	Коеф. кореляції Пірсона	-0,166	-0,065
	Коеф. значущості	0,105	0,533
	Кількість респондентів	96	94
98. Вміє доступно донести інформацію спортсменам	Коеф. кореляції Пірсона	-0,009	0,049
	Коеф. значущості	0,929	0,637
	Кількість респондентів	96	94
99. Образність мови	Коеф. кореляції Пірсона	-0,014	-0,034
	Коеф. значущості	0,889	0,742
	Кількість респондентів	96	94
100. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою	Коеф. кореляції Пірсона	0,054	0,108
	Коеф. значущості	0,599	0,3
	Кількість респондентів	96	94
101. Знає анатомію і фізіологію організму	Коеф. кореляції Пірсона	0,124	0,161
	Коеф. значущості	0,227	0,122
	Кількість респондентів	96	94
102. Знає історію і теорію футболу, читає книги	Коеф. кореляції Пірсона	,096	0,147
	Коеф. значущості	0,35	0,158
	Кількість респондентів	96	94
103. Знає методику навчання і тренування	Коеф. кореляції Пірсона	0,01	0,038
	Коеф. значущості	0,92	0,719
	Кількість респондентів	96	94
104. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	Коеф. кореляції Пірсона	0,214*	0,257*
	Коеф. значущості	0,036	0,012
	Кількість респондентів	96	94
105. Допомогає в становленні особистості спортсмена	Коеф. кореляції Пірсона	0,096	0,169
	Коеф. значущості	0,356	0,105
	Кількість респондентів	95	93
106. Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує	Коеф. кореляції Пірсона	0,088	0,18
	Коеф. значущості	0,394	0,083
	Кількість респондентів	96	94
107. Грамотний педагог	Коеф. кореляції Пірсона	0,259*	0,260*
	Коеф. значущості	0,011	0,011
	Кількість респондентів	96	94

Продовження додатка Д			
108. Любить дітей, працює з молоддю	Коеф. кореляції Пірсона	0,225*	0,16
	Коеф. значущості	0,028	0,122
	Кількість респондентів	96	94

Примітка: ** кореляція значимою на рівні коефіцієнта 0,01.

Примітка: * кореляція значимою на рівні коефіцієнта 0,05.

Дана матриця демонструє кореляційну залежність між 108 показниками, які є складовими іміджу тренера з футболу, що були застосовані в даному дисертаційному дослідженні та такими характеристиками респондентів, як вік та стаж гравця, а також ґрунтується на результатах авторського дослідження, вибірка якого становила 96 респондентів.

ППП тренера яких спортсмени оцінювали у дослідженні

№ пор	ППП тренера	Кількість респондентів	Відсоток респондентів
1	Попов Сергій Олександрович	15	15,6
2	Дроценко Олексій Євгенійович	2	2,1
3	Вільчинський Володимир Несторович	2	2,1
4	Головко Олександр Борисович	20	20,8
5	Курро Торрес	1	1,0
6	Чмир Сергій Олексійович	1	1,0
7	Скок А.П.	1	1,0
8	Єрмаков Ігор Геннадійович	1	1,0
9	Гордей Вадим Миколайович	1	1,0
10	Терновий Олексій Васильович	1	1,0
11	Тищенко Микола Віталійович	1	1,0
12	Болдирєв Віталій Володимирович	1	1,0
13	Чопилко Т.Г.	1	1,0
14	Таран Сергій Миколайович	1	1,0
15	Романюк Роман Володимирович	1	1,0
16	Пищев Віктор Федорович	1	1,0
17	Мокігун Ігор Олегович	1	1,0
18	Пасека Олександр Миколайович	1	1,0
19	Пневський В.О.	1	1,0
20	Кобзар Віктор Володимирович	1	1,0
21	Іващенко Валерій Володимирович	1	1,0
22	Кириленко Євгеній Вадимович	1	1,0
23	Богатирчук Іван Миколайович	2	2,1
24	Кікоть Павло Миколайович	1	1,0

Продовження додатка Е			
25	Єжаков Олександр Олександрович	1	1,0
26	Сердюк Олександр Іванович	1	1,0
27	Дерипапа Олексій Володимирович	1	1,0
28	Нечипоренко Олександр Віталійович	1	1,0
29	Кирилюк Олександр Ілліч	8	8,3
30	Рябоконт Олександр Дмитрович	1	1,0
31	Паулу Фонсека	7	7,3
32	Мірча Луческу	16	16,7
Σ	Всього	96	100,0

**Функціональні та актуальні показники в структурі іміджу тренера,
середні значення за результатами всіх команд**

Показники для оцінювання	Ваше ставлення до кожної якості тренера (А)	Ступінь прояву кожної характеристики у Вашого тренера (Ат)	Відхилення, Ат-А
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ № 1	Середнє значення		Δ
1. Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі	2,3789	1,9468	-0,4321
2. Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі	2,5699	2,163	-0,4069
3. Перспективний та успішний тренер	2,4316	2,1064	-0,3252
4. Матеріально забезпечений	1,5055	1,6111	0,1056
5. Щасливий, фартовий, йому таланти	2,1398	1,9022	-0,2376
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №2	Середнє значення		Δ
6. Професіонал в своїй справі	2,6632	2,2128	-0,4504
7. Компетентний, зі знанням предмета діяльності	2,4516	2,1196	-0,332
8. Має багатий досвід	2,4255	2,0532	-0,3723
9. Кваліфікований	2,4681	2,1957	-0,2724
10. Освічений	2,5532	2,3656	-0,1876
11. Усестороннє розвинутий, ерудит	2,1053	1,9681	-0,1372
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №3	Середнє значення		Δ
12. Зовнішній вигляд: стильний, охайний	1,9368	1,6277	-0,3091
13. Сексуально привабливий	0,5385	0,5169	-0,0216
14. Харизматичний	2,0532	1,6022	-0,451
15. Здоровий	2,1489	1,914	-0,2349
16. Без шкідливих звичок, веде ЗСЖ	1,7553	1,7097	-0,0456
17. Фізично підготовлений, атлетичний, спортивний	1,9247	1,7363	-0,1884
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №4	Середнє значення		Δ
18. Цілеспрямований, мотивований на результат	2,6211	2,3511	-0,27
19. Амбіційний	2,5579	2,2766	-0,2813
20. Жадає перемоги	2,6737	2,383	-0,2907
21. Сконцентрований на професії	2,3474	2,3617	0,0143
22. Фанатично любить свою роботу	2,3723	2,2366	-0,1357
23. Висока зацікавленість в діяльності	2,3368	2,172	-0,1648
24. Патріотичний	1,7128	1,5851	-0,1277
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №5	Середнє значення		Δ

Продовження додатка И			
25. Хороший управлінець і менеджер	2,2447	1,7553	-0,4894
26. Вміє організувати колектив	2,6277	2,0957	-0,532
27. Вміє ідейно надихати	2,5579	1,8526	-0,7053
28. Прямолінійний	1,1474	1,1702	0,0228
29. Жорсткий	1,4737	1,3871	-0,0866
30. Відповідальний	2,4271	2,1684	-0,2587
31. Організований	2,4688	2,2553	-0,2135
32. Дисциплінований	2,4468	2,2842	-0,1626
33. Самостійний у прийнятті рішень	2,0833	1,8421	-0,2412
34. Пробивний	1,8421	1,6596	-0,1825
35. Пунктуальний	2,2105	1,8632	-0,3473
36. Педантичний, акуратний	2,0104	1,7742	-0,2362
37. Бере до уваги кожну дрібницю	1,766	1,828	0,062
38. Працьовитий, завзятий, може виконати будь-яке завдання	2,2604	2,0211	-0,2393
39. Авторитарний	1,8947	1,6702	-0,2245
40. Демократичний	1,6774	1,3587	-0,3187
41. Впевнений у собі	2,4167	2,0316	-0,3851
42. З почуттям самоповаги	2,1354	2,0632	-0,0722
43. Самокритичний	1,8298	1,5161	-0,3137
44. Вміє і вибачати і карати спортсмена	2,1875	1,9574	-0,2301
45. Прислуховується до порад	1,8421	1,7097	-0,1324
46. Вміє слухати	2,0421	1,8737	-0,1684
47. Вміє мотивувати спортсмена та команду	2,4375	2,234	-0,2035
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №6	Середнє значення		Δ
48. Талановитий, обдарований	2,0947	1,7158	-0,3789
49. Розумний, інтелектуальний	2,3368	1,9579	-0,3789
50. Аналітик	2,0729	1,7789	-0,294
51. Спостережливий	2,3085	2,0532	-0,2553
52. Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань	2,5208	2,0421	-0,4787
53. Розсудливий і розважливий	2,2766	1,8511	-0,4255
54. Має тактичне мислення	2,3789	1,8511	-0,5278
55. Демонструє тактичну гнучкість	2,2604	1,734	-0,5264
56. Має стратегічне мислення	2,3229	1,9158	-0,4071
57. Має здатність до інтуїтивного прийняття рішень	2,1458	1,8	-0,3458
58. Філософське ставлення до дійсності	1,75	1,6842	-0,0658
59. Креативний, з творчим підходом до діяльності	2,0938	1,3895	-0,7043
60. Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена	2,3854	1,8105	-0,5749

Продовження додатка И			
61. Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися	2,4792	1,8421	-0,6371
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №7	Середнє значення		Δ
62. Позитивно налаштований	2,4688	1,8526	-0,6162
63. Життєрадісний оптиміст	2,2812	1,5789	-0,7023
64. Емоційний	2,0316	1,9789	-0,0527
65. Має почуття гумору	2,4421	1,9789	-0,4632
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №8	Середнє значення		Δ
66. Стресостійкий в процесі змагань	2,2604	1,4468	-0,8136
67. Психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку	2,1771	1,3723	-0,8048
68. Стриманий, врівноважений, спокійний	2,0312	1,2128	-0,8184
69. Холоднокровний	2,2292	1,3936	-0,8356
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №9	Середнє значення		Δ
70. Людяний, розуміє проблеми і стан спортсмена	2,2812	1,6632	-0,618
71. З повагою ставиться до колег і спортсменів	2,4896	2,0316	-0,458
72. Порядний	2,4681	2,117	-0,3511
73. Дотримується корпоративної етики та солідарності	2,2812	1,9789	-0,3023
74. Справедливий, об'єктивний	2,3958	1,8526	-0,5432
75. Толерантний, тактовний, вихований	2,2396	2,0737	-0,1659
76. Культурний	2,375	2,0319	-0,3431
77. Чесний	2,2812	1,9368	-0,3444
78. Безкорисний, щедрий	1,9368	1,6842	-0,2526
79. Відданий	2	1,8632	-0,1368
80. Наполегливий, завзятий	2,3438	2	-0,3438
81. Відстоює свою точку зору до кінця	2,1146	1,9263	-0,1883
82. Сильний духом, сміливий, ризиковий	2,3021	1,8421	-0,46
83. Рішучий	2,3333	2,0526	-0,2807
84. Лідер	2,4271	1,8632	-0,5639
85. Лабільний, з швидкою реакцією	2,0729	1,5053	-0,5676
86. Бадьорий, енергійний	2,1458	1,6316	-0,5142
87. Активний	2,3021	1,9787	-0,3234
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №10	Середнє значення		Δ
88. Відкритий, відвертий	2,0312	1,6064	-0,4248
89. Добрий	1,8333	1,6022	-0,2311
90. Доброзичливий	2,1667	1,7263	-0,4404
91. Довірливий	1,6771	1,2366	-0,4405
92. Комунікабельний, товариський	2,1354	1,6129	-0,5225
93. Терплячий	2,2021	1,6383	-0,5638

Продовження додатка И			
94. Турботливий, підтримує у важку хвилину	1,8542	1,3053	-0,5489
95. Уважний до спортсмена	2,2292	1,5579	-0,6713
96. Суворий	1,8125	1,5957	-0,2168
97. Вибагливий	2,5208	2,1789	-0,3419
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №11	Середнє значення		Δ
98. Вміє доступно донести інформацію спортсменам	2,6042	1,9149	-0,6893
99. Образність мови	2,3854	1,7158	-0,6696
100. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою	2,4375	1,9474	-0,4901
101. Знає анатомію і фізіологію організму	2,2812	1,6526	-0,6286
102. Знає історію і теорію футболу, читає книги	2,25	1,9474	-0,3026
103. Знає методику навчання і тренування	2,5312	2,0000	-0,5312
104. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	2,2604	1,6737	-0,5867
105. Допмагає в становленні особистості спортсмена	2,4526	1,6316	-0,821
106. Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує	2,3333	1,7474	-0,5859
107. Грамотний педагог	2,4896	1,8632	-0,6264
108. Любить дітей, працює з молоддю	2,5312	1,9789	-0,5523

Функціональні та актуальні показники в структурі іміджу тренера рівня PRO, середні значення

Показники для оцінювання	Ваше ставлення до кожної якості тренера (А)	Ступінь прояву кожної характеристики у Вашого тренера (Ат)	Відхилення, Ат-А
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ № 1	Середнє значення		Δ
1. Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі	2,381	2,1905	-0,1905
2. Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі	2,5789	2,4211	-0,1578
3. Перспективний та успішний тренер	2,381	2,2381	-0,1429
4. Матеріально забезпечений	1,1905	1,3684	0,1779
5. Щасливий, фатовий, йому таланить	2,2857	2,1429	-0,1428
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №2	Середнє значення		Δ
6. Професіонал в своїй справі	2,7143	2,7619	0,0476
7. Компетентний, зі знанням предмета діяльності	2,3684	2,1579	-0,2105
8. Має багатий досвід	2,3	2,4286	0,1286
9. Кваліфікований	2,5	2,4286	-0,0714
10. Освічений	2,4762	2,8095	0,3333
11. Усестороннє розвинутий, ерудит	1,8095	2,3333	0,5238
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №3	Середнє значення		Δ
12. Зовнішній вигляд: стильний, охайний	1,4286	1,5238	0,0952
13. Сексуально привабливий	0,1429	0,1905	0,0476
14. Харизматичний	1,381	1,2857	-0,0953
15. Здоровий	1,8571	1,8571	0
16. Без шкідливих звичок, веде ЗСЖ	1,4762	1,5714	0,0952
17. Фізично підготовлений, атлетичний, спортивний	1,6316	1,7895	0,1579
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №4	Середнє значення		Δ
18. Цілеспрямований, мотивований на результат	2,7619	2,8095	0,0476
19. Амбіційний	2,7143	2,6667	-0,0476
20. Жадає перемоги	2,8571	2,8095	-0,0476
21. Сконцентрований на професії	2,5238	2,619	0,0952
22. Фанатично любить свою роботу	2,381	2,1905	-0,1905
23. Висока зацікавленість в діяльності	2,1905	2,2	0,0095
24. Патріотичний	1,9524	2,4286	0,4762
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №5	Середнє значення		Δ
25. Хороший управлінець і менеджер	1,9048	1,619	-0,2858

Продовження додатка К			
26. Вміє організувати колектив	2,381	2,3333	-0,0477
27. Вміє ідейно надихати	2,1429	1,7619	-0,381
28. Прямолінійний	0,9524	1,1429	0,1905
29. Жорсткий	0,8	1,15	0,35
30. Відповідальний	2,2857	2,0952	-0,1905
31. Організований	2,4762	2,5	0,0238
32. Дисциплінований	2,5714	2,619	0,0476
33. Самостійний у прийнятті рішень	2	1,7619	-0,2381
34. Пробивний	1,7143	1,7143	0
35. Пунктуальний	2,25	2,1905	-0,0595
36. Педантичний, акуратний	1,619	1,6316	0,0126
37. Бере до уваги кожну дрібницю	1,5238	1,7619	0,2381
38. Працьовитий, завзятий, може виконати будь-яке завдання	2,1905	2,0952	-0,0953
39. Авторитарний	1,7619	1,8095	0,0476
40. Демократичний	1,5	1,4211	-0,0789
41. Впевнений у собі	2,4286	2,2381	-0,1905
42. З почуттям самоповаги	2,0952	2,0476	-0,0476
43. Самокритичний	1,7619	1,4762	-0,2857
44. Вміє і вибачати і карати спортсмена	1,9048	1,7	-0,2048
45. Прислуховується до порад	1,8571	1,4286	-0,4285
46. Вміє слухати	2,1429	1,9048	-0,2381
47. Вміє мотивувати спортсмена та команду	2,619	2,381	-0,238
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №6	Середнє значення		Δ
48. Талановитий, обдарований	1,7619	1,8571	0,0952
49. Розумний, інтелектуальний	2,15	2,2857	0,1357
50. Аналітик	1,8095	1,9524	0,1429
51. Спостережливий	2,1905	2	-0,1905
52. Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань	2,4762	2,381	-0,0952
53. Розсудливий і розважливий	2,3	2	-0,3
54. Має тактичне мислення	2,3333	1,7619	-0,5714
55. Демонструє тактичну гнучкість	2,0476	1,4	-0,6476
56. Має стратегічне мислення	2,1429	2	-0,1429
57. Має здатність до інтуїтивного прийняття рішень	2,2381	1,8571	-0,381
58. Філософське ставлення до дійсності	1,4762	2,1429	0,6667
59. Креативний, з творчим підходом до діяльності	1,9048	1,3333	-0,5715
60. Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена	2,2857	1,8571	-0,4286
61. Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися	2,4286	1,9048	-0,5238
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №7	Середнє значення		Δ

Продовження додатка К			
62. Позитивно налаштований	2,4286	1,8095	-0,6191
63. Життєрадісний оптиміст	2	1,3333	-0,6667
64. Емоційний	1,8	1,8571	0,0571
65. Має почуття гумору	1,9	1,6667	-0,2333
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №8	Середнє значення		Δ
66. Стресостійкий в процесі змагань	1,8571	1,2857	-0,5714
67. Психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку	1,8571	1,2857	-0,5714
68. Стриманий, врівноважений, спокійний	1,7143	1,1429	-0,5714
69. Холоднокровний	1,9048	1,2857	-0,6191
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №9	Середнє значення		Δ
70. Людяний, розуміє проблеми і стан спортсмена	2,1905	1,7143	-0,4762
71. З повагою ставиться до колег і спортсменів	2,4286	2,2857	-0,1429
72. Порядний	2,55	2,4286	-0,1214
73. Дотримується корпоративної етики та солідарності	2,1905	2,0952	-0,0953
74. Справедливий, об'єктивний	2,381	1,6667	-0,7143
75. Толерантний, тактовний, вихований	2,0476	2,3333	0,2857
76. Культурний	2,4762	2,3333	-0,1429
77. Чесний	2,4286	2,1905	-0,2381
78. Безкорисний, щедрий	1,8095	1,7143	-0,0952
79. Відданий	1,8571	1,9048	0,0477
80. Наполегливий, завзятий	2,2381	2,05	-0,1881
81. Відстоює свою точку зору до кінця	2,1905	2,1429	-0,0476
82. Сильний духом, сміливий, ризиковий	2,2857	1,8095	-0,4762
83. Рішучий	2,1905	1,9524	-0,2381
84. Лідер	2,1429	1,8095	-0,3334
85. Лабільний, з швидкою реакцією	1,619	1,2857	-0,3333
86. Бадьорий, енергійний	1,8571	1,3333	-0,5238
87. Активний	1,9524	1,3333	-0,6191
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №10	Середнє значення		Δ
88. Відкритий, відвертий	2,0952	1,4762	-0,619
89. Добрий	1,619	1,5714	-0,0476
90. Доброзичливий	2,0476	1,8571	-0,1905
91. Довірливий	1,619	1,2	-0,419
92. Комунікабельний, товариський	2,0476	1,4286	-0,619
93. Терплячий	2	1,25	-0,75
94. Турботливий, підтримує у важку хвилину	1,7143	1,3333	-0,381
95. Уважний до спортсмена	2,381	1,619	-0,762
96. Суворий	1,5714	1,55	-0,0214
97. Вибагливий	2,619	2,381	-0,238

Продовження додатка К			
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №11	Середнє значення		Δ
98. Вміє доступно донести інформацію спортсменам	2,4286	2,1429	-0,2857
99. Образність мови	2,2857	2	-0,2857
100. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою	2,3333	2,4286	0,0953
101. Знає анатомію і фізіологію організму	1,8571	1,7619	-0,0952
102. Знає історію і теорію футболу, читає книги	2,0952	2,381	0,2858
103. Знає методику навчання і тренування	2,4286	2,0476	-0,381
104. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	2	1,9048	-0,0952
105. Допомагає в становленні особистості спортсмена	2,1	1,619	-0,481
106. Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує	2,0476	1,5714	-0,4762
107. Грамотний педагог	2,2381	2,0952	-0,1429
108. Любить дітей, працює з молоддю	2,1905	1,8571	-0,3334

Додаток Л

Зведена по Лігам очікуваний імідж - Загальна статистика, середні показники

Показники для оцінювання ставлення спортсмена до кожної якості тренера (А)	Всі Ліги	U-17	U-19	U-21	Шахтар	Інші Клуби	U-17 - Всі Ліги	U-19 - Всі Ліги	U-21 - Всі Ліги	Шахтар - Всі Ліги	Інші Клуби - Всі Ліги
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №1	Середнє значення						Відхилення, Δ				
1. Авторитетний у спортивному та футбольному середовищі	2,378 9	2,222 2	2,75	2,381	2,652 2	2,12	-0,1567	0,3711	0,0021	0,2733	-0,2589
2. Користується повагою у спортивному та футбольному середовищі	2,569 9	2,388 9	2,625	2,578 9	2,695 7	2,56	-0,181	0,0551	0,009	0,1258	-0,0099
3. Перспективний та успішний тренер	2,431 6	2,222 2	2,25	2,381	2,782 6	2,36	-0,2094	-0,1816	-0,0506	0,351	-0,0716
4. Матеріально забезпечений	1,505 5	1	1,5	1,190 5	2,545 5	1,2083	-0,5055	-0,0055	-0,315	1,04	-0,2972
5. Щасливий, фартовий, йому таланти	2,139 8	2,055 6	2,125	2,285 7	2,521 7	1,6957	-0,0842	-0,0148	0,1459	0,3819	-0,4441
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №2	Середнє значення						Відхилення, Δ				
6. Професіонал в своїй справі	2,663 2	2,611 1	2,75	2,714 3	2,782 6	2,52	-0,0521	0,0868	0,0511	0,1194	-0,1432
7. Компетентний, зі знанням предмета діяльності	2,451 6	2	2,75	2,368 4	2,652 2	2,56	-0,4516	0,2984	-0,0832	0,2006	0,1084
8. Має багатий досвід	2,425 5	2,277 8	3	2,3	2,521 7	2,36	-0,1477	0,5745	-0,1255	0,0962	-0,0655
9. Кваліфікований	2,468 1	2,166 7	2,875	2,5	2,521 7	2,48	-0,3014	0,4069	0,0319	0,0536	0,0119
10. Освічений	2,553 2	2,333 3	2,857 1	2,476 2	2,304 3	2,92	-0,2199	0,3039	-0,077	-0,2489	0,3668
11. Усестороннє розвинутий, ерудит	2,105 3	1,722 2	2,625	1,809 5	2,130 4	2,44	-0,3831	0,5197	-0,2958	0,0251	0,3347
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №3	Середнє значення						Відхилення, Δ				
12. Зовнішній вигляд: стильний, охайний	1,9368	1,77 78	2,125	1,428 6	2,260 9	2,12	-0,159	0,1882	-0,5082	0,3241	0,1832
13. Сексуально привабливий	0,5385	- 0,44 44	0,2	0,142 9	1,869 6	0,4167	-0,9829	-0,3385	-0,3956	1,3311	-0,1218
14. Харизматичний	2,0532	2,23 53	2,5	1,381	2,043 5	2,36	0,1821	0,4468	-0,6722	-0,0097	0,3068

Продовження додатка Л											
15. Здоровий	2,1489	1,9444	2,2857	1,8571	2,3478	2,32	-0,2045	0,1368	-0,2918	0,1989	0,1711
16. Без шкідливих звичок, веде ЗСЖ	1,7553	1,0556	2,5714	1,4762	2,1304	1,92	-0,6997	0,8161	-0,2791	0,3751	0,1647
17. Фізично підготовлений, атлетичний, спортивний	1,9247	1,5556	2,125	1,6316	2,2609	2,04	-0,3691	0,2003	-0,2931	0,3362	0,1153
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №4	Середнє значення					Відхилення, Δ					
18. Цілеспрямований, мотивований на результат	2,6211	2,4444	2,75	2,7619	2,4783	2,72	-0,1767	0,1289	0,1408	-0,1428	0,0989
19. Амбіційний	2,5579	2,6667	2,5	2,7143	2,3913	2,52	0,1088	-0,0579	0,1564	-0,1666	-0,0379
20. Жадає перемоги	2,6737	2,7778	2,75	2,8571	2,3478	2,72	0,1041	0,0763	0,1834	-0,3259	0,0463
21. Сконцентрований на професії	2,3474	2,2778	2,625	2,5238	2,2609	2,24	-0,0696	0,2776	0,1764	-0,0865	-0,1074
22. Фанатично любить свою роботу	2,3723	2,4444	2,5	2,381	2,3636	2,28	0,0721	0,1277	0,0087	-0,0087	-0,0923
23. Висока зацікавленість в діяльності	2,3368	2,2222	2,875	2,1905	2,2609	2,44	-0,1146	0,5382	-0,1463	-0,0759	0,1032
24. Патріотичний	1,7128	1,3333	1,625	1,9524	1,6957	1,8333	-0,3795	-0,0878	0,2396	-0,0171	0,1205
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №5	Середнє значення					Відхилення, Δ					
25. Хороший управлінець і менеджер	2,2447	2,5	2,25	1,9048	2,6522	1,9583	0,2553	0,0053	-0,3399	0,4075	-0,2864
26. Вміє організувати колектив	2,6277	2,5556	2,625	2,381	2,8261	2,7083	-0,0721	-0,0027	-0,2467	0,1984	0,0806
27. Вміє ідейно надихати	2,5579	2,5	2,25	2,1429	2,9565	2,68	-0,0579	-0,3079	-0,415	0,3986	0,1221
28. Прямолінійний	1,1474	0,2105	1,4286	0,9524	2,087	1,08	-0,9369	0,2812	-0,195	0,9396	-0,0674
29. Жорсткий	1,4737	1,1579	2	0,8	2,1739	1,44	-0,3158	0,5263	-0,6737	0,7002	-0,0337
30. Відповідальний	2,4271	2,2632	2,625	2,2857	2,4348	2,6	-0,1639	0,1979	-0,1414	0,0077	0,1729
31. Організований	2,4688	2,1579	2,5	2,4762	2,5217	2,64	-0,3109	0,0312	0,0074	0,0529	0,1712
32. Дисциплінований	2,4468	2,0526	2,8333	2,5714	2,4348	2,56	-0,3942	0,3865	0,1246	-0,012	0,1132
33. Самостійний у прийнятті рішень	2,0833	1,6842	2	2	2,3478	2,24	-0,3991	-0,0833	-0,0833	0,2645	0,1567
34. Пробивний	1,8421	1,5263	1,5714	1,7143	2,3043	1,84	-0,3158	-0,2707	-0,1278	0,4622	-0,0021
35. Пунктуальний	2,2105	1,5789	2,25	2,25	2,3478	2,52	-0,6316	0,0395	0,0395	0,1373	0,3095
36. Педантичний, акуратний	2,0104	1,6316	2,25	1,619	2,3043	2,28	-0,3788	0,2396	-0,3914	0,2939	0,2696
37. Бере до уваги кожну дрібницю	1,766	1,5263	2	1,5238	2,0476	1,84	-0,2397	0,234	-0,2422	0,2816	0,074

Продовження додатка Л											
38. Працьовитий, завзятий, може виконати будь-яке завдання	2,260 4	2,157 9	2,25	2,190 5	2,217 4	2,44	-0,1025	-0,0104	-0,0699	-0,043	0,1796
39. Авторитарний	1,894 7	1,526 3	2,285 7	1,761 9	2,087	2	-0,3684	0,391	-0,1328	0,1923	0,1053
40. Демократичний	1,677 4	0,736 8	2,571 4	1,5	2,090 9	1,92	-0,9406	0,894	-0,1774	0,4135	0,2426
41. Впевнений у собі	2,416 7	2,105 3	2,75	2,428 6	2,260 9	2,68	-0,3114	0,3333	0,0119	-0,1558	0,2633
42. З почуттям самоповаги	2,135 4	1,736 8	2,75	2,095 2	2,043 5	2,36	-0,3986	0,6146	-0,0402	-0,0919	0,2246
43. Самокритичний	1,829 8	1,526 3	2,142 9	1,761 9	2	1,88	-0,3035	0,3131	-0,0679	0,1702	0,0502
44. Вміє і вибачати і карати спортсмена	2,187 5	2,263 2	2,125	1,904 8	1,956 5	2,6	0,0757	-0,0625	-0,2827	-0,231	0,4125
45. Прислуховується до порад	1,842 1	1,789 5	1,714 3	1,857 1	1,565 2	2,16	-0,0526	-0,1278	0,015	-0,2769	0,3179
46. Вміє слухати	2,042 1	1,578 9	2,285 7	2,142 9	1,826 1	2,44	-0,4632	0,2436	0,1008	-0,216	0,3979
47. Вміє мотивувати спортсмена та команду	2,437 5	2,473 7	2,5	2,619	1,913	2,72	0,0362	0,0625	0,1815	-0,5245	0,2825
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №6	Середнє значення						Відхилення, Δ				
48. Талановитий, обдарований	2,094 7	1,684 2	2,428 6	1,761 9	2,391 3	2,32	-0,4105	0,3339	-0,3328	0,2966	0,2253
49. Розумний, інтелектуальний	2,336 8	2	2,5	2,15	2,478 3	2,56	-0,3368	0,1632	-0,1868	0,1415	0,2232
50. Аналітик	2,072 9	1,894 7	2,25	1,809 5	2,260 9	2,2	-0,1782	0,1771	-0,2634	0,188	0,1271
51. Спостережливий	2,308 5	2,105 3	2,375	2,190 5	2,363 6	2,5	-0,2032	0,0665	-0,118	0,0551	0,1915
52. Зосереджений та уважний в процесі тренування і змагань	2,520 8	2,578 9	2,625	2,476 2	2,391 3	2,6	0,0581	0,1042	-0,0446	-0,1295	0,0792
53. Розсудливий і розважливий	2,276 6	2,055 6	2,375	2,3	2,347 8	2,32	-0,221	0,0984	0,0234	0,0712	0,0434
54. Має тактичне мислення	2,378 9	2,444 4	2,25	2,333 3	2,260 9	2,52	0,0655	-0,1289	-0,0456	-0,118	0,1411
55. Демонструє тактичну гнучкість	2,260 4	2	2,375	2,047 6	2,304 3	2,56	-0,2604	0,1146	-0,2128	0,0439	0,2996
56. Має стратегічне мислення	2,322 9	2,263 2	2,625	2,142 9	2,347 8	2,4	-0,0597	0,3021	-0,18	0,0249	0,0771
57. Має здатність до інтуїтивного прийняття рішень	2,145 8	1,894 7	2,625	2,238 1	2,260 9	2	-0,2511	0,4792	0,0923	0,1151	-0,1458
58. Філософське ставлення до дійсності	1,75	1,631 6	2,25	1,476 2	1,652 2	2	-0,1184	0,5	-0,2738	-0,0978	0,25
59. Креативний, з творчим підходом до діяльності	2,093 8	1,526 3	2,375	1,904 8	2,304 3	2,4	-0,5675	0,2812	-0,189	0,2105	0,3062

Продовження додатка Л											
60. Здатен врахувати індивідуальні особливості спортсмена	2,385 4	2,263 2	2,5	2,285 7	2,478 3	2,44	-0,1222	0,1146	-0,0997	0,0929	0,0546
61. Сучасний, відкритий для нової інформації, з бажанням вчитися	2,479 2	2,315 8	2,625	2,428 6	2,521 7	2,56	-0,1634	0,1458	-0,0506	0,0425	0,0808
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №7	Середнє значення					Відхилення, Δ					
62. Позитивно налаштований	2,468 8	2,315 8	2,375	2,428 6	2,478 3	2,64	-0,153	-0,0938	-0,0402	0,0095	0,1712
63. Життєрадісний оптиміст	2,281 2	2,157 9	2,375	2	2,565 2	2,32	-0,1233	0,0938	-0,2812	0,284	0,0388
64. Емоційний	2,031 6	2,315 8	2,125	1,8	2,173 9	1,84	0,2842	0,0934	-0,2316	0,1423	-0,1916
65. Має почуття гумору	2,442 1	2,526 3	2,375	1,9	2,739 1	2,56	0,0842	-0,0671	-0,5421	0,297	0,1179
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №8	Середнє значення					Відхилення, Δ					
66. Стресостійкий в процесі змагань	2,260 4	2,210 5	2,125	1,857 1	2,739 1	2,24	-0,0499	-0,1354	-0,4033	0,4787	-0,0204
67. Психологічно стійкий, контролює емоції і поведінку	2,177 1	2,105 3	2,25	1,857 1	2,565 2	2,12	-0,0718	0,0729	-0,32	0,3881	-0,0571
68. Стриманий, врівноважений, спокійний	2,031 2	1,789 5	2,125	1,714 3	2,391 3	2,12	-0,2417	0,0938	-0,3169	0,3601	0,0888
69. Холоднокровний	2,229 2	2,210 5	2,375	1,904 8	2,608 7	2,12	-0,0187	0,1458	-0,3244	0,3795	-0,1092
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №9	Середнє значення					Відхилення, Δ					
70. Людяний, розуміє проблеми і стан спортсмена	2,281 2	2,210 5	3	2,190 5	2,130 4	2,32	-0,0707	0,7188	-0,0907	-0,1508	0,0388
71. З повагою ставиться до колег і спортсменів	2,489 6	2,210 5	2,875	2,428 6	2,478 3	2,64	-0,2791	0,3854	-0,061	-0,0113	0,1504
72. Порядний	2,468 1	2,315 8	3	2,55	2,5	2,32	-0,1523	0,5319	0,0819	0,0319	-0,1481
73. Дотримується корпоративної етики та солідарності	2,281 2	2,210 5	2,875	2,190 5	2,260 9	2,24	-0,0707	0,5938	-0,0907	-0,0203	-0,0412
74. Справедливий, об'єктивний	2,395 8	2,315 8	2,75	2,381	2,434 8	2,32	-0,08	0,3542	-0,0148	0,039	-0,0758
75. Толерантний, тактовний, вихований	2,239 6	2,105 3	2,875	2,047 6	2,087	2,44	-0,1343	0,6354	-0,192	-0,1526	0,2004
76. Культурний	2,375	2,210 5	2,625	2,476 2	2,260 9	2,44	-0,1645	0,25	0,1012	-0,1141	0,065
77. Чесний	2,281 2	2,210 5	2,5	2,428 6	2,130 4	2,28	-0,0707	0,2188	0,1474	-0,1508	-0,0012
78. Безкорисний, щедрий	1,936 8	1,944 4	1,75	1,809 5	1,652 2	2,36	0,0076	-0,1868	-0,1273	-0,2846	0,4232
79. Відданий	2	2,421 1	2,25	1,857 1	1,565 2	2,125	0,4211	0,25	-0,1429	-0,4348	0,125

Продовження додатка Л											
80. Наполегливий, завзятий	2,343 8	2,526 3	2,5	2,238 1	2,130 4	2,44	0,1825	0,1562	-0,1057	-0,2134	0,0962
81. Відстоює свою точку зору до кінця	2,114 6	2,105 3	2,5	2,190 5	2,043 5	2	-0,0093	0,3854	0,0759	-0,0711	-0,1146
82. Сильний духом, сміливий, ризиковий	2,302 1	2,315 8	2,25	2,285 7	2,217 4	2,4	0,0137	-0,0521	-0,0164	-0,0847	0,0979
83. Рішучий	2,333 3	2,368 4	2,25	2,190 5	2,173 9	2,6	0,0351	-0,0833	-0,1428	-0,1594	0,2667
84. Лідер	2,427 1	2,368 4	2,625	2,142 9	2,260 9	2,8	-0,0587	0,1979	-0,2842	-0,1662	0,3729
85. Лабільний, з швидкою реакцією	2,072 9	2,052 6	2,5	1,619	2,260 9	2,16	-0,0203	0,4271	-0,4539	0,188	0,0871
86. Бадьорий, енергійний	2,145 8	2	2,5	1,857 1	2,260 9	2,28	-0,1458	0,3542	-0,2887	0,1151	0,1342
87. Активний	2,302 1	2,421 1	2,25	1,952 4	2,391 3	2,44	0,119	-0,0521	-0,3497	0,0892	0,1379
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №10	Середнє значення					Відхилення, Δ					
88. Відкритий, відвертий	2,031 2	2,368 4	2,625	2,095 2	1,434 8	2,08	0,3372	0,5938	0,064	-0,5964	0,0488
89. Добрий	1,833 3	2,105 3	2,625	1,619	1,304 3	2,04	0,272	0,7917	-0,2143	-0,529	0,2067
90. Доброзичливий	2,166 7	2,157 9	2,75	2,047 6	1,826 1	2,4	-0,0088	0,5833	-0,1191	-0,3406	0,2333
91. Довірливий	1,677 1	2,052 6	2,875	1,619	0,782 6	1,88	0,3755	1,1979	-0,0581	-0,8945	0,2029
92. Комунікабельний, товариський	2,135 4	2,210 5	2,375	2,047 6	1,739 1	2,44	0,0751	0,2396	-0,0878	-0,3963	0,3046
93. Терплячий	2,202 1	2,368 4	2,75	2	2,043 5	2,2	0,1663	0,5479	-0,2021	-0,1586	-0,0021
94. Турботливий, підтримує у важку хвилину	1,854 2	2,052 6	2,375	1,714 3	1	2,44	0,1984	0,5208	-0,1399	-0,8542	0,5858
95. Уважний до спортсмена	2,229 2	2,368 4	2,75	2,381	1,565 2	2,44	0,1392	0,5208	0,1518	-0,664	0,2108
96. Суворий	1,812 5	1,842 1	2,625	1,571 4	1,869 6	1,68	0,0296	0,8125	-0,2411	0,0571	-0,1325
97. Вибагливий	2,520 8	2,736 8	2,875	2,619	2,217 4	2,44	0,216	0,3542	0,0982	-0,3034	-0,0808
ГРУПА ПОКАЗНИКІВ №11	Середнє значення					Відхилення, Δ					
98. Вміє доступно донести інформацію спортсменам	2,604 2	2,684 2	2,75	2,428 6	2,652 2	2,6	0,08	0,1458	-0,1756	0,048	-0,0042
99. Образність мови	2,385 4	2,421 1	2,625	2,285 7	2,347 8	2,4	0,0357	0,2396	-0,0997	-0,0376	0,0146
100. З добре поставленою мовою, стежить за своєю мовою	2,437 5	2,473 7	2,75	2,333 3	2,521 7	2,32	0,0362	0,3125	-0,1042	0,0842	-0,1175
101. Знає анатомію і фізіологію організму	2,281 2	2,421 1	2	1,857 1	2,565 2	2,36	0,1399	-0,2812	-0,4241	0,284	0,0788

Продовження додатка Л											
102. Знає історію і теорію футболу, читає книги	2,25	2,052 6	2,375	2,095 2	2,478 3	2,28	-0,1974	0,125	-0,1548	0,2283	0,03
103. Знає методику навчання і тренування	2,531 2	2,526 3	2,125	2,428 6	2,608 7	2,68	-0,0049	-0,4062	-0,1026	0,0775	0,1488
104. Має загальні знання з психології, тонкий психолог	2,260 4	1,947 4	1,625	2	2,739 1	2,48	-0,313	-0,6354	-0,2604	0,4787	0,2196
105. Допомогає в становленні особистості спортсмена	2,452 6	2,421 1	2,125	2,1	2,695 7	2,64	-0,0315	-0,3276	-0,3526	0,2431	0,1874
106. Бере участь у житті футболіста, дає поради, мотивує	2,333 3	2,263 2	2,25	2,047 6	2,521 7	2,48	-0,0701	-0,0833	-0,2857	0,1884	0,1467
107. Грамотний педагог	2,489 6	2,368 4	2,5	2,238 1	2,913	2,4	-0,1212	0,0104	-0,2515	0,4234	-0,0896
108. Любить дітей, працює з молоддю	2,531 2	2,263 2	2,5	2,190 5	2,956 5	2,64	-0,268	-0,0312	-0,3407	0,4253	0,1088

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес
Національного університету фізичного виховання і спорту України

« 11 » квітня 2017 р.

Ми, ті, що підписалися нижче, д. фіз. вих. професор Борисова О.В., доцент кафедри психології і педагогіки Толкунова І.В. склали цей акт про те, що результати роботи, виконаної за темою: 2. 19 «Технології психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» на 2016-2020 р. р., (№ державної реєстрації 0116U001627), (тема дисертаційної роботи «Особистісні детермінанти формування іміджу тренера з футболу як фактора успішності професійного становлення») за період з 2016 до 2017 року, виконавець теми Малиновський Андрій Ігорович розробив та впровадив в навчальний процес підготовки студентів другого курсу з дисципліни «Педагогічна майстерність» наступні рекомендації і пропозиції:

Назва пропозиції та коротка характеристика	Наукова новизна	Ефект від впровадження
Лекційний матеріал «Особистість спортивного педагога» дисципліни «Педагогічна майстерність»	Вперше на основі емпіричних досліджень виявлені структурні компоненти іміджу спортивного тренера, виявлені особистісні детермінанти, які впливають на формування позитивного іміджу тренера. Визначено, що до індивідуально психологічних якостей, що детермінують формування позитивного іміджу тренера, належать мотиваційні, поведінкові, когнітивні, атенційні, емоційні, моральні, психомоторні та стресостійкість.	Підвищення рівня кваліфікації і спеціальних знань та вмінь майбутніх спеціалістів з фізичної культури і спорту, вдосконалення навчальної програми з дисципліни «Педагогічна майстерність».

Автор і розробник

А.І. Малиновський

Проректор з науково-педагогічної роботи, д. фіз. вих. професор

О.В. Борисова

Доцент кафедри психології і педагогіки

І.В. Толкунова

Зав. кафедри.

Т.В. Герасименко

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у процес підготовки
юнацької збірної команди України з футболу U-18

« 10 » травня 2018 р.

Ми, ті, що підписалися нижче, д. фіз. вих. професор Борисова О.В., головний тренер юнацької збірної команди України з футболу Попов С.О., психолог юнацької збірної команди України з футболу доцент Мосьпан М.О., склали цей акт про те, що результати роботи, виконаної за темою: 2. 19 «Технології психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» на 2016-2020 р. р., (№ державної реєстрації 0116U001627), (тема дисертаційної роботи «Особистісні детермінанти формування іміджу тренера з футболу як фактора успішності професійного вдосконалення»), впроваджені виконавцем теми Малиновським А.І. за період з 2017 до 2018 року в підготовку юнацької збірної команди України з футболу наступні рекомендації і пропозиції:

Назва пропозиції та коротка характеристика	Наукова новизна	Ефект від впровадження
Технологія корекції та формування професійного іміджу спортивного тренера	Вперше на основі емпіричних досліджень виявлені структурні компоненти іміджу спортивного тренера, виявлені особистісні детермінанти, які впливають на формування позитивного професійного іміджу тренера.	Підвищення рівня знань тренера про значущі особистісні детермінанти формування професійного іміджу. Корекція та цілеспрямоване формування професійного іміджу тренера з футболу

Автор і розробник

А.І. Малиновський

Проректор з науково-педагогічної роботи, д. фіз. вих. професор

О.В. Борисова

Головний тренер юнацької збірної команди України з футболу

С.О. Попов

Психолог юнацької збірної команди України з футболу, доцент

М.О. Мосьпан

АКТ

впровадження результатів наукових досліджень у процес підготовки
молодіжної збірної команди України з футболу U-21

« 22 » березня 2018 р.

Ми, ті, що підписалися нижче, д. фіз. вих. професор Борисова О.В., головний тренер молодіжної збірної команди України з футболу Головка О.Б., психолог молодіжної збірної команди України з футболу професор Гринь О.Р., склали цей акт про те, що результати роботи, виконаної за темою: 2. 19 «Технології психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» на 2016-2020 р. р., (№ державної реєстрації 0116U001627), (тема дисертаційної роботи «Особистісні детермінанти формування іміджу тренера з футболу як фактора успішності професійного вдосконалення»), впроваджені виконавцем теми Малиновським А.І. за період з 2017 до 2018 року в підготовку молодіжної збірної команди України з футболу наступні рекомендації і пропозиції:

Назва пропозиції та коротка характеристика	Наукова новизна	Ефект від впровадження
Технологія корекції та формування професійного іміджу спортивного тренера	Вперше на основі емпіричних досліджень виявлені структурні компоненти іміджу спортивного тренера, виявлені особистісні детермінанти, які впливають на формування позитивного професійного іміджу тренера.	Підвищення рівня знань тренера про значущі особистісні детермінанти формування професійного іміджу. Корекція та цілеспрямоване формування професійного іміджу тренера з футболу

Автор і розробник

А.І. Малиновський

Проректор з науково-педагогічної роботи, д. фіз. вих. професор

О.В. Борисова

Головний тренер молодіжної збірної команди України з футболу

О.Б. Головка

Психолог молодіжної збірної команди України з футболу, професор

О.Р.Гринь

